

**Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет**

**ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(Київ, 17–18 квітня 2024 року)

Київ 2024

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

УДК 336.14:316.3
Ф 59

Фінансово-бюджетна політика в умовах воєнного стану
Ф 59 [Електронний ресурс] : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф.
(Київ, 17–18 квітня 2024 р.) / відп. ред. І. Я. Чугунов. – Київ :
Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. – 167 с.
ISBN 978-966-918-136-7
DOI: 10.31617/k.knute.2024-04-17-18

Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції містять результати наукових досліджень, в яких висвітлено актуальні питання фінансово-бюджетної політики в умовах воєнного стану.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

УДК 336.02:330.3

Редакційна колегія: І. Я. Чугунов (відп. ред.), д-р екон. наук, проф.; Т. В. Канєва, д-р екон. наук, проф. та ін.

Відповідальний за випуск І. Я. Чугунов, д-р екон. наук, проф.

ISBN 978-966-918-136-7

© Державний торговельно-економічний
університет, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	10
------------------------	----

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

ГАЛАБУРДА А. С.

Пріоритети фінансової політики держави.....	11
---	----

КУЧЕР Г. В.

Фінансова складова євроінтеграційних трансформацій в Україні	13
---	----

МИКИТЮК І. С.

Особливості казначейського обслуговування в умовах воєнного стану	15
--	----

НЕПИТАЛЮК А. В.

Забезпечення демографічної та фінансової стійкості в умовах воєнної економіки	17
--	----

НЕЧИПОРЕНКО А. В.

Управління публічними фінансами в умовах воєнного стану	19
--	----

ОСИКА О. В.

Фінансова політика у системі економічного розвитку країни	21
--	----

ПЛАКСУН А. О.

Роль фінансової політики держави в розробці стратегії управління деокупованими територіями.....	23
--	----

СИРКО Д. О.

Захист прав платників податків у контексті міжнародного обміну податковою інформацією	25
--	----

СОБКОВСЬКА А. О.	
Сутність пенсійної системи як складової фінансового забезпечення соціального захисту населення	27
ЧОРНОВОЛ А. О.	
Інституційне забезпечення публічних фінансів.....	29
БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
ЧУГУНОВ І. Я.	
Бюджетна політика в умовах воєнного стану	32
АДАМЕНКО І. П.,	
Фінансово-бюджетна політика держави в умовах воєнного стану	34
БУТНИК А. П.	
Роль податків в екологізації національної економіки	36
ГРЕГУЛЬ В. Ю.	
Формування бюджетних видатків у зарубіжних країнах.....	38
ГУСАРЕВИЧ Н. В.	
Державний бюджет у системі економічного розвитку	40
ДУДА Г. З.	
Особливості формування дохідної частини бюджету.....	43
ЄРЬОМЕНКО А. О.	
Видатки місцевих бюджетів як складова соціального розвитку.....	45
ЗАЙЧУК С. В.	
Фінансово-бюджетна складова економічного розвитку	47
ЗАМКОВИЙ О. С.	
Податкові механізми формування доходів бюджету	49
КАРПЕНКО М. Ю.	
Доходи місцевих бюджетів у системі соціально-економічного розвитку.....	52

КАЧУЛА С. В.	
Особливості управління місцевими бюджетами України в умовах воєнного стану	54
КОВАЛЕНКО М.В.	
Бюджетний механізм економічного розвитку країни	56
КРИВОНОС Д. А.	
Роль податкової політики у регулюванні економічного зростання	58
КРИКУН Т. І.	
Державна фінансова політика в умовах трансформації економіки	60
КУЖЕЛЄВ М. О.	
Фінансово-бюджетні відносини в умовах воєнного стану	63
ЛЕВАНДОВСЬКА В. Ю.	
Міжнародний досвід оподаткування доходів фізичних осіб.....	65
ЛИСЯК Л. В.	
Бюджетний механізм в умовах воєнного стану.....	67
ЛЮБЧАК І. С.	
Видатки бюджету в умовах воєнного стану	69
МАКОГОН В. Д.	
Бюджетна політика у системі соціально-економічної трансформації	71
НАПАДОВСЬКИЙ І. І.	
Податкові надходження за умови легалізації ринку віртуальних активів в Україні.....	73
НИЧИК В. О.	
Фінансово-бюджетні інструменти економічного розвитку	75
ОБУХОВ Р. О.	
Фінансова спроможність територіальних громад у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій	77

ПАСІЧНИЙ М. Д.	
Фіскальні домінанти воєнного часу.....	79
ПРОХОРОВИЧ О. В., ЯВОРСЬКИЙ О. А.	
Особливості специфічної ставки акцизного податку на сигарети	82
РУМЯНЦЕВА В. В.	
Пріоритетні напрями бюджетної політики в умовах воєнного стану	84
РЯЗАНЦЕВ Д. С.	
Оподаткування прибутку підприємств в умовах економічних перетворень.....	86
САМОШКІНА О. А.	
Розвиток бюджетних інструментів підтримки агропромислового виробництва України.....	88
ТІТАРЧУК М. І.	
Бюджетна складова суспільного розвитку.....	91
ЧИРВА О. В.	
Тенденції розвитку системи непрямого оподаткування у країнах–членах ЄС	94
ЧУГУНОВ В. І.	
Бюджетне забезпечення соціально-економічного розвитку країни.....	96
ЮШКО С. В.	
Оподаткування платників податків в умовах воєнного стану в Україні	98
ЯСТРЕБ Я. М.	
Формування видатків бюджету на фізичну культуру і спорт	100

ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

БІЛЬКО М. М.

Вплив фінансової звітності на забезпечення фінансової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу в післявоєнний період 103

ГУНЬКО К. А.

Інституційні засади розвитку державного фінансового контролю 105

КАНЄВА Т. В.

Облікова політика установ державного сектору в умовах воєнного стану 107

КУКУРУДЗ О. М.

Державний фінансовий контроль використання бюджетних коштів в умовах воєнного стану 110

МІНЯЙЛО В. П., МІНЯЙЛО О. І.

Державна служба в Україні: гендерні аспекти 113

МУСТЕЦА І. В.

Облік основних засобів суб'єкта державного сектору в умовах воєнного стану 115

НЕЖИВА М. О.

Державний фінансовий контроль і аудит як складова бюджетного процесу 116

РАДІОНОВ Ю. Д.

Державний фінансовий контроль в умовах воєнного стану 118

СЛЮСАР С. Т.

Облік доходів і видатків місцевих бюджетів 121

ТАБЕНСЬКА Ю. В.

Фінансовий контроль у сфері публічних закупівель 123

ШЕВЧЕНКО С. О.

Облік гуманітарної допомоги в установах
державного сектору в умовах воєнного стану 125

РИНОК ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ

ВАВДІЙЧИК І. М.

Інноваційні підходи у сфері диджиталізації
фінансового сектору 127

ВАТРУШКІН А. О.

Вплив політики Національного банку України
на ринок фінансових послуг 129

ВІДЯКОВА Є. Ю.

Державна політика підтримки інноваційних проєктів
в умовах воєнного стану 131

ВОЛОСОВИЧ С. В.

Фінансова політика в умовах цифровізації соціальної сфери 134

ГУМИНСЬКА М. В.

Основні тенденції страхового ринку України
в умовах воєнного стану 136

ДОВГАНЬ О. І.

Напрями розвитку цифрових інновацій
на фінансовому ринку України 138

КОЛЕСАН Ю. А.

Принципи ESG у фінансуванні
інфраструктурних проєктів України 140

МІЩЕНКО С. В.

Використання смарт-контрактів у фінансовій сфері 142

МОРОЗОВА Л. С.

Цифровізація страхового ринку 144

ПІЛЕЦЬКИЙ О. П.

Моделі цифрового банківського бізнесу 146

ПРИХІДЬКО Р. В.
Цифровізація у банківській діяльності 147

ШКУРКО В. І.
Цифровізація сектору перестраховування 148

ШОСТАК Т. С.
Ринок фінансових послуг України в умовах воєнного стану 150

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

ДМИТРІЄВА М. М.
Державне фінансування середньої освіти для забезпечення економічного розвитку 153

КОЗАРЕНКО Л. В.
Фінансове забезпечення соціального захисту населення в умовах воєнного стану 155

ПАСІЧНИЙ С. В.
Фінансове забезпечення закладів фахової передвищої освіти як складова суспільного розвитку..... 157

РЯЗАНЦЕВА В. В.
Фінансове забезпечення суспільного розвитку як інструмент економічного зростання 160

САВЧЕНКО Н. Г.
Фінансове забезпечення державного соціального страхування..... 162

ФЕДОТОВА Т. А.
Фінансове забезпечення розвитку ринку праці 164

ПЕРЕДМОВА

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Фінансово-бюджетна політика є ваговою складовою соціально-економічного розвитку країни. Фінансове забезпечення суспільного розвитку ґрунтується на використанні сукупності заходів виваженої бюджетно-податкової, фінансово-кредитної політики. На сьогодні важливим є посилення впливу фінансово-бюджетної політики на економічний розвиток. Необхідною є реалізація системних заходів у сфері бюджетно-податкового регулювання з урахуванням принципів субсидіарності, прозорості та збалансованості, подальшого розвитку перспективного бюджетного планування, підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Державна фінансова політика – один із вагомих інструментів впливу на соціально-економічний розвиток країни, що має формуватися на основі науково обґрунтованої системи дієвого удосконалення фінансово-економічних відносин, спрямованої на забезпечення суспільного розвитку в умовах воєнного стану.

У виданні розкрито актуальні питання формування та реалізації фінансової політики держави у системі суспільно-економічної трансформації, бюджетно-податкової політики соціально-економічного розвитку країни, обліку та контролю в державному секторі економіки, ринку фінансово-кредитних послуг, фінансового забезпечення суспільного розвитку. Науковий і практичний інтерес становлять підходи щодо формування державних фінансових ресурсів в умовах воєнного стану, пріоритетів державної фінансової політики відбудови економіки країни. Значну увагу приділено питанням основних напрямів бюджетної політики в умовах обмеженості фінансових ресурсів, розвитку цифрових технологій на ринку страхових послуг, фінансової політики людського розвитку в системі суспільних трансформацій, ефективності бюджетних видатків в умовах воєнного стану. У процесі обговорення науковцями визначено підходи до формування дієвої фінансово-бюджетної політики економічного розвитку країни, що сприятиме підвищенню ефективності функціонування публічних фінансів, ринку фінансових послуг, фінансового забезпечення соціального захисту населення, розвитку ринку праці, суспільного розвитку.

**Ректор Державного торговельно-економічного
університету, доктор економічних наук,
професор, академік Національної
академії педагогічних наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
лауреат Державної премії України в галузі
науки і техніки**

Анатолій МАЗАРАКІ

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Галабурда А. С.,
Державний торговельно-економічний університет

ПРІОРИТЕТИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова політика держави є одним із найважливіших інструментів для досягнення економічних, політичних та соціальних цілей. Державна фінансова політика органічно пов'язана з характером і цілями держави, її функціями, завданнями сталого розвитку суспільства та є важливим елементом впливу держави на соціальний розвиток. Головною метою фінансової політики є підвищення рівня суспільного добробуту шляхом оптимального розподілу ВВП між соціальними групами населення, галузями економіки, окремими територіями. Реалізація державних програм та їх фінансування є основним завданням фінансової політики. Фінансова політика може включати заходи для підтримки інвестицій, інновацій та розвитку підприємництва, що сприяють економічному зростанню. На сучасному етапі розвитку держава виступає як активний учасник економічних відносин. Інституційні перетворення соціально-економічної моделі розвитку суспільства обумовлюють необхідність посилення дієвості бюджетних відносин.

Підвищення ефективності бюджетної політики нині передбачає проведення комплексу взаємоузгоджених заходів, спрямованих на забезпечення стійкості та збалансованості бюджету, підвищення ефективності бюджетних витрат, підкріплених реальними, чітко визначеними дохідними джерелами, які позитивно впливатимуть на розвиток економіки. Важливим завданням фінансової політики держави є забезпечення макроекономічної збалансованості, динамічності, фінансової стабільності та економічного зростання за допомогою взаємоузгодженого використання фінансових інструментів, методів, механізмів. Це може включати управління бюджетним дефіцитом, контроль інфляції, управління процентними ставками та багато іншого. В умовах воєнного стану надзвичайно важливо приділяти увагу взаємодії ланок фінансової політики з метою якісного формування та ефективного виконання бюджету в умовах жорсткої економії коштів.

Тривалий період фінансова політика держави переживає значні виклики. Пандемія коронавірусу, яка викликала скорочення ділової активності, що в подальшому значно вплинуло на реальні показники. Повномасштабні бойові дії поглибили процес падіння виробництва, ріст числа безробітних, загрози валютній стабільності. Пріоритети фінансової політики протягом останнього часу було змінено у бік забезпечення ефективності виконання місцевих бюджетів – оперативності та безперервності їх виконання. Саме тому, Уряд держави повинен оперативно реагувати та адаптовувати фінансовий механізм до змін, щоб у складних умовах воєнного стану забезпечити соціально важливі потреби суспільства.

Урядом було прийнято у серпні 2023 року оновлену «Стратегію розвитку фінансового сектору України», яка містить пріоритетні напрями та завдання розвитку. Насамперед, серед них: відновлення, розвиток фінансового сектору та забезпечення безперервності його роботи, поступове згортання надзвичайних пруденційних заходів. Також варто виділити – відновлення фінансової інфраструктури на деокупованих територіях, забезпечення безбар'єрності та інклюзивності фінансового сектору. Незважаючи на військовий стан та завдані збитки економіці, у країні функціонує бюджетна та банківська системи, державні установи виконують обов'язки, бізнес продовжує розвивається і отримувати підтримку від держави. Взято курс на членство в ЄС та розширюються міжнародні партнерства.

Список використаних джерел

1. Качула С. В. Державна фінансова політика соціального розвитку: монографія. Київ: КНТЕУ, 2019. 424 с.
2. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ: КНТЕУ, 2021. 532 с.
3. Канєва Т. В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин: монографія. Київ: КНТЕУ, 2021. 392 с.

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ

Євроінтеграційні трансформації в Україні відбуваються вже більше 10 років, про що свідчить як підтримка європейських цінностей та принципів суспільного розвитку, так і Конституція України, інші норми національного права, укладені міжнародні договори та домовленості. Важливе значення у забезпеченні інтеграційних трансформацій в країні на принципах ЄС та засадах, що передбачають забезпечення переходу до ресурсозберігаючої соціально-інклюзивної економіки, має впровадження прогресивного досвіду, підходів та практик в національну систему управління державними фінансами. Проведення реформ в системі управління державними фінансами з 2017 року позитивно вплинуло на скорочення бюджетного дефіциту, державного боргу, протидії рецесії, спричиненої коронавірусом, але важливим було і залишається формування та реалізація виваженої фіскальної і боргової політики, підвищення ефективності управління державними фінансами та забезпечення фінансової стійкості держави.

Проведена експертами Світового банку та міжнародними партнерами оцінка управління державними фінансами за методологією Public Expenditure and Financial Accountability (PEFA) засвідчила певний прогрес. Але до повномасштабної агресії з боку росії реалізація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбувалася повільно та потребувала більш активних заходів та дій. В межах реалізації Програми ЄС з підтримки управління державними фінансами в Україні (EU4PFM) проводилися тренінги з фахівцями міністерства фінансів, Рахункової палати, Державної митної служби України щодо оцінки ефективності та покращення організаційної складової їхньої діяльності, базуючись на кращих практиках країн-членів ЄС.

Після 24.02.2022 р. питання європейської інтеграції та забезпечення прискореного поступу нашої держави до членства в ЄС суспільством було визначено як пріоритет, питання національної безпеки та збереження державного суверенітету країни. Серед важливих чинників фінансової підтримки з боку ЄС зазначено підтримку фінансової та економічної стабільності України, наближення національного законодавства до норм європейського права, поглиблення галузевої співпраці, активну співпрацю у рамках реалізації

Європейського зеленого курсу та координації міжнародних інвестицій в Україну, удосконалення та розширення інструментарію реалізації проектів міжнародної технічної допомоги ЄС, формування урядової комунікаційної інфраструктури з європейської інтеграції.

Отримання Україною статусу кандидата в члени ЄС засвідчило високу оцінку проведених дій та заходів, що реалізуються на шляху до членства в ЄС, та боротьби українського народу проти російського агресора. Реалізація подальших планів із європейської інтеграції передбачає використання багатоджерельного фінансування: коштів державного бюджету, технічної допомоги, ресурсів Українського фонду в багаторічному бюджеті ЄС.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-80>

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page#Text

3. Про Заяву Верховної Ради України щодо пріоритетних питань інтеграції України до Європейського Союзу: Постанова Верховної Ради України №1806-IX від 08.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1806-20#Text>

4. Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022. № 1155-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-komunikatsii-z-pytan-ievropeiskoi-intehratsii-ukrainy-na-period-do-2026-t91222>

5. EU long-term budget for 2021-2027: Council concludes the mid-term revision. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/28/eu-long-term-budget-for-2021-2027-council-concludes-the-mid-term-revision/>

6. План України: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 № 244-р. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=bb34572a-7998-4ffc-a3c6-83af50e88560>

ОСОБЛИВОСТІ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повноваження Казначейства України визначено у Бюджетному кодексі України та «Положенні про Державну казначейську службу України», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 215 від 15.04.2015 р. Основним призначенням Казначейства України є обслуговування бюджетних коштів в контексті здійснення ефективного управління залишками коштів Єдиного казначейського рахунку. Воєнні дії на території України внесли серйозні корективи у всі ланки фінансової системи та всі сфери забезпечення життєдіяльності нашої країни. Реалізації повноважень Казначейством України та його територіальними органами в умовах запровадження воєнного стану в Україні визначені «Порядком виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану», який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 590 від 09.06.2021 р. Однак з початком повномасштабної війни виникла нагальна потреба внесення змін до цієї постанови, на сьогодні внесено 22 зміни. Станом на 1 січня 2024 р. функціонує 591 територіальний орган Казначейства України, 54 територіальні органи знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Також залишається частина територіальних органів Казначейства України, які не можуть реалізовувати свої повноваження у штатному режимі. Тому, повноваження 28 територіальних органів Казначейства України передано іншим територіальним органам. Від початку запровадження воєнного стану за 2022–2023 рр. кількість розпорядників та одержувачів бюджетних коштів різних бюджетів, які обслуговуються органами Казначейства України зменшилась з 67191 розпорядника та одержувача до 64436.

Механізм казначейського обслуговування бюджетів за доходами в умовах воєнного стану не зазнав суттєвих змін. Однак в силу того, що в умовах війни суттєво постраждала економіка нашої країни, можливості забезпечення надходженнями за рахунок податків, зборів та інших обов'язкових платежів державного та місцевих бюджетів України суттєво знизилась. Кількість рахунків для зарахування податків, зборів та інших обов'язкових платежів за 2022–2023 рр. зменшилась з 721607 до 683613 (на 5.6 %). Обслуговування бюджетів за видатками органами Казначейства України зазнало значних змін

фактично на усіх етапах. Це в основному обумовлено порядком першочергового фінансування пріоритетних видатків держави. Постановою КМУ від 27.02.2024 р. № 211 встановлена черговість платежів, які здійснює органи Казначейства за дорученнями клієнтів із урахуванням ресурсної забезпеченості Єдиного казначейського рахунка. Дана черговість передбачає віднесення видатків до однієї із трьох груп враховуючи пріоритетність та необхідність фінансування таких видатків. В постанові зазначено, що відсутній розподілу видатків на загальний і спеціальний фонди, тобто правила здійснення видатків єдині. Таким чином, Казначейством України за наявності коштів на Єдиному казначейському рахунку першочергово проводяться видатки за рахунок коштів державного бюджету. Отже, органи Державної казначейської служби України в умовах воєнного стану продовжують свою роботу. Однак незважаючи на значну роботу над створенням нової функціональної системи Казначейства України з метою обслуговування бюджетних коштів в умовах воєнного стану, на практиці все ще залишається багато проблемних аспектів, які потребують вирішення

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

2. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text>.

3. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>.

4. Публічний звіт Казначейства про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2023 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-kazna_2023.pdf.

5. Про внесення змін до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2024 р. № 211 від 27.02.2024 р. № 211 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2024-п#Text>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Повномасштабна агресія у 2022 році актуалізувала питання пошуку інституційного інструментарію забезпечення демографічної та фінансової стійкості. Руйнування критичної і соціальної інфраструктури, глобальна невизначеність, активні бойові дії на значній частині території України спричинили безпрецедентну для Європи з часів Другої світової міграційну хвилю, реальні масштаби та наслідки якої важко оцінювати. Чимало детермінант демографічної стійкості залежить від парадигми реалізованої фіскальної політики та функціонального профілю фінансового механізму, якості публічного управління, ступеню відкритості економіки, флексибільності трудового і міграційного законодавства. Тому забезпечення стійкості шляхом перманентного вдосконалення моделей фінансування соцсектору передбачає стратегічні зміни у сферах, що асоціюються зі збільшенням людського потенціалу. Основними бюджетними інструментами забезпечення довгострокової демографічної стійкості є продуктивні видатки, здійснення яких реалізується через соціальний інституційний механізм економічної політики. В умовах війни детермінанти вказаного механізму повинні бути переглянуті: поряд із традиційними завданнями мають ставитися та послідовно реалізовуватися задачі сценарного моделювання розвитку соцсфери із опцією альтернативності імплементації.

Беззаперечною фінансовою базою функціонування публічного сектору, що детермінує поведінку та демографічну динаміку населення, є доходи бюджету, в першу чергу – податкові надходження. Недосконала структурна композиція фіскального регулювання спонукає економічно активне населення до реалізації кількох сценаріїв, що негативно впливають на демографічну стійкість, проявляючись у формі безпосередньої міграції та переміщення мобільної складової капіталу, а також спроб уникнення і ухиляння від оподаткування, тінізації діяльності тощо. Опосередкований вплив на демографічну стійкість має податкове регулювання, ступінь використання якого корелює із рівнем економічної активності. Необґрунтоване зростання податкового навантаження у поєднанні з незмінною якістю надаваних бюджетним сектором послуг призводить до скорочення легальної

ділової активності, тінізації економіки, що неприпустимо в умовах воєнного стану. Застосування пільгових фіскальних режимів хоч і пожвавлює бізнес-цикли, не може розглядатися у якості інструментарію перманентної дії. Тому урядові заходи із градуального повернення до довоєнної конфігурації фіскального простору вважаємо доцільними і своєчасними. Ревіталізація бізнес-сектору є підставою для переходу до загальних податкових режимів із метою захисту добросовісної конкуренції та недопущення зловживання економічними агентами ринковим становищем. Важливим інструментом універсальної дії є делегування частини фіскальних повноважень органами центральної виконавчої влади самоврядним інституціям. Характер впливу останньої на зростання є неоднозначним, особливо з врахуванням вихідного стану країни на момент ініціювання реформ і якості інституційного супроводу. Ріст обсягу економічних і неекономічних півуіванських сатисфакцій, одержуваних мешканцями адміністративних одиниць через фіскальну автономізацію індукує оптимізацію структури населення відповідного утворення, підтримуючи демографічну стійкість у середньостроковій перспективі.

Враховуючи виклики воєнного стану та загальну невизначеність, дискусійного характеру набуває дихотомія категорій «здатності» (ability) та «спроможності» (capacity), застосовуваних при спробах дефініціювання демографічної стійкості. Категорія спроможності є осердям сучасного наукового дискурсу як при дослідженні фіскальної політики загалом, так і при вивченні децентралізації (як її важливого тренду). Варто погодитися з Р. М. Солоу, який, досліджуючи питання розвитку в стратегічній економічній перспективі, справедливо вказував, що стійкість характеризується саме спроможністю забезпечити наступним поколінням рівень добробуту не нижчий того, що досягнутий поколінням нинішнім [1].

Зважаючи на дію соціально-економічних та військово-політичних шоків, видається доцільною корекція запропонованого у попередніх працях визначення власне демографічної стійкості [2]. Пропонуємо дефініціювати її в якості спроможності суспільства підтримувати та, застосовуючи в разі необхідності імпліцитні компенсатори, відновлювати власну структуру в контексті соціальних страт за низкою значимих параметрів, зокрема щодо рівня економічної активності, а також освітньо-професійної та компетентнісної підготовки, на основі чого оптимізуються пропорції продукування інтелектуального і фізичного капіталу, повинна забезпечуватися інтенсифікація та неперервність виробництва, підвищується рівень громадського добробуту.

Список використаних джерел

1. Solow, R. M. (1993). Sustainability: An economist's perspective. *Economics of the environment: Selected readings*, 3, 179–187.

2. Непиталюк А. Детермінанти забезпечення демографічної стійкості. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки*. 2019. № 4. С. 44–59.

Нечипоренко А. В.,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Публічні фінанси є важливим інструментом державного управління, який безпосередньо впливає на здатність держави забезпечувати соціально-економічний розвиток та задовольняти потреби громадян. Саме завдяки публічним фінансам відбувається державне регулювання та фінансування програм, які спрямовані на підтримку розвитку малого та середнього бізнесу, забезпечення стандартів якості життя населення, проведення заходів щодо модернізації економічної системи в цілому [1]. Водночас ефективне управління державними доходами, видатками та боргом є запорукою макроекономічної стабільності та сталого зростання.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України вплинуло на всі сфери суспільного життя, в тому числі й на публічні фінанси. Відтак управління публічними фінансами в умовах воєнного стану стикається з різними викликами, що вимагає переосмислення політики та кардинальних змін у підходах.

Серед ключових викликів доцільно виокремити наступне:

– скорочення податкових надходжень, зокрема через руйнування економіки і знищення підприємств на тимчасово окупованих територіях;

– зростання видатків на оборону, відбудову зруйнованої інфраструктури та соціальні програми (допомога внутрішньо переміщеним особам, постраждалим внаслідок війни тощо);

– дефіцит державного бюджету та необхідність залучення зовнішнього фінансування для покриття витрат;

– підвищені ризики порушень бюджетної дисципліни.

Крім того, варто також відмітити, що з метою підтримки фізичних і юридичних осіб під час воєнного стану у березні 2022 року були прийняті податкові зміни, які були спрямовані на зменшення податкового тиску, спрощення податкових правил. Водночас у результаті запроваджених заходів скоротилися податкові надходження, а основними джерелами фінансування державного бюджету стали військові облігації, кредити від міжнародних фінансових організацій, а також двосторонні кредити та гранти [2]. Зовнішнє фінансування надається партнерами на вигідних умовах, однак, зважаючи на пільгові умови кредитування, його результатом є посилення боргової залежності. Так, якщо станом на 2021 рік відносний рівень державної заборгованості України становив 48,9% ВВП, а у 2022 році цей показник сягнув позначки 78,4% [2; 3]. Управління публічними фінансами має відповідати вимогам часу й включати такі принципи, як прозорість діяльності, стійкість бюджету, ефективна система міжбюджетних відносин, бюджетування, орієнтоване на результат [4]. До пріоритетних напрямів управління публічними фінансами в Україні в умовах воєнного стану слід віднести: мобілізацію внутрішніх ресурсів шляхом оптимізації податкової системи та детінізації економіки; перерозподіл видатків на користь пріоритетних сфер (оборона та національна безпека, соціальна сфера); розширення співпраці із міжнародними партнерами та організаціями; забезпечення прозорості використання бюджетних коштів, контролю та підзвітності.

Таким чином, в умовах воєнного стану управління публічними фінансами потребує гнучких, оперативних та антикризових підходів. Адже важливо забезпечити достатні фінансові ресурси для оборони та безпеки, зберігаючи при цьому економічну стійкість та соціальну справедливість. Також потрібно не втратити наявні досягнення у сфері фіскальної стабільності та забезпечити основу для майбутнього відновлення економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Кужелєв М. О. Управління публічними фінансами в умовах реформування економіки України. Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України : зб. матер. III Міжн. наук.-практ. конф., 26-27 березня 2020 р. Ірпінь, 2020. С. 42–44.

2. Прутська О., Мартинова Л. Управління публічними фінансами під час війни. Економіка та суспільство. 2023. № (55). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-57>

3. Zherlitsyn D. M., Kuzheliev M. O., Nechyporenko A. V. Bioresources Price Trend and GDP Growth Adjustment. International Journal of Advanced Biotechnology and Research (IJABR). Vol. 10. Special Issue-1. 2019. p. 379–383.

4. Нечипоренко А. В., Чернишова Т. О. Напрями вдосконалення системи управління публічними фінансами в Україні. Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки : збірник тез Податкового конгресу, 12 грудня 2019 р. Ірпінь: УДФСУ, 2019. С. 353–356.

Осика О. В.,

Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Фінансова політика є складовою економічної політики та виступає важливим елементом у системі розвитку соціально-економічних відносин суспільства. Фінансова політика здійснюється відповідно до пріоритетних напрямків економіки країни через порядок формування взаємовідносин ланок фінансової системи, розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів держави, визначення пропорцій споживання та використання досвіду країн з розвинутою економікою. Фінансова політика являє собою складний і відповідальний процес, який містить наступні складові: бюджетну, податкову, грошово–кредитну, інвестиційну, валютну, страхову, амортизаційну, митну, управління фінансами та фінансовий контроль. Кожна з яких застосовує інструменти регулювання фінансового механізму і являють собою невід’ємний елемент у процесі регулювання макроекономічної стабільності та ефективності розподілу фінансових ресурсів. Важливою умовою сталого суспільного розвитку є формування і реалізація ефективної та результативної державної фінансової політики країни, сукупність методів, інструментів і важелів якої забезпечуватиме здійснення державою суспільно необхідних функцій [1, с. 89].

Головною метою фінансової політики є підвищення рівня суспільного добробуту шляхом оптимального розподілу ВВП між соціальними групами населення, галузями економіки, окремими територіями. Реалізація державних програм та їх фінансування є

основним завданням фінансової політики. Саме тому перед державою постає вирішення наступних стратегічних завдань:

- формуванню максимально можливого обсягу фінансових ресурсів, що поступають в розпорядження держави;
- забезпеченню раціонального розподілу фінансових ресурсів між галузями, сферами економіки і регіонами;
- концентрації фінансових ресурсів на найважливіших напрямках економічного і соціального розвитку;
- створенню ефективної системи управління фінансами держави і інших суб'єктів економічних відносин [2, с. 69].

Фінансова політика держави змінюється та корегується відповідно до історичних умов, особливостей розвитку суспільства, внутрішніх та зовнішніх факторів, реальних економічних та фінансових можливостей держави, суб'єктів господарювання та населення. Державна фінансова політика як складова соціально-економічного розвитку країни передбачає використання інституційних важелів, фінансової архітекτονіки з метою забезпечення макроекономічної стабілізації та створення передумов для стійкого економічного зростання і збалансованого розвитку суспільства [2, с. 31–33].

Основні цілі їх фінансової політики полягають у забезпеченні макроекономічної збалансованості, зростанні конкурентоздатності людського капіталу, забезпеченні низького рівня інфляції, вирішення важливих соціальних завдань. Реалізація поставлених цілей сприятиме зростанню фінансового потенціалу, стійкості фінансової системи, зростанню обсягу фінансових ресурсів, підвищенню темпів економічного розвитку тощо. Дієвість державної фінансової політики суспільного розвитку потребує врахування зв'язку між необхідністю забезпечення стабільного економічного зростання і соціального розвитку, формування оптимальної комбінації інструментів і важелів бюджетної і податкової політики, врахування фіскальних та соціальних функцій, можливостей балансування між необхідністю наповнення державного та місцевих бюджетів і реалізацією політики підтримання економічної активності.

Список використаних джерел

1. Чугунов І., Качула С. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету, 2020. № 2. С. 87–98.

2. Глущенко А. С. Фінанси: Львів: Магнолія, 2014. 440 с.
3. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія, 2021. 532 с.

Плаксун А. О.,
Державний торговельно-економічний університет

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В РОЗРОБЦІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ДЕОКУПОВАНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

Актуальність розвитку деокупованих територій підкреслює необхідність системного дослідження існуючих підходів до їхнього розвитку. Одним з важливих аспектів є застосування фінансових та економічних моделей у розробці стратегії розвитку цих територій. Дослідження фінансово-економічного досвіду дозволить виявити ефективні механізми стимулювання інвестицій, створення нових підприємств та відновлення економічної стабільності на звільнених територіях. Існує різноманітність фінансово-економічних методів та інструментів управління державною регіональною політикою на деокупованих територіях. Загалом, фінансово-економічні інструменти управління державною регіональною політикою можна розділити на прямі та непрямі. Прямий метод означає активне втручання держави в територіальний розвиток, таке як створення центрів зростання, впровадження комплексних програм розвитку та інші заходи. У протиположності, непрямий метод спрямований на створення сприятливого економічного середовища за допомогою фінансових та інших інструментів без безпосередньої участі держави у конкретних розвиткових заходах.

Фінансово-економічні інструменти та механізми державної регіональної політики використовуються для державного регулювання розвитку регіонів. Цей вплив реалізується через створення необхідної нормативно-правової бази, забезпечення інституційного, інформаційного та кадрового ресурсів за допомогою програмно-цільових методів та відповідного фінансово-економічного інструментарію. Основним інструментом втілення державної політики розвитку регіонів є стратегія регіонального розвитку, яка встановлюється на рівні Держави або області. Ця стратегія визначає концепцію досягнення національних цілей, включаючи постановку

мети, аналіз існуючих тенденцій та закономірностей розвитку, визначення пріоритетних напрямків структурної, інвестиційної, інноваційної та соціальної політики. Вона також охоплює формування сценарію перспективного соціального та економічного розвитку регіонів, а також визначення етапів і термінів його реалізації. Вважаємо, що у новій післявоєнній Державній стратегії регіонального розвитку України, повинні бути чітко визначені зв'язки галузевих програм із стратегіями розвитку регіонів, конкретизовані фінансові механізми та інструменти регіонального розвитку. Наприклад, деякі фінансово-економічні інструменти відображені в «Стратегії відновлення Криму після деокупації» [1]: «Метою відновлення Криму після деокупації є створення можливостей для побудови стійкого регіону у складі незалежної України, забезпечення планомірного зростання його економіки зі збереженням природного різноманіття та розвитком культурної сфери. Відновлення має включати комплексний аудит стану економіки Криму, з урахуванням аналізу фінансової системи, підприємств та об'єктів транспортної та соціальної інфраструктури».

Отже, ефективні фінансово-економічні стратегії розвитку для деокупованих територій мають бути не лише гнучкими та адаптивними, але й спрямованими на конкретні потреби та контекст кожної унікальної ситуації. Важливість урахування специфіки деокупованих територій при розробці стратегій економічного розвитку стає наріжним принципом, що забезпечує стійке та інклюзивне відновлення цих регіонів.

Список використаних джерел

1. Стратегія відновлення Криму після деокупації. Підготовлена Представництвом Президента України в Автономній Республіці Крим, Міністерством інфраструктури України, Київською школи економіки та Центром оборонних стратегій. Київ. 2023. <https://ppu.gov.ua/documents/strategiia-vidnovlennia-krymu-pislia-deokupatsii/>

2. Стратегія когнітивної деокупації Криму. Документ підготовлено міжнародним експертом Дмитром Теперіком (Естонія) та доповнено групою українських експертів для Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим/Офісу Кримської платформи. Київ. 2023. <https://ppu.gov.ua/documents/strategiia-kohnityvnoi-deokupatsii-krymu/>

3. Управління деокупованими територіями Харківської та Херсонської областей: досвід першого року : аналіт. доп. / Нац. ін-т стратег. дослідж. ; [ред. В. Г. Потапенко]. – К. : НІСД, 2023. 48 с.

ЗАХИСТ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ОБМІНУ ПОДАТКОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

З 1 січня 2017 року Україна приєдналася до Програми розширеного співробітництва у рамках Організації економічного співробітництва та розвитку і взяла на себе зобов'язання імплементувати мінімальний стандарт Плану дій для боротьби з розмиванням бази оподаткування та виведенням прибутку із оподаткування (план дій BEPS) [1]. Конвенція «Про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах» дата набрання чинності для України відбулася 01.07.2009 р. [2] Наддасть можливість ефективніше запобігати схемам ухилення від оподаткування та боротьби фінансуванням тероризмом. У серпні 2022 року Державна податкова служба України приєдналася до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки, що дозволяє здійснювати збір інформації від фінансових установ про фінансові рахунки, власників та/або контролюючих осіб власників таких рахунків, які є податковими резидентами інших юрисдикцій-партнерів по обміну, та щорічно на автоматичній основі обмінюватись вказаною інформацією з юрисдикціями-партнерами по обміну в рамках Багатосторонньої угоди CRS [3]. 28.04.2023 р. набрав чинності Закон України від 20.03.2023 № 2970-IX, який забезпечив внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо імплементатії одного з кроків плану BEPS – Загальний стандарт звітності. [4]

Платники - резиденти країн більш ніж з 130 країн світу та України постійно проводять міжнародні фінансові операції і для того, щоб кожна держава могла слідкувати за належним виконанням податкових зобов'язань своїх резидентів, вона повинна володіти інформацією щодо результатів економічної діяльності резидента. Тому обмін податковою інформацією та її належний захист є одним з найважливіших питань на глобальному рівні. Конвенція «Про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах» [1] визначає чіткий перелік податків які можуть бути запитані в рамках міжнародного обміну: податків на доход або прибуток; податків на

приріст капіталу, які справляються окремо від податку на доход або прибуток; податків на чисті активи, які справляються від імені Сторони; та податків на доход, прибуток, приріст капіталу або на чисті активи, які справляються від імені державних органів або органів місцевого самоврядування Сторони; зборів на обов'язкове соціальне забезпечення, які сплачуються органам державної влади чи установам соціального забезпечення, створеним за публічним правом; та податків інших категорій, за винятком мит, які справляються від імені Сторони, а саме: податків на майно, спадщину чи подарунки; податків на нерухоме майно; загальних споживчих податків, таких як податок на додану вартість чи податок з обороту; спеціальних податків на товари та послуги, такі як акцизний збір; податків на використання автотранспортних засобів або володіння ними, податків на використання рухомого майна, що не є автотранспортними засобами, або володіння ним; будь-яких інших податків; податків, що належать до категорій, наведених у викладеному вище підпункті, та що справляються від імені державних органів або органів місцевого самоврядування Сторони.

Згідно Конвенції «Про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах» передбачено три види міжнародного обміну податковою інформацією: за запитом; автоматичний; спонтанний [2].

Автоматичний обмін (на відміну від обміну податковою інформацією за запитом чи спонтанним) дає змогу податковим органам країн-учасниць отримати всю необхідну інформацію про своїх резидентів. Її аналіз допомагає виявити випадки розмивання податкової бази й ухилення від сплати податків. Поряд з цим, інформації про платників податків, включно з обміном інформацією, повинна бути захищена національною правовою базою та технічною базою, яка підлягає виконанню і перебуває в основі прийняття юрисдикціями практичних кроків щодо забезпечення конфіденційності. За відсутності такої системи партнери по обміну, а також платники податків не будуть упевнені, що конфіденційність буде захищена, а порушення правил та конфіденційності належним чином розглянуті та санкціоновані, навіть якщо будуть застосовані надійні практичні заходи.

З огляду на це юрисдикціям потрібно створити правову та технічну базу, котра забезпечує конфіденційність та належне використання інформації, якою використовується згідно з міжнародною

угодою про обмін (Exchange of Information, EOI). Міжнародні угоди про обмін містять положення, що обмежують коло тих, кому може передаватися інформація, котрою обмінюються, та цілі, для яких вона може використовуватися. Зазвичай розкриття інформації обмежується особами або органами влади (включно із судами та адміністративними органами), які беруть участь у таких заходах, як оцінювання, збір, виконання, обвинувачення та визначення апеляцій стосовно податків, щодо яких інформація може обмінюватися за відповідною угодою EOI [5, с. 10].

Список використаних джерел

1. <https://www.kmu.gov.ua/news/249982923>
2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_325#Text
3. <https://tax.gov.ua/baneryi/crs/povidomlennya/print-609052.html>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2970-20#Text>
5. Олійник Я.В., Чухраєва Н.М. Конфіденційність податкової інформації, що підлягає автоматичному обміну : імперативи забезпечення / Фінанси України. – 2022. – № 9. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_22_02_099_uk.pdf

Собковська А. О.,

Державний торговельно-економічний університет

СУТНІСТЬ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Одним із важливих завдань соціальної політики України в сучасних умовах, коли протягом останніх років відбувається значне скорочення населення та погіршення макроекономічної ситуації, – є забезпечення матеріальної підтримки громадян похилого віку.

Потреба людини в соціальному захисті зумовлена багатьма факторами: біологічною природою людини, особливостями умов праці (рівень доходу, режим праці та відпочинку тощо), виробничим середовищем, трудовими відносинами, природними та технологічними

обставинами, а також безліччю інших чинників. Тому пенсійна система відіграє важливу роль у процесі соціального захисту населення, а її розвиток має бути прискореним, оскільки на думку багатьох експертів, дещо відстає від загальносвітових тенденцій.

Дж. Стігліц писав, що завданням уряду є не досягнення надвисоких показників в економіці, не економічний розвиток, а гарантування стабільного соціального захисту населення, складовою якого є пенсійне забезпечення. Оскільки, пенсійне забезпечення впливає не тільки на поведінку людини у трудовій сфері, а й на фінансову поведінку загалом.

В Україні, як і в більшості країн світу, пенсійне забезпечення – це конституційна гарантія держави щодо матеріального забезпечення населення, яка пов'язана з виплатою щомісячних грошових виплат – пенсій у зв'язку з настанням певних обставин (інвалідність, втрата годувальника, настання старості) у розмірах не нижче від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством. Так, у Конституції України, визначено, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. На рівень розвитку системи пенсійного забезпечення впливає низка факторів, серед яких фінансово-економічні, соціальні та демографічні. Своєчасне врахування перелічених факторів надає можливість в найкоротші терміни адаптувати діючу пенсійну систему до нових реалій.

На сьогоднішньому етапі для України актуальним питанням залишається розробка стратегії формування системи пенсійного забезпечення, що ґрунтується на побудові ефективної багаторівневої моделі пенсійної системи, забезпечуючи розподіл між її складовими ризиків, пов'язаних зі змінами в демографічній ситуації, до чого

більш чутлива солідарна система, та з коливаннями в економіці й на ринку капіталів, що більше відчувається у накопичувальній системі. Завдяки правильному розподілу мінімізуватимуться ризики для фінансового забезпечення пенсійної системи, що забезпечить збалансованість та стійкість пенсійної системи, а також належний рівень доходів для незахищених верств населення.

Отже, пенсійна система є базовим складником системи соціального забезпечення населення, що здійснюється через систему соціальних гарантій. Соціальна та економічна роль політики пенсійного забезпечення у сучасному суспільстві визначається надійністю пенсійного забезпечення, що є основою соціальної та економічної стабільності держави.

Список використаних джерел

1. Скоробагатько А. В. Правове регулювання пенсійного забезпечення наукових працівників. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечнікова, 2006. 161 с.

2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20200101#Text>

Чорновол А. О.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Забезпечення публічних фінансів представляє собою інституційний процес, що включає в себе проведення структурних перетворень їх складових для ефективного накопичення та розподілу державних фінансових ресурсів відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку країни. Важливими елементами системи публічних фінансів є: бюджетна система, державні цільові фонди,

фінансові суб'єкти у державному секторі, державний та муніципальний борг, державні фінансові установи. Інституційне забезпечення публічних фінансів є цілеспрямованою ієрархічною системою правових інститутів, які формують, використовують, перерозподіляють та контролюють грошові кошти суспільного сектору. Серед складових інституційного забезпечення виділяються: держава; виконавча, законодавча і судова влада; Кабінет Міністрів України; центральні органи виконавчої влади; вищі судові органи; Національний банк України; Рахункова палата; місцеві ради; місцеві органи виконавчої влади; бюджетні установи; суб'єкти господарювання державної та комунальної власності; наукові, громадські та професійні установи (організації) у сфері публічних фінансів [1].

Стратегія реформування системи управління державними фінансами передбачає проведення інституційних змін, спрямованих на створення в Україні таких умов, що дозволять підвищити здатність до надання якісних державних послуг та ефективної акумуляції та розподілу ресурсів відповідно до пріоритетів розвитку країни у середньо- та довгостроковій перспективі. Інституційне забезпечення публічних фінансів характеризується зовнішніми та внутрішніми чинниками розвитку. Зовнішні фактори розвитку інституційного забезпечення публічних фінансів включають міжнародні організації, які встановлюють стандарти в галузі аудиту, митництва, оподаткування та інші. До цих факторів можна віднести також державні установи, які регулюють та формують умови для розвитку та управління публічними фінансами. У кожному секторі суспільства існують свої інститути, які впливають на сферу публічних фінансів. Серед внутрішніх факторів розвитку в Україні можна виділити особливості управління в органах, що відповідають за формування, використання та контроль публічних фінансів [2].

Оцінка інституційного забезпечення публічних фінансів включає визначення відповідних інституційних одиниць і їх оцінювання, спрямоване на виявлення негативних тенденцій управління як державними, так і місцевими фінансами.

Доцільно оцінювати інституційне забезпечення за наступними критеріями:

– визначення рівня функціонування інституційних одиниць за критеріями гнучкості, гібридності, інклюзивності, прозорості та цифровізації;

– встановлення максимального значення балів та вагових коефіцієнтів експертним шляхом за обраною шкалою для кожного показника або критерію;

– розрахунок підсумку добутку отриманих балів та вагових коефіцієнтів за показниками та подальше порівняння з максимальними значеннями;

– формулювання висновків щодо якості інституційного забезпечення публічних фінансів [3].

Отже, аналіз інституційного забезпечення дозволяє зробити висновок, що організаційно-правова база функціонування публічних фінансів в Україні сформована, але потребує поліпшення у прозорості прийняття фінансових рішень на різних рівнях, взаємодії різних органів державного фінансового контролю та виконання вимог, що висуваються до інституційних одиниць публічних фінансів міжнародними організаціями.

Список використаних джерел

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

2. Качний О. С. Державне управління соціально-економічним розвитком України: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 3.

3. Опарін В. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. Фінанси України. 2017. № 2. С. 110–128.

4. Чугунов І.Я., Качула С.В. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства // Вісник КНТЕУ. 2020. № 2. С. 87–98.

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Чугунов І. Я.,

Державний торговельно-економічний університет

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основними пріоритетами бюджету є підвищення обороноздатності держави та забезпечення соціальної стабільності в суспільстві, що потребує стійких надходжень до бюджету. Важливого значення набуває питання дієвого розподілу обмежених бюджетних ресурсів особливо в умовах воєнного стану. Розвиток системи планування та виконання бюджетів, який ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати, підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Відповідні бюджетні механізми мають забезпечити бюджетну рівновагу та дієвий вплив на соціально-економічні процеси. Бюджетна політика визначає можливість збалансованого управління фінансовими ресурсами державного сектору економіки. Держава на початковому етапі повномасштабної війни запровадила низку фіскальних стимулів з метою підтримки економіки та споживання. Держава має посилити якість координації бюджетно-податкової та монетарної політики задля утримання макроекономічної стабільності. Підходи до підвищення дієвості механізмів формування бюджету країни в умовах воєнного стану мають базуватися на інституційній взаємодії фінансово-бюджетних регуляторів. Бюджетна підтримка населення є основною у нейтралізації наслідків військових дій, тому повинна знаходити відображення у видатках державного бюджету. Серед таких заходів можна виділити виплати для окремих категорій населення; допомога по безробіттю, догляду за дітьми, пенсіонерам; прямі грошові виплати громадянам, у тому числі тим, хто втратив роботу під час війни; допомога для покриття витрат на проживання. Бюджетна політика має будуватися на основі науково обґрунтованої концепції розвитку бюджетних відносин як складова фінансової політики держави, спрямованої на створення відповідних умов соціально-економічного розвитку країни. Інструменти бюджетної політики мають розглядатися як засоби формування інституціонального середовища бюджетного простору. При формуванні

бюджетної політики держава повинна виходити з необхідності забезпечення фінансово-економічної збалансованості та стійкості. Європейським союзом створено програму макрофінансової допомоги Україні. Уряд здійснює низку достатньо обґрунтованих бюджетних заходів, поступово знаходить розуміння балансу бюджету воєнного часу, що є важливим на даному етапі бюджетно-податкових та соціально-економічних відносин в Україні. Важливим є запровадження дієвого механізму управління бюджетним процесом як складової частини системи управління державними фінансами, встановлення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку країни та можливостями бюджету у середньостроковій перспективі, забезпечення прозорості, передбачуваності та послідовності бюджетної політики. Бюджетний механізм має забезпечувати бюджетне регулювання держави, відображати певну спрямованість бюджетних відносин на виконання економічних і соціальних завдань на конкретному етапі розвитку держави. Бюджетна політика є ефективним інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

Основні засади формування та реалізації бюджетного забезпечення суспільного розвитку базуються на сукупності фінансово-економічних відносин з урахуванням інституційної архітектоніки бюджетної системи, динамічної макроекономічної рівноваги, збалансованості бюджетного середовища. Виходячи з необхідності посилення ефективності державного фінансового управління, досягнення відповідних економічних та соціальних показників вагомою є бюджетна результативність, основною метою якої є розробка і проведення збалансованої бюджетної політики, у тому числі у сфері міжбюджетних відносин, формування доходів бюджету, планування видатків бюджету, дефіциту бюджету, обслуговування державного боргу, спрямованої на забезпечення належного рівня суспільного розвитку. Інституційний підхід включає аналіз бюджетного регулювання як цілісної та динамічної системи, яка постійно вдосконалюється відповідно до головних макроекономічних завдань розвитку країни. Основними питаннями, що потребують вирішення в бюджетній системі є підвищення ефективності здійснених видатків бюджету, системи управління державним боргом, забезпечення прозорості системи державних фінансів. Від рівня функціонування системи управління державними фінансами залежить бюджетна збалансованість, дієвість бюджетного механізму, який повинен удосконалюватися та адаптуватися до основних завдань економічного та соціального розвитку країни. Виходячи з необхідності посилення ефективності державного фінансового управління, досягнення

відповідних економічних та соціальних показників вагомою є бюджетна результативність, основною метою якої є розробка і проведення збалансованої бюджетної політики, у тому числі у сфері міжбюджетних відносин, формування доходів бюджету, планування видатків бюджету, дефіциту бюджету, обслуговування державного боргу, спрямованої на забезпечення належного рівня суспільного розвитку. Бюджетна політика як ефективний інструмент впливу на динаміку соціально-економічних процесів у країні, повинна формуватися виходячи із визначених державних стратегічних пріоритетів розвитку, рівня результативності і ефективності бюджетних видатків у різних сферах суспільної діяльності, а також враховуючи тенденції економічних і соціально-демографічних процесів у країні.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2021. 532 с.
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
3. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. Public and Municipal Finance. 2023, № 12(1), pp.1-11.

Адаменко І. П.,
Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану вагомим завданням є підвищення ефективності фінансових механізмів забезпечення національної стійкості, у тому числі фінансово-бюджетної на державному та місцевому рівнях. Водночас, реалізація фінансово-бюджетної політики має здійснюватися в контексті забезпечення взаємодії державних фінансових інституцій, посилення координації їх дій та відповідальності. Доцільним є спрямування фінансово-бюджетної політики на забезпечення: інституційної стійкості державних інституцій; належного рівня фінансування сектору безпеки та оборони, системи охорони здоров'я;

ефективного реагування на неконтрольоване переміщення людей та відповідно забезпечення належного рівня фінансової спроможності територіальних громад. Вагомим постало завдання вдосконалення механізму мобілізації власних доходів бюджету, зокрема податкових надходжень. Водночас стратегія реформування податкової системи має розроблятися з врахуванням принципів справедливості, пропорційності та нейтральності оподаткування. Податки повинні стягуватися з товарів зворотно пропорційно до еластичності попиту на товари та не повинні перешкоджати ефективному розподілу фінансових ресурсів. Товари з низькою еластичністю попиту можна обкласти за вищою ставкою, і при цьому надмірний тягар буде однаково меншим, ніж у випадку товарів з високою еластичністю попиту. Проте зведення надмірного тягара до мінімуму може суперечити міркуванням справедливості. Іноді виникає потреба вирішити проблему зовнішніх наслідків для споживання – збільшення оподаткування товарів із негативними зовнішніми ефектами та зниження оподаткування товарів із позитивними зовнішніми ефектами. Податкова система має бути справедливою стосовно різних груп населення. Ступінь справедливості може позначатися на дотриманні норм податкового законодавства та політичної підтримки конкретного податку. Якщо податок сприймається як несправедливий, не буде соціального запиту на його дотримання. Водночас, громадяни, які отримують вигоду від державних видатків, повинні і сплачувати ці витрати – збори з користувачів або податки з прив'язкою до користування. Проте, зазначене може стимулювати відмову від користування відповідними державними послугами. Важливим завданням є забезпечення стягнення податків пропорційно до платоспроможності платників. Доцільно виділити вертикальну та горизонтальну справедливість. Сутність вертикальної полягає у тому, що платники з більшою платоспроможністю повинні платити більше, ніж ті, платоспроможність яких нижча. Горизонтальна полягає у забезпеченні однакового рівня податкового навантаження людей з однаковою платоспроможністю.

Нормативно-правові документи у сфері адміністрування податків і зборів мають бути простими та прозорими. Податкові ставки мають бути стабільними та передбачуваними. Простою, прозорою податковою системою порівняно легко керувати, і вона сприяє дотриманню вимог платниками податків. Доцільно відмітити, що на даному етапі суспільного розвитку спостерігається зниження рівня податкового навантаження як в країнах з розвинутою, так і трансформаційною економікою, що частково пояснюється податковою

конкуренцією. Пільгове оподаткування певних видів інвестицій набули більшого поширення в країнах, що розвиваються. Знижені податкові ставки та стимули можуть залучати іноземні інвестиції, але лише за наявності інших сприятливих умов для бізнесу. Фінансово-бюджетна політика держави є вагомим інструментом регулювання соціально-економічних процесів. До стратегічних напрямів фінансової стабілізації національної економіки в умовах воєнного стану доцільно віднести: забезпечення балансу між фінансуванням найбільш критичних статей державного бюджету, підтримки найбільш незахищених верств населення та стимулюванням відновлення економіки.

Список використаних джерел

1. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Institutional transformations of the public finance system. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2021, № 2 (37). Pp. 325–331.

2. Chugunov I., Makohon V., Korovii V. Formation of budget expenditure in the system of fiscal regulation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6. № 2. pp. 100–107.

3. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.

4. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

Бутник А. П.,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

РОЛЬ ПОДАТКІВ В ЕКОЛОГІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Екологічні (або «зелені») податки – категорія податків, метою впровадження яких є захист довкілля або стимулювання вуглецевого переходу. Зазвичай до екологічних податків відносять такі категорії, як податки на користування енергетичними ресурсами, транспортом, податки на забруднення та рентну плату за використання природних ресурсів. Застосування екологічного податку в Україні є доволі вузьким з точки зору міжнародної практики. Об’єкти оподаткування

поділяються на 5 категорій за фізичним характером предмета оподаткування [2]. Ставки для кожної з категорій визначені в розділі VIII Податкового кодексу та ранжуються в залежності від класу небезпеки та рівня небезпечності відходів. Серед проблем, пов'язаних із застосуванням екологічного податку в Україні слід виділити:

- недосконалий дизайн екологічного податку (з точки зору неефективного виконання функції із захисту навколишнього середовища та стимулювання переходу до безвуглецевої економіки, а також невідповідності нормам ЄС);

- неефективний контроль за дотриманням екологічних стандартів та сплати екоподатку;

- відсутність належних стимулів для «зеленої» модернізації підприємств;

- неефективна система розподілу надходжень від податку;

- відсутність належних стимулів для «зеленої» модернізації підприємств.

Структура екологічних податків в ЄС дещо відрізняється від структури екоподатків в Україні: до категорій інструментів екологічної політики входять загальні та змішані інструменти, такі як податки та реформи екологічного оподаткування; тарифи, збори, платежі та цінова політика; торговельні дозволи та квоти; схеми відповідальності виробників. Всі екологічні податки, що застосовують країни-члени ЄС забезпечують надходження доходу у місцевий або державний бюджет. При цьому, лише незначна їх частка (5,4 %) спрямовується у вигляді внеску до загального бюджету ЄС. Найбільшу частку «зелених податків» становлять енергетичні податки (77 % надходжень екоподатку до бюджету ЄС у 2022 році), в той час як друге та третє місце займають податки на транспортні засоби. Частково це пояснюється тим, що в ЄС податок на вуглекислий газ CO₂ включені до категорії податків на енергію, а не до податків на забруднення.

Торгівля квотами на викиди на території ЄС, запроваджена за допомогою якої аукціони дозволяють певним галузям промисловості мати викиди вуглекислого газу в атмосферу, наразі забезпечує надходження лише до бюджетів країн-членів, але Європейською комісією вже висунута пропозиція про спрямування 25 % доходу до ЄС [1]. З точки зору впливу екологічних податків на економічне зростання країни, результати економічних досліджень різняться та частіше за все не підтверджують суттєвого прямого впливу екоподатків на макропоказники, через що дослідження екологічної політики в ЄС та світі зазвичай фокусуються на оцінці екологічного

ефекту екоподатків – зменшення негативного впливу на навколишнє середовище (зменшення викидів), в той час як оцінка макроекономічного ефекту – впливу на економічне зростання, зайнятість, інвестиції тощо, лишається другорядною [3]. Результати аналізу наявних досліджень дають підстави вважати, що збільшення екоподатків не є обов'язковою передумовою для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, проте отримані від екоподатків кошти можуть бути раціонально та ефективно направлені на реалізацію державних політик щодо навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Бут Ю.С. Досвід країн Європейського Союзу щодо застосування фіскальних інструментів в екологічній політиці. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=729>
2. Галушкіна Т.П. Формування інституту екологічних податків в Україні. Економічні інновації. Вип. 44. 2015. С. 57–65.
3. Екологічний податок: зарубіжний досвід та його інтеграція до чинної системи оподаткування України. URL : http://www.rusnauka.com/11_NPE_2013/Economics/7_134422.doc.htm.

Грегуль В. Ю.,
Державний торговельно-економічний університет

ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Бюджетна політика в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою характеризується зростанням регулюючої функції видатків бюджету при вирішенні пріоритетних завдань економічного та соціального розвитку, що дозволяє підвищити результативність бюджетного регулювання та забезпечити збалансованість бюджетної системи у середньо- та довгостроковій перспективі. В періоди економічних рецесій та на перехідних етапах економічних перетворень відбувається посилення бюджетного регулювання у сфері видатків шляхом збільшення видатків бюджету, зміни їх структури для стимулювання внутрішнього попиту та економічного зростання. Визначеною тенденцією сучасного досвіду зарубіжних країн є системне удосконалення бюджетного процесу, у тому числі подальше

впровадження програмних методів складання бюджету, оцінювання результативності бюджетних програм, що сприятиме посиленню ефективності використання бюджетних коштів через встановлення взаємозв'язку між затратами та досягнутими результативними показниками. У країнах із розвинутою економікою відбувається удосконалення системи державного фінансового контролю, у тому числі внутрішнього контролю та аудиту ефективності використання бюджетних коштів. Низка провідних країн використовують дієві механізми інтеграції коротко-, середньо- і довгострокового бюджетного планування. У сучасних умовах розвитку доцільним є посилення ступеня взаємоузгодженості результатів діяльності головного розпорядника коштів із бюджетним плануванням. Застосування у бюджетному процесі даних щодо результативності програм як дієвого інструменту підвищення ефективності бюджетної політики, сприятиме переходу до фінансування за принципом якісного виконання бюджетними установами завдань відповідно до пріоритетів розвитку галузі. Середньострокове планування державного бюджету потребує наявності ефективної системи стратегічного планування діяльності головних розпорядників бюджетних коштів. Враховуючи взаємний вплив видаткової частини бюджету та соціально-економічних показників розвитку країни, зміни динаміки суспільних процесів призводять до зміни бюджетної політики у сфері видатків, яка може впливати на динаміку соціально-економічного розвитку країни. Більшість країн світу протягом останніх років дотримуються політики жорсткої економії бюджетних коштів, бюджетної дисципліни, прозорості бюджету, що сприяє зменшенню боргових зобов'язань, дефіциту бюджету.

Для країн-членів Європейського Союзу Маастрихтська угода передбачає певні обмеження, яких слід дотримуватися при перспективному прогнозуванні бюджетних показників, зокрема, щодо відношення бюджетного дефіциту до ВВП (менше 3% ВВП) та відношення державного боргу до ВВП (не більше 60 % ВВП). Забезпечення виконання цих критеріїв є важливим для країн-кандидатів у члени ЄС у контексті їх успішної європейської інтеграції. Одним з головних завдань бюджетної політики є подальше удосконалення використання регулюючої функції бюджетних видатків у досягненні пріоритетів соціально-економічного розвитку країни. Як свідчить світовий досвід, в періоди економічних криз та на перехідних етапах економічних перетворень посилення бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку призводило до забезпечення макроекономічної стабільності і більш високих темпів

економічного зростання. Активне використання видатків бюджету як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку розпочалося з часів світової економічної кризи 30-х років ХХ століття. Кейнсіанська теорія державних фінансів розглядала бюджет як вагомий інструмент регулювання сукупного попиту. Згідно зазначеної теорії, в умовах економічного спаду держава має скорочувати податкове навантаження на економіку і збільшувати видатки бюджету, допускаючи бюджетний дефіцит і посилюючи тим самим додатковий попит в економіці. В умовах економічного зростання бюджетне регулювання має стримувати сукупний попит, збільшуючи податкове навантаження та зменшуючи видатки бюджету. Дефіцити бюджету могли зберігатися і при зростаючому виробництві для стимулювання економіки та досягнення більших темпів економічного зростання. Провідний досвід країн з розвинутою та трансформаційною економікою доводить, що періоди посилення використання видатків бюджету в якості інструменту регулювання динаміки економічних і соціальних процесів у країні характеризуються досягненням стійкості бюджетної системи та підвищенням темпів економічного зростання, соціальної стабільності.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
3. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103–121.

Гусаревич Н. В.,

Державний торговельно-економічний університет

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Державний бюджет як вагомий інструмент економічного розвитку полягає в реалізації сукупності запланованих фінансових

заходів з метою досягнення відповідних завдань економічних розвитку країни, з врахуванням необхідності оптимізації управління державними фінансами, зменшення рівня дефіциту бюджету, розробки планів та прогнозів основних бюджетних показників, забезпечення ефективного використання бюджетних коштів. Важливим є удосконалення механізму бюджетного регулювання для стимулювання зайнятості населення, сукупного попиту, підвищення дієвості системи державного інвестування, проведення відповідної соціальної політики виходячи з трансформаційних перетворень економіки. Процес інтеграції бюджетних моделей суспільного розвитку визначає необхідність комплексного поєднання інструментів бюджетного планування та прогнозування, моніторингу виконання бюджету. Доцільним є формування інституційних засад транспарентності бюджетного процесу, критеріїв бюджетно-податкової прозорості, що забезпечить належний рівень державного фінансового контролю та аудиту за ефективністю здійснення бюджетних видатків, що сприятиме економічному розвитку. Збалансованість державного бюджету характеризує показники виконання дохідної та видаткової частини бюджету, частку дебіторської та кредиторської заборгованості державного бюджету у загальній сумі видаткової частини державного бюджету, рівень податкового навантаження на економічну систему, фінансування дефіциту бюджету та державного боргу. Рівень збалансованості бюджетного регулювання впливає як одночасно, так і з лагами у часі, на інтегрований показник запасу стійкості бюджетної системи, що відображає можливість своєчасного виконання фінансових зобов'язань державними органами управління. Важливим є розробка обґрунтованих засад перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему, визначення пріоритетних напрямів використання бюджетних коштів та реалізація низки заходів щодо досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни.

Важливим є встановлення зв'язку річного та середньострокового бюджетного планування, розвиток програмно-цільового методу планування державного бюджету з врахуванням змін прожиткового мінімуму, тарифів на енергоносії, інших показників, необхідних для формування видатків за бюджетними програмами. Визначальним у цьому напрямі є підвищення ефективності бюджетних видатків, що відбуватиметься на основі визначення їх пріоритетності та оцінки ступеня досягнення очікуваних результатів. З метою забезпечення стійкого економічного зростання, доцільним є визначення основних засад формування бюджетної політики в системі

економічного розвитку країни, які полягають у поєднанні складових адаптивної інституційної архітектоники бюджетної системи, інструментів фінансово-бюджетного регулювання, оптимізації структури доходів і видатків державного бюджету, системи міжбюджетних відносин, перспективного бюджетного планування та прогнозування. Доцільним є удосконалення системи планування і моніторингу ефективності бюджетних видатків за допомогою якісних і кількісних індикаторів, підвищення рівня середньострокового бюджетного планування, дотримання принципу прозорості та підзвітності органів державного управління громадськості. Видатки державного бюджету як інструмент регулювання соціально-економічних процесів виступають в якості механізму реалізації державної економічної політики. Основним завданням політики у сфері видатків бюджету є оптимізація та економія їх обсягу з одночасним підвищенням ефективності і результативності їх використання з метою забезпечення достатньо високої якості державних послуг в умовах воєнного стану. Визначення напрямів бюджетної політики у сфері видатків від управління бюджетними ресурсами до управління бюджетними результатами потребує розробки та запровадження обґрунтованої системи моніторингу результативності бюджетних програм, яка передбачає удосконалення розподілу бюджетних ресурсів між бюджетними програмами, виходячи із загального рівня результативності їх виконання та пріоритетності. Пріоритетними напрямами бюджетної політики країни є посилення відкритості та публічності розміщення державних замовлень, оптимізація системи органів державного управління та об'єктів соціальної інфраструктури, підвищення дієвості системи соціального захисту населення, зниження вагових показників видатків бюджету на обслуговування державного боргу. При формуванні бюджетної політики держава повинна виходити з необхідності забезпечення фінансової та соціальної стабільності. На даному етапі розвитку бюджетної системи як складової державних фінансів важливим є використання обґрунтованих методів бюджетного планування з метою покращення результативності використання бюджетних коштів, надання державних послуг, спрямованих на отримання якісного суспільного результату.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.

2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

3. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С.103–121.

Дуда Г. З.,

Державний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ

Система формування доходів державного бюджету знаходиться під постійним впливом трансформаційних змін в економіці країни. В таких умовах бюджет є не лише централізованим фондом фінансових ресурсів держави, а й важливим інструментом впливу на економічний розвиток країни та її суб'єктів господарювання. Таким чином, без побудови раціональної фіскальної політики не можна досягти збалансованого та своєчасного бюджетного фінансування. В умовах воєнного стану питання формування дохідної частини бюджету набуває особливої гостроти. Доходи бюджету є частиною економічних відносин, пов'язаних з формуванням грошових ресурсів у дохідній частині бюджету з метою виконання органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій і завдань. Доходи бюджету класифікуються на податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти. На формування дохідної частини бюджету можуть впливати як зовнішні, так і внутрішні чинники: стан світового економічного ринку, зовнішній державний борг країни, інвестиційний клімат, міжнародне партнерство, ВВП, інфляція, система оподаткування, рівень зайнятості населення. Головне призначення системи державних доходів – створення фінансової бази для забезпечення фінансової стабільності, регулювання економічних процесів, забезпечення соціального розвитку та добробуту населення.

Формування достатнього рівня надходжень є визначальним у забезпеченні відповідного рівня економічного розвитку країни. Виконання бюджету за доходами є важливим етапом бюджетного процесу. Виконати бюджет за доходами означає в повному обсязі

мобілізувати податки, збори та інші обов'язкові платежі, а також розподілити їх між рівнями бюджетної системи відповідно до бюджетного законодавства. Виконання планових показників доходів є результатом ефективного бюджетного планування та прогнозування. Саме планування та прогнозування є важливим інструментом регулювання соціально-економічних процесів, оскільки визначає та обґрунтовує напрями використання коштів в майбутньому з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку на довгострокову перспективу. Якісний рівень бюджетного планування та прогнозування залежить від прозорості бюджетно-податкової політики, та потребує ефективного державного регулювання на кожній стадії бюджетного процесу.

Вагому частку доходів державного бюджету у 2021 році склали податкові надходження – 87,37 %, частка неподаткових надходжень складала 13,52 %, частка коштів від закордонних організацій – 0,10 %. Суттєво змінилась структура доходів державного бюджету у 2023 році, зокрема частка податкових надходжень до державного бюджету зменшилась до 45,04 %, частка неподаткових надходжень зросла до 37,11 %, а частка коштів від закордонних організацій зросла до 16,22 %. Податкові надходження посідають провідне місце серед основних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки та соціальної сфери. Від рівня прогнозованості податкових надходжень, керованості процесу їх формування залежать фінансово-бюджетна збалансованість, ефективність бюджетно-податкової політики та її значення як складової системи державного регулювання економіки. До основних проблем формування доходів державного бюджету належать знаходження нових джерел оподаткування, нестабільність національної валюти, відтік іноземних інвестицій, ухилення від сплати податків. На теперішній час перед державою стоять важливі завдання із забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи, переорієнтації раніше поставлених цілей, перерозподілу обмежених бюджетних коштів, забезпечення соціальних виплат населенню, збільшення видатків на оборону, перегляд джерел наповнення бюджету та залучення міжнародної фінансової допомоги.

Список використаних джерел

1. Канєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 4 (144). С. 98–109.

2. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 5 (145). С. 124–137.

3. Чугунов І.Я., Ігнатенко А.Б. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання // *Фінанси України*. 2006. № 4. С. 3–14.

4. Макогон В. Формування дохідної частини бюджету як складової фінансово-економічного регулювання. Науковий погляд. *Економіка та управління*. 2016. № 1 (55). С. 100–106.

Єрмоменко А. О.,
Державний торговельно-економічний університет

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Видатки місцевих бюджетів є ефективним інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку територій. Особливості функціонування видатків місцевих бюджетів виявляються у їх складі та структурі, ефективність їх планування визначає рівень результативності здійснення місцевими органами самоврядування покладених на них функцій і повноважень. Планування видатків місцевих бюджетів є важливою складовою системи фінансового управління, що забезпечує формування бюджетних показників шляхом встановлення цілей як на наступний бюджетний період так і на перспективний період з метою підвищення ефективності, дієвості та прозорості бюджетного процесу. Розвиток системи планування видатків місцевих бюджетів повинно відбуватись із урахуванням досвіду країн з розвинутою та перехідною економікою, у тому числі в частині запровадження програмно-цільового методу та середньострокового планування в бюджетний процес на рівні місцевого самоврядування. Підхід розвинутих європейських країн до програмно-цільового бюджетування є важливим з точки зору необхідності посилення бюджетної дисципліни та підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів завдяки їх багаторічному плануванню та раціоналізації розподілу бюджетних коштів за пріоритетними напрямками регіонального розвитку. Під час розробки методологічної бази для складання та виконання місцевих бюджетів за програмно-цільовим методом доцільно врахувати відповідний досвід в частині

впровадження системи моніторингу й оцінки бюджетних програм на основі результативних показників їх виконання. Основними принципами розподілу видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи держави є принципи субсидіарності, ефективності, обґрунтованості, прозорості. Зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування залишається одним із найвагоміших завдань формування місцевих бюджетів в умовах достатньо обмежених бюджетних ресурсів. Бюджетна політика на місцевому рівні повинна забезпечувати дієвий вплив на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Реалізація бюджетного процесу із застосуванням програмно-цільового методу має передбачати підвищення рівня прозорості та ефективності використання коштів місцевих бюджетів; посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення кінцевих результатів та контролю за ефективністю здійснених видатків; планування видатків місцевих бюджетів на наступний бюджетний період із урахуванням соціально-економічних результатів, отриманих внаслідок реалізації бюджетних програм у попередньому періоді; формування бюджетних програм на основі пріоритетів державної та регіональної політики, стратегічних планів розвитку територій.

Бюджетні видатки відображають зміст основних функцій і завдань, які виконують органи державного управління та місцевого самоврядування. Склад, структура і динаміка бюджетних видатків мають враховувати державні, регіональні та місцеві пріоритети соціально-економічного розвитку. Видатки місцевого самоврядування дають змогу дослідити економічну сутність місцевих бюджетів, фінансову базу місцевих органів самоврядування, на яких покладені функції щодо вирішення завдань місцевого значення, в частині забезпечення населення державними послугами, сприяння всебічному і розвитку територій. Враховуючи зазначене, видатки місцевих бюджетів можна класифікувати за: бюджетними програмами, відповідно до програмної класифікації видатків та кредитування бюджету; ознакою головного розпорядника бюджетних коштів, відповідно до відомчої класифікації видатків та кредитування бюджету; функціями, з виконанням яких пов'язані видатки, відповідно до функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету; економічною характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні, відповідно до економічної класифікації видатків бюджету. У сучасних умовах особливого значення набуває питання використання місцевих бюджетів як інструменту соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць і фінансової основи забезпечення

повноважень місцевих органів самоврядування під час виконання закріплених за ними зобов'язань. Система формування видатків місцевих бюджетів є важливим інструментом впливу на розвиток соціально-економічної сфери територій. При цьому результативність бюджетної політики значним чином залежить від стану збалансованості місцевих бюджетів, рівня їх фінансової спроможності, напрямів використання бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
3. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103–121.

Зайчук С. В.,

Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Фінансово-бюджетне забезпечення економічного розвитку країни є одним з важливих інструментів впливу на економічні та соціальні процеси шляхом перерозподілу та використання фінансових ресурсів між пріоритетними сферами суспільного виробництва. Фінансове забезпечення економічного розвитку країни має формуватися на основі науково обґрунтованої концепції удосконалення фінансово-економічних відносин, спрямованої на створення умов для підвищення темпів економічного розвитку країни. Важливим є поглиблення економічної сутності фінансової політики як інструменту економічного зростання, подальший розвиток підходів щодо вдосконалення інституційних та методологічних засад бюджетного механізму соціально-економічного розвитку країни. Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення

стадій бюджетного процесу щодо середньострокового бюджетного планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Одним з основних завдань бюджетного регулювання є упорядкування кількості бюджетних програм, зокрема шляхом складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до середньострокових пріоритетів; розробки та затвердження паспортів бюджетних програм, складання звітів про їх виконання; здійснення управління бюджетними коштами у межах встановлених бюджетних повноважень та проведення оцінки ефективності бюджетних програм, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів. Виходячи, що бюджет є важливим елементом системи фінансового регулювання економіки, його збалансованість, оптимальність є однією з основних умов економічного зростання, бюджетна політика має будуватися на основі науково обґрунтованої концепції розвитку бюджетних відносин у складі фінансової політики, спрямованої на створення умов для підвищення якості державних послуг, соціально-економічного розвитку країни. Бюджетно-податкова політика як складова системи управління державними фінансами є одним з вагомих інструментів забезпечення суспільного розвитку. В умовах економічних перетворень важливим є розвиток теоретико-методологічних засад державної фінансової політики, посилення дієвості фінансових механізмів підтримки конкурентоспроможності економіки, інституційних засад розвитку системи планування видатків бюджету, підвищення рівня фінансового забезпечення системи соціального захисту населення.

Подальший розвиток інституційних засад системи планування видатків бюджету сприятиме підвищенню рівня відповідальності учасників бюджетного процесу, результативності бюджетних програм, ефективності використання бюджетних коштів, державного фінансового контролю та аудиту. Вагомим є удосконалення основних засад формування бюджетної політики на середньострокову перспективу, посилення дієвості системи управління державними фінансами, адаптивного бюджетного механізму у взаємозв'язку з стратегічними пріоритетами соціально-економічного розвитку країни. Економічна сутність бюджетно-податкової політики як складової системи макроекономічного регулювання полягає у використанні адаптивного бюджетного механізму з врахуванням динамічної збалансованості фінансових, економічних, соціальних взаємовідносин, основних положень бюджетної архітекτονіки, стану державних

фінансів у взаємозв'язку з пріоритетами соціально-економічного розвитку країни, спрямованого на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища, застосування прозорості та виваженої системи управління державними та муніципальними фінансами, державним боргом з метою перспективного розвитку національної економіки, що надасть можливість підвищити якісний рівень дієвості бюджетного процесу, ефективність використання бюджетних коштів, регулювання міжбюджетних відносин, результативність економічних перетворень. Вагомим є подальший розвиток інституційних засад фінансової політики суспільного розвитку. Важливим є створення і забезпечення фінансово-бюджетних передумов для формування ефективно соціально орієнтованої економіки з урахуванням потреб та інтересів суспільства. Від якості та своєчасності прийняття рішень щодо управління державними фінансами залежить збалансованість бюджетної системи та результативність впливу бюджетного механізму на дієвість економічних перетворень.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
2. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103–121.
3. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

Замковий О. С .,
Державний торговельно-економічний університет

ПОДАТКОВІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

Бюджетно-податкова політика має бути спрямована на стимулювання розвитку людського капіталу з огляду на необхідність посилення конкурентоспроможності економіки. Податкова політика є більш волатильною в країнах з трансформаційною економікою, що

проявляється у зміні кількості податків, їх ставок, бази, податкових пільг, перегляду переліку та пропорцій розподілу загальнодержавних податків і зборів між державним та місцевими бюджетами. Подальший розвиток підходів щодо розробки бюджетно-податкової політики надасть можливість підвищити ступінь адаптивності впливу оподаткування на соціально-економічне середовище та якісний рівень керуваності державними фінансами. Від рівня обґрунтованості рішень у сфері справляння податків, регулювання видатків бюджету, дефіциту бюджету залежить інвестиційна активність економічних суб'єктів, перспективи соціально-економічного розвитку суспільства. На даному етапі необхідним є посилення впливу фінансової політики держави на процеси економічного відтворення. Важливим є удосконалення податкового адміністрування в частині проведення податкового моніторингу, що дозволить посилити дієвість прогнозування податкових надходжень до бюджету. Податкові механізми є важливою складовою в системі фінансово-бюджетного планування економічного розвитку та має вагомий вплив на систему перерозподілу валового внутрішнього продукту. З урахуванням зовнішнього та внутрішнього економічного середовища податкова політика забезпечує формування дохідної частини бюджету країни. Ефективне податкове регулювання є однією з умов досягнення фінансово-економічної збалансованості, забезпечення економічного розвитку країни та адміністративно територіальних одиниць. Податкові механізми планування доходів бюджету повинно бути спрямоване на створення умов для інноваційного розвитку економіки, стимулювання розвитку людського капіталу, досягнення цілей і завдань суспільного розвитку. необхідним є подальший розвиток системи податкового регулювання, планування доходів бюджету. Важливим є удосконалення податкових механізмів як складової формування доходів бюджету, розвиток податкового регулювання у системі фінансово-бюджетних відносин, перспективне прогнозування та планування доходів бюджету.

Розробка та реалізація податкової політики має здійснюватися з урахуванням підвищення конкурентоспроможності національної економіки, зростання економічної активності суб'єктів господарювання, збільшення позитивного впливу ендогенних та екзогенних факторів на процеси суспільного відтворення. Розвиток інституційної архітектури податкового регулювання має забезпечити відповідність податкової системи вимогам стратегічних завдань економічного і соціального розвитку країни. Система податкових інструментів ґрунтується на сукупності фінансово-економічних взаємовідносин щодо формування дохідної частини бюджету країни та здійснює

відповідний вплив на динаміку економічних та соціальних процесів. Важливим є підвищення рівня адаптації механізмів оподаткування до економічної циклічності, інституційних перетворень фінансової системи, екзогенного та ендегенного економічного середовища. Доцільним є посилення дієвості податкової політики для забезпечення стійких темпів економічного зростання і соціальної стабільності, стимулювання розвитку людського капіталу, покращення екологічної ситуації, перерозподілу доходів населення, досягнення цілей і завдань суспільного розвитку. Необхідним є підвищення рівня обґрунтованості рішень фіскальних інституцій у сфері регулювання показників податкового навантаження в розрізі галузей економіки. Ефективність функціонування податкової системи певною мірою визначається рівнем поєднання та узгодженості фіскальної та стимулюючої складової. Вагомим завданням податкового регулювання як інструменту впливу на економічні процеси, є встановлення певного оптимального рівня оподаткування та механізму адміністрування податків, що забезпечать поєднання інтересів платників податків та держави. Доцільним є посилення обґрунтованості процесу формування податкових надходжень бюджету, необхідним є забезпечення його динамічності та адаптивності до змін суспільного розвитку. Податковий механізм формування доходів бюджету повинен забезпечувати належний рівень фінансово-бюджетної та соціально-економічної безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
2. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 5. С. 124–137.
3. Чугунов І.Я/, Ігнатенко А.Б. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання // *Фінанси України*. 2006. № 4. С. 3–14.
4. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Євроінтеграційний вибір держави та прагнення суспільства до імплементації відповідних цінностей зумовлює актуальність досліджень у напрямі удосконалення системи публічних фінансів, зміцнення спроможності місцевого самоврядування. Актуалізується необхідність ідентифікації можливостей активізації соціально-економічного розвитку територій, концептуалізації ролі у цьому доходів місцевих бюджетів. Бюджети місцевого самоврядування, обласні та районні бюджети виконують суттєву роль у забезпеченні соціально-економічних процесів, адже основними їх функціями є розподільна та регулююча; до інших слід зарахувати: стимулюючу, соціальну і контрольну. Розподіляючи частину створеного ВВП через місцеві бюджети шляхом зарахування податкових і неподаткових надходжень та міжбюджетних трансфертів, відбувається фінансування видатків на здійснення управління, освіти, охорони громадського здоров'я, розвитку інфраструктури та економічної діяльності, підтримку громадського порядку, соціальний захист й забезпечення та інші сфери. Базовим та необхідним компонентом виконання даної функції є формування фондів фінансових ресурсів, які є фундаментом діяльності місцевих інституцій. Здійснюючи закупівлі товарів чи фінансуючи виконання робіт, територіальні громади активізують попит, що, в свою чергу, призводить до стимулювання економічного зростання. Надаючи певні види соцвиплат і допомог, підтримуючи інфраструктуру, здійснюється регулювання розвитку. Органи самоврядування максимально зацікавлені у створенні сприятливого середовища для розвитку, залучення інвестицій, зростання зайнятості населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Основною мотивацією влади є: – створення стабільної доходної бази місцевих бюджетів; – особисті інтереси представників влади, що є вихідцями з даної територіальної громади чи регіону, у їх процвітання; – соціоекономічний розвиток території є індикатором результативності управлінської діяльності влади і гарною можливістю для її переобрання.

Влада на місцях наділена повноваженнями, і, відповідно, на неї покладені обов'язки, в межах інституційно закріпленого функціоналу, створювати умови та всебічно сприяти економічному та соціальному

розвитку територій. Індикаторами ефективної політики у зазначеному контексті є зростання рівня зайнятості, підвищення матеріального добробуту населення через збільшення заробітних плат; зростання кількості підприємств і інвестицій в аналізованій територіальній громаді чи регіоні; покращання якості надання суспільних послуг, що фінансуються за рахунок бюджету; удосконалення показників демографічної структури і стійкості; розбудова транспортної і соціальної інфраструктури тощо. За високої мобільності капіталу саме інституційна підтримка місцевої влади є важливою при виділенні земельних ділянок, створення підприємницьких кластерів, підтримки та наданні доступу економічним суб'єктам до інфраструктури [1]. Доцільним та актуальним є реалізація системної, послідовної та виваженої політики у сфері встановлення ставок і коригування бази місцевих податків і зборів.

Актуально і доцільно щоб місцеві бюджети мали власні надходження, ефективно використовували їх, покращуючи результативні індикатори у: економічній площині; соціальній площині; в) якості природнього середовища. Саме на нижчому рівні бюджетної системи найлегше врахувати запити населення, забезпечити вищу результативність використання бюджетних коштів на цілі та заходи соціально-економічного спрямування. Ще Ч.Тібу обґрунтував, що надання суспільних послуг і благ за рахунок коштів місцевих бюджетів є економічно виправданим, адже місцеві інституції безпосередньо співпрацюють з мешканцями територіальної громади та знають їх реальні потреби [2]. Отже, можуть ранжувати їх та контролювати цільове фінансування здійснюваних заходів і проектів. З огляду на зазначене, місцеві інституції повинні мати у власному розпорядженні достатні фінансові ресурси для фінансування таких послуг і підтримки інфраструктури. Розподіл владних функцій і повноважень детермінує необхідність формування стабільної ресурсної бази для ефективного досягнення цілей і реалізації завдань.

Можливість залучення мешканців територіальних громад до розробки основних векторів відповідного місцевого бюджету є проявом інституційного удосконалення бюджетного процесу та ознакою демократизації суспільства. Місцеві бюджети повинні бути наділені достатнім обсягом доходів для реалізації широкого спектру цілей і завдань соціально-економічного розвитку територій та виконання функціональних повноважень владними інституціями. Доходи за бюджетами повинні бути закріплені таким чином, щоб забезпечувати ритмічне фінансування запланованих видатків.

Список використаних джерел

1. Pasichnyi, M., Kaneva, T., Ruban, M., & Nepytyaliuk, A. (2019). The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(3), 29–39.
2. Tiebout, C. M. An economic theory of fiscal decentralization. In *Public finances: Needs, sources, and utilization* (pp. 79–96). Princeton University Press.

Качула С. В.,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ БЮДЖЕТАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Місцеві бюджети відіграють ключову роль у соціально-економічному розвитку не тільки окремих територій, а й держави в цілому, за певних умов забезпечують фінансову самостійність органів місцевого самоврядування, виступають фінансовою основою їх діяльності та інструментом реалізації бюджетної політики на рівні адміністративно-територіальних утворень. Наслідком поглиблення процесів фінансової децентралізації, як важливого підґрунтя та умови бюджетного реформування стає поступове зміцнення місцевих бюджетів, розширення ресурсної і функціональної спроможності органів місцевого самоврядування виконувати свої соціальні, економічні, регуляторні та інші функції і завдання та водночас – посилення відповідальності за якість та своєчасність надання публічних послуг. Для країн з трансформаційною економікою досягнення позитивних наслідків бюджетного реформування, розширення фіскального простору та упорядкування бюджетних відносин на рівні територіальних утворень/муніципалітетів ускладнюється в умовах нестабільності макроекономічного й незрілості інституційного середовища, зростання потреби у фінансових ресурсах для вирішення невідкладних соціальних проектів і програм в умовах воєнного стану в країні. Керування місцевим бюджетом відбувається через рішення місцевих органів влади. Основна мета місцевого бюджету – забезпечити достатні фінансові ресурси для задоволення потреб і інтересів місцевого населення і розвитку місцевої території. До фінансових ресурсів місцевого бюджету відносяться грошові та інші активи

(доходи), які місцеві органи влади отримують через податки та збори, платежі, а також дотації, гранти та інші трансферти від державного бюджету або інших джерел.

Управління бюджетними коштами місцевих бюджетів – це процес планування, організації, контролю та використання фінансових ресурсів, які належать місцевим органам влади або територіальним громадам. Основні аспекти управління бюджетними коштами включають оцінку потреб місцевих громад, формування бюджетних призначень та визначення пріоритетів витрат; створення системи бюджетного обліку, внутрішніх процедур і контролю, які забезпечують ефективне використання бюджетних ресурсів; здійснення моніторингу витрат та результатів реалізації бюджетних програм, виявлення можливих ризиків та вжиття заходів для їх запобігання; здійснення фактичних виплат і витрат у відповідності з прийнятими бюджетними рішеннями. Тобто, управління бюджетними коштами місцевих бюджетів спрямоване на забезпечення ефективного та економного використання бюджетних коштів для задоволення потреб громади та з метою розвитку інфраструктури, соціальних послуг, освіти та інших потреб місцевого населення.

Умови воєнного стану суттєво впливають на формування та виконання місцевих бюджетів. Основними пріоритетами на сьогодні в Україні є забезпечення національної безпеки, підтримка обороноздатності, збереження стабільності суспільства та мобілізація ресурсів для ефективного функціонування державних та місцевих інституцій. Під час воєнного стану на тих територіях де не ведуться військові дії і не утворені військові адміністрації, управління місцевими бюджетами здійснюють органи місцевого самоврядування. У разі ж утворення військової адміністрації, у зв'язку з введенням воєнного стану, до них переходить право управління місцевими бюджетами.

З 2022 р. влада вживає різноманітні заходи для забезпечення фінансової стабільності та ефективного функціонування місцевих бюджетів, включаючи зміни в бюджетних призначеннях, перерозподілі фінансових ресурсів для підтримки потреб оборони та безпеки, а також реорганізацію або посилення контролю за витратами. Такі зміни зазвичай приймаються відповідно до законодавства та регулюються національними урядовими органами у відповідності з конституційними нормами. У цілому, завданням бюджетної політики в сфері формування місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану є захист інтересів національної безпеки, а також підтримка соціального та економічного розвитку територій.

Список використаних джерел

1. Chugunov, I., Makohon, V., Titarchuk, M., Krykun, T. (2023). The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 12/1. pp. 1–11. [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12\(1\).2023.01](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12(1).2023.01)
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12.05.2015 (редакції від 19.10.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

Коваленко М. В.,

Державний торговельно-економічний університет

БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Бюджет є одним з вагомих інструментів впливу на соціально-економічний розвиток країни. Забезпечення цілеспрямованого впливу на темпи та якість економічного зростання потребує формування відповідної системи фінансового регулювання, спрямованої на управління результатами на основі удосконалення інституційного забезпечення фінансово-економічних перетворень. Основним завданням бюджету є забезпечення виконання завдань соціально-економічного розвитку країни, однак при цьому важливою є підтримка у необхідних межах запасу стійкості бюджетної системи, яка є одним з вагомих інструментів впливу на економічне зростання, разом з цим, з лагом у часі бюджетна система виступає як об'єкт впливу з боку макроекономічного стану, тому важливим є визначення ступеня взаємовпливу бюджетної системи і соціально-економічного розвитку країни. Бюджетна політика суттєво впливає на створення відповідних умов для дієвої структурної перебудови економіки з врахуванням ендогенних чинників економічного зростання, розвитку людського капіталу, розробки та впровадження наукоємних, конкурентоспроможних технологій. Доцільним є планування найбільш ефективних та дієвих бюджетних програм та суспільних послуг, що спроможні забезпечувати економічний розвиток у перспективі, використання системи відповідних показників оцінки бюджетної результативності,

дотримання принципу прозорості та підзвітності органів державного управління громадськості. Бюджет як суспільно-економічна категорія відображає відповідні відносини у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту щодо вироблення, розподілу, споживання послуг і регулювання соціально-економічного розвитку з метою задоволення потреб суспільства. Підвищення ефективності державного управління в сучасних фінансово-економічних умовах набувають особливої значущості. З метою реалізації соціально - економічних пріоритетів розвитку країни необхідне підвищення якісного рівня функціонування бюджетної системи, у тому числі запровадження середньострокового бюджетного планування у розрізі головних розпорядників бюджетних коштів, бюджетних програм; удосконалення методологічних засад програмно-цільового методу планування бюджету; застосування дієвих підходів управління державними фінансами.

Досягненню стратегічних завдань бюджетної політики сприятиме розвиток інструментарію оцінки та моніторингу бюджетних програм, що надасть можливість забезпечити взаємозв'язок між досягнутими результатами та використаним обсягом бюджетних коштів, визначити чинники, які надають можливість виконати бюджетну програму на необхідному рівні та забезпечити досягнення запланованих результативних показників, обґрунтувати напрями підвищення ефективності прийняття рішень органами державного управління спрямованих на забезпечення ефективності та результативності використання бюджетних коштів. Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення бюджетного процесу щодо запровадження середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. На кожному етапі економічного розвитку є необхідність розробки такого бюджетного механізму, який забезпечив би втілення поставлених завдань перед державою. З економічної точки зору, бюджетний механізм – це сукупність певних видів бюджетних відносин, методів формування та використання бюджетних коштів. Необхідним є забезпечення перетворення бюджетного механізму в дієвий засіб реалізації соціально-економічної стратегії, підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Соціальні пріоритети бюджетної політики мають зменшувати нерівномірність ринкового механізму розподілу доходів, вирішувати питання подолання бідності. Розбудова інституту бюджетної політики, що включає

розробку відповідних норм, правил, інституцій сприятиме вирішенню проблем, які існують у сфері державних фінансів. Архітектоніка бюджетної політики має створювати належні інституційні умови функціонування фінансової моделі у суспільстві, які у сукупності повинні формувати механізм впливу на економічне зростання, сприяти підвищенню добробуту суспільства.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2021. 532 с.
2. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С.103–121.
3. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

Кривонос Д. А.,
Державний торговельно-економічний університет

РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ У РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Інституційні та соціоекономічні трансформації активізують пошук методів посилення ефективності податкової політики у забезпеченні економічного зростання. Механізм податкової політики є елементом системи державного фінансового регулювання макропроцесів на кожному етапі генезису національної економіки. Від архітектоніки такої політики залежать оптимальні рівень і динаміка соціально-економічного розвитку у розрізі галузей, територіальних громад тощо. Потреба актуалізації системи податкового регулювання зумовлена суспільним запитом щодо формування стратегічної концепції розвитку макросистеми. Модель податкового регулювання повинна проявляти властивості адаптивності та когерентності щодо базисних напрямів макроекономічної політики, зокрема стосовно її бюджетної, монетарної, інвестиційної, галузевої, цінової, конкурентної та зовнішньоекономічної складових. Застосування системного підходу при реалізації фіскальної і регулюючої функції податків та їх

гармонійна взаємодія є передумовою зростання громадського добробуту. Емпірично доведено, що оптимальний мікс податкової політики каталізує процес ендогенного зростання, сприяє максимальній реалізації інтересів органів публічного адміністрування і господарюючих суб'єктів. Необачні, непослідовні та неузгоджені зміни в системі податкового регулювання спричиняють диспропорції національних економік, знижують їх конкурентоспроможність на глобальному ринку. Тому, попри наявність значної кількості публікацій з проблематики, розкриття сутності та ролі податкової політики у системі державного регулювання економічного розвитку становить значний дослідницький інтерес.

Податкова політика є спецсферою публічного управління, що пов'язана з вирішенням задач із: – забезпечення формування доходів бюджетів всіх ієрархічних рівнів для фінансування органів центральної влади та місцевого самоврядування (для здійснення тими детермінованих законом функцій та повноважень); – сприяння стійкості розвитку національної економіки загалом та партикулярних галузей, сфер діяльності, територій і підприємств зокрема; – досягнення соціальної справедливості і подолання нерівності у доходах економічних агентів.

Податкова політика охоплює діяльність уряду в сфері оподаткування: детермінацію видів податків і зборів, їх платників, об'єктів, ставок, пільг, виключень, строків, механізму стягнення платежів та включення до бюджету. Більшість дослідників розкривають зміст податкової політики, виходячи з її впливу на динаміку макроекономічних показників, а також в контексті забезпечення соціальної справедливості та захисту довкілля. Критичний аналіз доробку вітчизняних і зарубіжних науковців свідчить, що забезпечення стійкого росту економіки із використанням фіскального інституційного інструментарію переважно асоціюється з оптимізацією структури оподаткування, що розглядається в контексті комбінації ставок та баз партикулярних податків. Крім вказаних вище елементів податкового регулювання важливими також є податкові пільги та виключення, здатні реактивувати процеси ендогенного зростання, стимулюючи економічних агентів до перманентного підвищення ефективності власної діяльності, формування нової моделі свідомого ставлення до оточуючого середовища.

Наразі в науковому дискурсі домінує ідея, що структура системи оподаткування є більше значимою для забезпечення економічного зростання, ніж власне рівень оподаткування, враховуючи те, що останній відображає вибір соціоекономічної моделі розвитку. При

цьому надмірне податкове навантаження знижує норму заощаджень й інвестування, спонукає відтік бізнес-капіталу, особливо в галузях де розмір зарплати і профіль податкової системи є основними детермінантами господарської діяльності. Частка податкових надходжень у ВВП не є ультимативним критерієм оцінювання рівню податкового навантаження й індикатором ефективності перерозподільної політики. Важливими в цьому контексті є специфічні індикатори податкового навантаження щодо груп платників – юридичних і фізичних осіб. Для більшості країн зростання рівня корпоративного оподаткування негативно діє на довгострокові тренди розвитку. Реактивізація ж процесів економічного зростання можлива шляхом оптимізації структури оподаткування із виділенням двох груп податків: *distortionary*, які накладають рестрикції на можливості прийняття платниками рішень про заощадження й інвестування.

Список використаних джерел

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

2. Pasichnyi, M., Kaneva, T., Ruban, M., & Nepytyaliuk, A. (2019). The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(3), 29–39.

Крикун Т. І.,

Державний торговельно-економічний університет

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Державна фінансова політика є складовою економічної політики держави, яка в свою чергу впливає на суспільний розвиток та є комплексом державних заходів, що забезпечують ефективне функціонування фінансової системи, стимулює економічний розвиток і створює відповідне підґрунтя для здійснення державою покладених на неї функцій і завдань. Вагомими завданнями у процесі розробки та реалізації фінансової політики є удосконалення системи державних фінансів, посилення ефективності регулятивної функції бюджетно-податкових механізмів, здійснення структурних змін в економіці,

спрямованих на економічне зростання. Результативність економічних перетворень, значною мірою, залежить від якісного рівня інституційної складової фінансової архітектоники, стійкості фінансової системи країни, дієвості впливу фінансових інструментів на економічний розвиток країни. Фінансова політика держави має здійснюватися з урахуванням досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою. Доцільним є врахування відповідного зарубіжного досвіду в частині проведення посилення ефективності бюджетного стимулювання економіки, підвищення рівня фінансово-бюджетного планування та прогнозування, державного фінансового контролю. Державна політика фінансового забезпечення системи соціального захисту населення у зарубіжних країнах здійснюються за певними стандартами, які постійно удосконалюються відповідно до економічного розвитку суспільства. В умовах трансформаційних перетворень посилюється необхідність стимулювання інвестиційної активності, вдосконалення механізму фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Державна фінансова політика є дієвим інструментом впливу на соціально-економічні процеси. Відновлення зростання валового внутрішнього продукту є необхідним для вирішення нагальних суспільно-економічних проблем країни. Вагомим завданням державної фінансової політики є забезпечення економічної та соціальної стабільності шляхом створення відповідних умов для економічного зростання. Державне фінансове регулювання необхідно розглядати у якості цілеспрямованого впливу відповідних інститутів держави на економічні та соціальні процеси щодо інноваційного розвитку економіки, забезпечення соціальної стабільності шляхом перерозподілу фінансових ресурсів між певними галузями та сферами суспільного розвитку. Важливим є фінансове забезпечення макроекономічної рівноваги, створення відповідних умов для підвищення якості людського капіталу, економічного зростання. Необхідним є розбудова інституційних засад аудиту ефективності, механізмів здійснення публічних закупівель. Вагома роль у забезпеченні державного забезпечення суспільного розвитку належить бюджетній політиці, яка ґрунтується на інтеграції інструментів і важелів бюджетного, податкового регулювання з урахуванням динаміки макроекономічних процесів та структурних перетворень системи державних фінансів. Важливим є підвищення рівня обґрунтованості державної фінансової політики з урахуванням обмеженості бюджетних коштів.

Державна фінансова політика має формуватися на основі науково обґрунтованої концепції розвитку фінансово-економічних відносин, спрямованої на створення умов для економічного розвитку

країни. Формування системи фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу в умовах інституційних перетворень економіки та соціальної сфери передбачають використання відповідних фінансових інструментів відтворювального та стимулюючого характеру у системі державного фінансового регулювання. Доцільним є розвиток фінансового механізму соціального забезпечення, соціальної відповідальності, справедливості економічних відносин з дотриманням принципів системності, транспарентності, результативності. Важливим є поглиблення економічної сутності фінансової політики як інструменту економічного зростання, подальший розвиток підходів щодо вдосконалення інституційних та методологічних засад державного фінансового механізму регулювання соціально-економічного розвитку країни. Формування та реалізація ефективної політики у сфері державних фінансів займають достатньо важливе місце у процесі забезпечення соціально-економічного розвитку держави. Важливим є розкриття теоретичних засад та обґрунтування напрямів державної фінансової політики, сутність якої полягає в розвитку фінансово-економічних відносин, пов'язаних з формуванням фінансових ресурсів держави. Фінансово-бюджетна політика має бути спрямована на посилення ефективності видатків бюджету, розвитку інституційних секторів економіки, підвищення рівня стійкості державних фінансів в умовах трансформації економіки.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2021. 532 с.
2. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С.103–121.
3. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
4. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. Public and Municipal Finance. 2023, № 12(1), pp. 1–11.

ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок активної фази війни на території України суттєво вплинув не тільки на соціально-економічні аспекти суспільного життя, а й на сферу публічних фінансів. Де-факто у структурі бюджетних відносин почали розглядати дві складові – цивільну та військову. Особливістю цивільної частини бюджету став той факт, що вона почала фінансуватися (у тому числі) за рахунок грантів країн-партнерок України. Головна умова таких грантів – заборона використання отриманих ресурсів на фінансування ЗСУ. Особливістю ж військової частини державного бюджету полягає в тому, що видатки можуть фінансуватися виключно за рахунок власних надходжень, а допомога військовим озброєнням та боєприпасами здійснюється країнами-партнерами окремо, на підставі відповідних урядових рішень. Така ситуація з виконанням гарантій з боку окремих країн-підписантів Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї має суттєвий вплив на фінансово-бюджетні відносини в умовах воєнного стану. Як відомо, з листопада 2023 року США фактично припинили фінансову та військову допомогу Україні, а європейські партнери не змогли компенсувати касові розриви, що виникли. Тому з початку 2024 бюджетного року уряд був змушений запровадити режим певної економії та шукати додаткові джерела наповнення дохідної частини бюджету. Проаналізуємо особливості надходжень та видатків державного бюджету України на початку 2024 року порівняно з 2023 роком.

Так надходження у вигляді податків та зборів за січень становили 113 млрд грн (у січні 2023 – 67 млрд грн), а у лютому вже кумулятивно зросли до 240 млрд грн (у 2023 році за той же період – 147 млрд грн). Це зростання відбулося за рахунок внутрішніх податків на товари та послуги (кумулятивно за січень-лютий 2024 року – 144,1 млрд грн), ПДФО (кумулятивно за січень-лютий 2024 року – 42,8 млрд грн) та податку на прибуток підприємств (кумулятивно за січень-лютий 2024 року зростання на 450% порівняно з 2023 роком до 36,6 млрд грн) [1]. Більше коштів надійшло й з податку на додану вартість [2]:

- від вироблених всередині країни товарів та послуг – 71,9 млрд грн (у 2023 році за той же період – 52,7 млрд грн);
- від ввезених на митну територію країни товарів та послуг – 68,9 млрд грн (у 2023 році за той же період – 51,5 млрд грн).

Неподаткові надходження збільшилися у січні-лютому 2024 року до 120,7 млрд грн (у 2023 році за той же період – 44,2 млрд грн) [1].

Що стосується видатків державного бюджету, то тут також відбулися певні зміни, які можна назвати негативними для національної оборони та безпеки. Так збільшилися витрати на загальнодержавні функції до 42,8 млрд грн кумулятивно за січень–лютий. Але видатки на оборону зазнали скорочення з 239,2 млрд грн у січні-лютому 2023 року до 227,1 млрд грн у 2024 році. Крім того, до 79,6 млрд грн зросли видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу (у 2023 році за той же період – 52,3 млрд грн). Майже не змінилися витрати на охорону здоров'я та освіту [1; 3].

Але уникнути дефіциту державного бюджету не вдалося: доходів у січні–лютому було отримано кумулятивно в розмірі 398,2 млрд грн у той час, як видаткова частина склала 493,4 млрд грн [1].

Таким чином, наявних засобів і можливостей всередині України однозначно буде недостатньо для фінансування запланованих видатків державного бюджету, навіть з урахуванням резервів НБУ і нових грантів з боку європейських країн [4; 5]. Тому вже зараз уряду слід готуватися до секвестру державного бюджету та скорочення видатків, які не будуть суттєво впливати на соціальну стабільність та обороноздатність країни.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
3. Nechyporenko A. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes : collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.
4. Rekunen I., Kuzheliev M., Nechyporenko A., Nemsadze G. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. *Public and Municipal Finance*. 2018. № 7. P. 8–18.

5. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири: монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, Л. Л. Тарангул. Київ : Новий друк, 2015. 570 с.

Левандовська В. Ю.,
Державний торговельно-економічний університет

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Сучасна система сплати прибуткового податку, що є одним з видів прямих податків, оскільки стягується безпосередньо з доходів платника, у більшості країн Європейського Союзу передбачає зменшення податкової суми з урахуванням пільг та дозволених, згідно з законодавчими нормами, відрахувань. До таких відрахувань належить неоподаткований мінімум, розмір якого залежить від низки економічних, фінансових та соціальних чинників. Окрім неоподаткового мінімуму на сплату прибуткового податку з фізичних осіб впливають сімейні знижки, знижки на дітей та утриманців, внески у страхові та соціальні фонди.

В цілому, неоподаткований мінімум є найбільш розповсюдженою пільгою у податкових системах різних країн світу і формується двома основними шляхами. Перший передбачає віднімання від обсягу доходу, що підлягає оподаткуванню, фіксованої суми, розмір якої встановлюється законодавством. За другим – оподаткування доходу громадянина здійснюється починаючи з певної суми, нижче якої застосовується нульова ставка податку. Розмір неоподаткованого мінімуму може варіюватися в залежності від рівня цін і економічного розвитку кожної конкретної країни, але спільним є принцип, за яким не можуть обкладатися прибутковим податком доходи, які не перевищують прожитковий мінімум.

В країнах-членах ЄС розмір неоподаткованого мінімуму зачасту відповідає реальному прожитковому мінімуму, необхідному для проживання та нормального харчування людини. Більш того, у багатьох країнах ЄС успішно застосовується оподаткування, що дозволяє раціональніше та справедливніше утримувати прибутковий податок з урахуванням усіх особливостей існування родини – кількості дітей, їхнього віку, кількості економічно-активних членів родини, витрат, що впливають на життя членів сім'ї (можуть бути

враховані витрати на персонал по догляду за дитиною, придбання шкільного приладдя тощо, компенсацію проїзду на роботу). Система податкових пільг є важливою складовою для життя сімей, що складаються лише з одного з батьків та одного чи двох неповнолітніх дітей. Для родини нормальним явищем є ситуація, коли двоє з батьків працюють. Це створює фінансові умови для достатнього рівня соціального захисту дітей та їх розвитку. Тому, у випадку, коли один з батьків не працює, перспектива для нормального розвитку дітей значно зменшується. У такому випадку, свою роль повинна відігравати держава та застосовувати різні інструменти стимулювання та підтримки. Одним з таких інструментів є податкові пільги, які безпосередньо впливають на рівень доходів громадян та домогосподарств.

Важливою ознакою податкових систем багатьох країн Європейського Союзу є існування механізму прогресивного оподаткування. Цей механізм забезпечує справедливий розподіл податкового навантаження та виконує важливу соціальну роль. Загалом, за рахунок застосування різних інструментів у сфері оподаткування, таких як неоподаткований мінімум, вирахування, пільги та податкові кредити, забезпечується виконання як фіскальної, так і соціальної функцій. В цілому, у переважній більшості країн Європейського Союзу оподаткування доходів фізичних осіб здійснюється за прогресивною шкалою. Крім того, що прогресивна шкала оподаткування передбачає наявність неоподаткованого мінімуму доходів, законодавством даних країн передбачено велику кількість відрахувань, пов'язаних з різноманітними економічними та соціальними параметрами. Також особливістю податкових систем вищезгаданих країн Європейського Союзу є врахування сімейного статусу платників податків, кількості дітей в родині та соціальний статус їх батьків.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку. URL: <https://www.oecd.org/>
2. Top Personal Income Tax Rates in Europe, 2024. URL: <https://taxfoundation.org/data/all/eu/top-personal-income-tax-rates-europe-2024/>
3. Чугунов І.Я, Ігнатенко А.Б. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання // Фінанси України. 2006. № 4. С. 3–14.

БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Потреби України в коштах для будівництва/відновлення зруйнованих ворогом об'єктів та подальшого упорядкування/розвитку постійно зростають. За останніми офіційними даними на кінець 2023 року вони оцінені в 486 млрд дол, урядові оцінки лише на 2024 рік – 15 млрд дол. Міжнародна допомога, як джерело коштів бюджету, є надзвичайно вагомою, водночас важливо задіяти і внутрішньо можливості. Бюджетна політика за всіма напрямками за таких умов знаходиться у напруженому стані, водночас має реалізувати коротко- і середньострокові цілі і завдання, проявляючи адаптивно-відтворювально-інклюзивно-соціальну та інші характеристики. Вагомим джерелом, здатним збільшити бюджетні ресурси суспільного розвитку мають стати незадіяні до сьогодні певні види акцизів. Частка їх у загальній сумі податкових надходжень до зведеного бюджету України впродовж останніх років зростає.

Бюджетно-податкова політика, як вагома складова бюджетної політики, потребує задіяння/використання додаткового інструментарію для зростання доходів бюджету за рахунок внутрішніх резервів. Сучасні підходи науковців процес формування бюджетних надходжень розглядають як необхідну умову ефективного виконання державою суспільно необхідних функцій та складову суспільного розвитку. Наразі продовжується змістовна дискусія щодо необхідності досягнення макроекономічної стабілізації, переосмислення ролі публічних фінансових інститутів, посилення регуляторного впливу системи формування державного бюджету на соціально-економічний розвиток країни. Цілком справедливо, зазначає професор І.Я. Чугунов, що фіскальна політика за таких умов спрямована на забезпечення балансу між фінансуванням найбільш важливих видатків бюджету і стимулюванням відновлення економіки, відтак потребує зваженого підходу у аспекті підвищення ефективності бюджетних витрат та оцінки фіскальних ризиків у мінливому макроекономічному середовищі.

Відповідно до Звіту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), значний потенціал має розширення оподаткування напоїв з великим вмістом цукру. Вважаємо, що такий податок має бути невисоким, але всеохоплюючим. Завдяки впровадженню якого

збільшиться маневреність бюджетно-податкової політики. Слід зазначити, що виходячи із потреб суспільства першочерговим завданням бюджетно-податкової політики є забезпечення бюджету коштами, які необхідні для фінансування суспільно-необхідних видатків, що потребує посилення коригуючих заходів, покращення ситуації дієвими засобами бюджетно-податкової політики. Особливо деструктивними на сьогодні відзначаються зміни у реальному секторі економіки, що призвело до суттєвого зростання рівня невизначеності всіх фіскальних показників.

Зважаючи на значну кількість прямих та непрямих втрат, значні людські втрати, екологічні збитки та загальне розбалансування економіки, соціально-економічна система країни потребує негайного відновлення. Для такого відновлення необхідним є виважене використання звичних інструментів державного управління та залучення великої кількості ресурсів. Міжнародна фінансова допомога, пряма участь провідних країн світу у відновленні України повинна супроводжуватись власними зусиллями щодо забезпечення подолання наслідків війни. Період воєнного стану створює надзвичайні виклики для фінансової політики загалом та фіскальної політики зокрема. Адже серед найбільш значущих інструментів забезпечення економічного зростання є фіскальні, що спрямовані не тільки на формування фінансових ресурсів держави, а й на стимулювання реального сектору економіки та платоспроможного попиту. Вагоме значення має формування належних інституційних умов, насамперед, неформального характеру. зокрема формування/зміцнення інституту довіри, відкритої співпраці на основі сервісної взаємодії між суб'єктами бюджетно-податкових відносин у площині держава-бізнес-домогосподарства.

Список використаних джерел

1. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/02/15/text>
2. Потенціал податків на підсолоджені цукром напої в Україні: оцінка наслідків запровадження акцизного податку на підсолоджені цукром напої на ціну, обсяг споживання та доходи від податків. ВООЗ. Європейське регіональне бюро. 2021-10-12T07:10:03Z. Копенгаген URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/346227>
3. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. (2023). The budget policy of Ukraine under martial law. Public and Municipal Finance. № 12(1). С. 1–11. doi:10.21511/pmf.12(1).2023.01

ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Видатки бюджету є ефективним та дієвим інструментом регулювання макроекономічної стабільності та економічної активності в країні. Видаткова частина бюджету визначає стан виконання державою покладених на неї функцій, а також пріоритетні можливості досягнення поставлених національних цілей в контексті соціально-економічного розвитку у середньо та довгостроковій перспективі. Економічна сутність видатків бюджету відображається через їх основні функції, серед яких розподіл (перерозподіл), регулювання, стимулювання, контроль тощо. Реалізація бюджетної політики відображається у структурі видатків бюджету. Введення воєнного стану призвело до переорієнтації бюджету країни в частині збільшення видатків на забезпечення обороноздатності держави. До початку повномасштабного вторгнення розподіл видатків бюджету здійснювався відповідно до програмно-цільового методу, основним завданням якого було забезпечення соціальних гарантій та належного рівня життя населення, соціально-економічний розвиток держави. З перших днів збройної агресії серед видатків бюджету ключовою статтею фінансування є оборона країни та військово-промисловий комплекс.

Бюджет України в умовах воєнного стану зазнає суттєвої трансформації. Основними аспектами бюджетного фінансування в Україні за сучасних умов є оборона, соціальний захист і соціальне забезпечення, громадський порядок та безпека, економічна діяльність. Видаткова частина державного бюджету зростає з 27,4 % ВВП у 2021 році до 54,9 % у 2022 році, що пояснюється збільшенням видатків на оборону та безпеку країни. Варто зазначити, що у 2023 році витрати на оборону складуть 1141,1 млрд грн, або 18,2 % валового внутрішнього продукту. Водночас у 2023 році видатки бюджету мали таку структуру: 52,3 % – видатки на оборону та безпеку країни та 47,7 % – видатки на забезпечення інших функцій держави.

Варто зазначити, що Закон України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» є військовим бюджетом і повністю орієнтований на військові потреби. Фінансування обороноздатності у 2024 році передбачається на рівні 21,6 % ВВП України. Для покриття таких витрат дохідна частина бюджету має акумулювати достатній обсяг

фінансових ресурсів. У цьому напрямку варто акцентувати увагу на зміцненні власної дохідної частини бюджету, зменшуючи обсяг міжнародної фінансової допомоги. Зміна пріоритетності видатків бюджету спрямована на забезпечення державного суверенітету, підвищення обороноздатності та безпеки держави, подолання негативних наслідків, спричинених широкомасштабною збройною агресією. Тому в умовах воєнного стану загострюється питання раціонального розподілу видатків бюджетів усіх рівнів. В умовах обмежених фінансових ресурсів необхідно визначити ефективний розподіл бюджетних видатків шляхом комплексного врахування політичних та соціально-економічних умов. Одним із головних завдань бюджетної політики на сучасному етапі є посилення функції регулювання видатків бюджету та оптимізація видатків в частині пріоритетності розподілу фінансових ресурсів.

Отже, в умовах воєнного стану суттєвих змін та переорієнтації зазнала політика формування видатків, акцентовано увагу на фінансуванні сфер національної безпеки та оборони країни, соціального захисту та соціального забезпечення. У цьому напрямку важливо сформуванню ефективну дохідну базу бюджету та підтримати економічну діяльність в країні, що дозволить більшою мірою фінансувати першочергові статті видатків. З метою посилення ролі бюджету в системі макроекономічного регулювання слід удосконалити механізм планування і використання бюджетних видатків з урахуванням особливостей воєнного та повоєнного періодів, а також розробити механізм дієвого управління державним боргом, з урахуванням залежності від зовнішнього фінансування.

Список використаних джерел

1. Chugunov I., Liubchak I. Institutional framework for budget planning. *Scientia Fructuosa*. 2023. № 6. S. 99–109. [https://doi.org/10.31617/1.2023\(152\)07](https://doi.org/10.31617/1.2023(152)07)
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua>
3. Про Державний бюджет України на 2024. Закон України від 09.11.2023 (2023), 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАСФОРМАЦІЇ

Широкомасштабні воєнні дії в Україні зумовлюють нові виклики, активізуючи питання підвищення якісного рівня бюджетної політики у системі соціально-економічної трансформації, що сприятимуть забезпеченню макроекономічної стійкості. Обґрунтовується, що посилення координації між державними інституціями, підвищення довіри до них сприятиме макроекономічній стійкості. Водночас, відсутність довіри зменшує можливості для ефективного використання інструментарію бюджетної політики з метою стабілізації економіки. Виважена бюджетна політика, може стабілізувати соціально-економічну ситуацію. З іншої сторони, недостатньо обґрунтована бюджетна політика є вагомою причиною, що зумовлює нестабільність фінансових потоків та скорочення припливу капіталу.

Визначається, що в зв'язку із динамічними змінами в інституційному середовищі, що відбуваються в економіці України, необхідно постійно підвищувати ефективність інструментарію бюджетної політики [1]. Важливою умовою є розробка бюджетної стратегії, що передбачає врахування можливостей і загроз внутрішнього та зовнішнього фінансово-економічного середовища. За умов посилення процесів економічної інтеграції необхідно підвищити якісний рівень фіскальних і монетарних інститутів, при цьому доцільно реалізувати політику поступальної фіскальної консолідації із зниженням впливу фіскального домінування. Вирішення завдань бюджетної політики залежить не лише від ефективності власного інструментарію, але й від обґрунтованості інструментарію інших складових фінансової політики. Досягнення макроекономічної стійкості як необхідної передумови для сталого зростання соціально-інклюзивної економіки вимагає посилення координації дій між державними інституціями що забезпечують формування та реалізують бюджетну та монетарну політику. Реалізація контрциклічної бюджетної політики стимулює економіку з урахуванням циклічності економічних процесів. Водночас м'яка бюджетна політика зумовлює підвищення національним банком облікової ставки та збільшення витрат на обслуговування державного боргу. Зазначене мотивує здійснювати фіскальну консолідацію, зменшувати видатки та шукати додаткові джерела наповнення дохідної частини бюджету. Водночас, в умовах рецесії органи

державного управління збільшують бюджетний дефіцит з метою стимулювання темпів економічного зростання. В країнах з трансформаційною економікою, стійкість державних інституцій є досить низькою, відповідно в процесі координації політик посилюється рівень втручання органів державного управління в політику центрального банку. В структурі державного боргу здебільшого переважає борг, номінований в іноземній валюті, що посилює вразливість до змін обмінного курсу, прослідковуються суттєві відмінності в кореляції між інфляцією та темпами економічного зростання. Економічний спад здебільшого супроводжується девальвацією обмінного курсу та погвавленням інфляційних процесів тоді як в країнах з розвинутою економікою – дефляцією.

На даному етапі значні обсяги державного боргу та дефіциту державного бюджету в країнах з трансформаційною економікою зумовлюють застосування підходу «фіскального домінування», що посилює інфляційні процеси, збільшення вартості запозичень та волатильності циклічного економічного розвитку. Водночас, актуалізувались питання пошуку фінансово-бюджетного інструментарію спрямованого на забезпечення реалізації ефективної, незалежної монетарної політики та уникнення фіскального домінування. В країнах з розвинутою економікою координація фіскальної та монетарної політики передбачає постійний моніторинг та обмін інформацією між відповідними державними інституціями, що дозволяє центральному банку досягати інфляційних цілей та впливати на пропозицію грошей.

Таким чином, формуючи бюджетну політику органи державної влади забезпечують перерозподіл суспільного багатства, задоволення соціально-економічних інтересів членів суспільства та підвищення рівня добробуту. Водночас, важливо в контексті вирішення поставлених завдань забезпечити бюджетну стійкість, стабільність та збалансованість.

Список використаних джерел

1. Проект Плану відновлення України «Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток». Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf>

2. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023, № 12(1), pp. 1–11.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЗА УМОВИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ РИНКУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

За понад два роки після повномасштабного вторгнення росії, український бюджет потребує значних надходжень, особливо – задля фінансування обороноздатності держави. Головною метою формування бюджету в умовах воєнного стану є своєчасне та максимально можливе його наповнення з провідною ціллю – зберегти та повернути наші території та людей. Також одразу постає питання щодо залучення додаткових коштів із інноваційних сфер, які ще не врегульовані належним чином, але вже отримали достатнє розповсюдження. Так можна підкреслити необхідність легального визначення та створення правового поля діяльності ринку віртуальних активів, зокрема – й ринку криптовалют в Україні, особливо за умов наявності вітчизняних бірж та діяльності великих міжнародних посередників на території України та надання ними послуг для українських громадян, адже при належних приписах така діяльність не була б тіньовою, давала б гарантії сторонам та значні надходження до державного бюджету. Наразі роботу над варіантами законопроекту здійснюють НКЦПФР та МінЦифри. Проект Закону НКЦПФР містить доволі жорсткі вимоги проте об'єкт регулювання (коло відносин) належить до її компетенції. Мінцифри має схожі напрацювання, дещо кращі умови та в цілому більш відповідно до зведених вимог МІСА. Протягом останніх років, Україна перебувала в переліку країн з високим рівнем зацікавленості населення в новітніх видах інвестування, зокрема – станом на початок 2022 року – 15,72 % українців (6 млн громадян) володіли криптовалютами. [1]

Поки в Україні немає закону щодо обігу криптовалют та віртуальних активів, через високий ризик операції з даним типом активів – є обмеженими. До повномасштабного вторгнення також не було легального регулювання даної сфери, проте не було таких перепон для користувачів. Після початку повномасштабного вторгнення НБУ ввів обмеження щодо валюти та виводу коштів закордон. В той час у деяких компаніях з метою уникнення оподаткування присутній метод оплати на криптогаманець. Для звичайного користувача відсутній метод прямого поповнення балансу, або там присутні ліміти, тому шукають альтернативи – P2P, криптообмінники, міжнародні сервіси, що зумовлюють додаткові витрати та наражають на

додаткові ризики саме звичайних користувачів. Однак, варто зауважити, що підозрілість та критика з боку регуляторів та законодавців щодо саме операцій з віртуальними активами насамперед обґрунтовуються ризиками, пов'язаними з можливістю легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема – «оплату» за державну зраду та високими фінансовими ризиками.

При прийнятті ретельно опрацьованого закону щодо криптоактивів буде створено багато робочих місць, це наповнить бюджет додатковими податковими надходженнями, міжнародні компанії розширять свою діяльність в Україні, а це зумовить привабливий інвестиційний клімат, а прозорі вимоги даватимуть гарантії сторонам та посередникам і додаткова співпраця з легальними біржами дозволить перевірити джерела походження коштів та активів, як відбувається певною мірою в країнах ЄС та США. За відсутності регулювання страждає бюджет та користувачі.

До прикладу, відкинувши етичну складову, хочу розглянути створення законного поля для ігрового бізнесу в Україні: звернути увагу на податкові надходження. Без законної регуляції він також буде існувати, як і криптоактиви в Україні, але будучи повністю законним, це дає можливість наповнення бюджету та певного контролю за даною сферою, як і відстеження кількості залучених до цієї сфери громадян задля розуміння масштабу його популярності та поширення. За 2023 рік до бюджету надійшло податків від грального бізнесу на 10,4 млрд грн. [2]

Україна повинна посилити регулювання криптоактивів за програмою Ukraine Facility. Необхідно прийняти законопроект щодо регулювання віртуальних активів. Це все повинно відповідати регламенту МІСА.[3] У 2023 році українці заробили 850 млн доларів США на ринку віртуальних активів. [4]. Отже, з огляду на широке розповсюдження віртуальних активів, зростання кількості користувачів, та враховуючи потенціал даної сфери, зокрема і як великого платника податків, можна сміливо стверджувати, що правове визначення шляхом прийняття спеціалізованого законодавства та імплементації міжнародних норм лише сприятиме Україні, нашим громадянам і податковим резидентам.

Список використаних джерел

1. Криптовалютами володіє 6 млн українців – дослідження. / Мінфін: веб-сайт. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/02/02/100080832/> (дата звернення: 03.04.2024)

2. За рік до бюджету надійшло податків від грального бізнесу на 10,4 млрд грн / Financial Club : веб-сайт. URL: [https:// finclub.net/ua/news/za-rik-do-biudzhetu-nadiishlo-podatki-vid-hralnoho-biznesu-na-10-mlrd-hrn.html](https://finclub.net/ua/news/za-rik-do-biudzhetu-nadiishlo-podatki-vid-hralnoho-biznesu-na-10-mlrd-hrn.html)

3. Уряд затвердив План для реалізації програми Ukraine Facility / Міністерство економіки України / Урядовий портал : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyv-plan-dlia-realizatsii-prohramy-ukraine-facility>

4. 2023 Cryptocurrency Gains by Country / Chainalysis : веб-сайт. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/cryptocurrency-gains-by-country-2023/>

Ничик В. О.,

Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНІ ІНСТРУМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Фінансово-бюджетна політика є одним з дієвих інструментів забезпечення макроекономічної стабілізації та подальшої активізації економічного зростання. Використання інструментів та важелів бюджетної політики щодо підтримки системних перетворень фінансової складової суспільного розвитку має здійснюватися з урахуванням впливу сукупності економічних, інституційних та соціальних факторів. Бюджетна результативність залежить від рівня наукової обґрунтованості бюджетної політики в розвитку суспільних відносин, моделі соціально-економічного розвитку держави. В умовах економічних перетворень доцільним є пошук оптимального співвідношення між макроекономічними показниками та часткою валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через бюджетну систему, підвищення якісного рівня розвитку бюджетних інститутів. З метою проведення збалансованої бюджетної політики важливим є забезпечення подальшого розвитку методологічних засад середньострокового бюджетного прогнозування та програмно-цільового методу планування видатків бюджету, посилення взаємозв'язку річного і перспективного бюджетного планування, застосування сучасних форм і методів управління бюджетними коштами, державним та місцевим боргом, зміцнення фінансової основи місцевих бюджетів, удосконалення системи державного внутрішнього фінансового

контролю та посилення відповідальності учасників бюджетного процесу; посилення стимулюючої функції податкової системи та приведення її у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку країни. Соціально-економічний розвиток суспільства на даному етапі вимагає використання бюджетної політики як дійового інструменту державного регулювання економічних та соціальних відносин. Важливим є визначення пріоритетів бюджетної політики, у тому числі на середньострокову перспективу виходячи з основних засад соціально-економічного розвитку країни, удосконалення державного регулювання у сфері формування доходів бюджету, планування та використання видатків бюджету, міжбюджетних відносин, що підвищить рівень ефективності функціонування економічної та бюджетної системи в цілому.

Фінансова політика держави є дієвим інструментом впливу на соціально-економічний розвиток країни, інвестиційний та споживчий попит. Вагомим є узгодження впливу економічних механізмів та важелів у процесі формування та реалізації бюджетно-податкової політики. В процесі формування та реалізації фінансової політики, необхідним є забезпечення умов для відновлення довіри суб'єктів економічних відносин до фінансової системи. В умовах трансформацій соціально-економічних відносин доцільним є удосконалення методологічних засад формування бюджетних програм, посилення рівня їх узгодження із державними цільовими програмами, значна частина яких спрямована на розвиток людського потенціалу. Співвідношення між складовими архітекtonіки фінансової системи формуються з урахуванням сукупності методів впливу на соціальні та економічні процеси. Інституційні перетворення соціально-економічної моделі розвитку суспільства обумовлюють необхідність посилення дієвості фінансової політики. Державна фінансова політика є вагомою складовою розвитку економіки, соціального забезпечення населення. Необхідність реалізації механізму державного фінансового регулювання обумовлена, значною мірою, виконанням державою економічної функції на належному рівні, потребою встановлення та підтримки оптимальної структури національної економіки, виявлення пріоритетних напрямів економічного розвитку, формування і подальшого удосконалення інституційного забезпечення функціонування економіки та соціальної сфери, покращання добробуту населення та надання йому відповідних соціальних послуг, підтримкою достатнього рівня зайнятості населення. Сучасні тенденції розвитку економіки свідчать, що з метою активізації економічного зростання необхідним є підвищення обсягів прямих інвестицій, фінансування

високотехнологічного виробництва, підвищення рівня капіталізації підприємств, орієнтація на інноваційні продукти. Державна фінансова політика країни має бути спрямована на виконання функцій соціального захисту, що потребує узгодження цілей соціально-економічного розвитку із цілями фінансової політики, удосконалення середньострокового механізму планування видатків соціальної сфери, формування показників забезпечення соціальних послуг.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
2. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С.103–121.
3. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
4. Чугунов І.Я, Ігнатенко А.Б. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання // Фінанси України. 2006. № 4. С. 3–14.
5. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. Public and Municipal Finance. 2023, № 12(1), pp. 1–11.

Обухов Р. О.,

Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Фінанси є важливим питанням для територіальних громад щодо забезпечення виконання делегованих і іманентних повноважень органами місцевого самоврядування. Під фінансовою спроможністю територіальних громад ми розуміємо здатність територіальної громади формувати обсяг бюджетних доходів, який є достатнім і адекватним видатковій частині бюджету, з якого фінансується визначений законодавством перелік суспільних благ і послуг, що

відповідають закріпленим загальнонаціональним стандартам і критеріям, а також сприяти процесам соціально-економічного розвитку громади. Основними компонентами системи фінансування функцій і завдань органів місцевого самоврядування є трансферти, податки, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, та місцеві запозичені, які спрямовуються виключно на фінансування бюджету розвитку. Остання категорія асоціюється з нами в якості насамперед суспільних благ. Для надання необхідного спектру населенню якісних суспільних благ і послуг, а також ефективного управління територіальною громадою має бути достатній обсяг вищевказаних фінансових ресурсів. При чому їх структура має бути збалансованою, та забезпечувати важливі умови: стимулювати соціально-економічний розвиток; не поглиблювати диференціацію економічного розвитку між адміністративно-територіальними центрами. Спектр питань, що торкається соціально-економічного розвитку територій доволі широкий та охоплює економічне зростання, соціальну стабільність, подолання бідності й зниження нерівності, підвищення ефективності публічного управління, досягнення фіскальної стійкості та макроекономічної стабільності. Ключовими результативними показниками соціально-економічного розвитку територій виступають зростання рівня життя мешканців територіальних громад, а також зміцнення економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць. Детермінантами забезпечення соціально-економічного розвитку територій є: людський інтелектуальний і соціальний капітал; природні ресурси, розташовані на території, технології та інфраструктура, фінансові ресурси місцевого самоврядування; інституційне середовище – ефективність місцевих інституцій, адміністративні та регулятивні чинники, податкове регулювання у сфері місцевих податків і зборів тощо. Взявши за основу неокласичну модель розвитку можна констатувати наявність її трьох основних стадій. Перша полягає у тому, що економічний розвиток забезпечується основними факторами виробництва; друга стадія це розвиток інвестиційного характеру, за рахунок залучення внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів; третя стадія це розвиток, забезпечений на інноваційній основі, за рахунок розробки та вкладень у нові технології, підвищення конкурентоспроможності.

Роль фінансової спроможності територіальних громад у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій можна розглядати крізь призму трьох компонент – конструкції і характеру міжбюджетних відносин; доходної частини бюджетів територіальних громад; залученості органів місцевого самоврядування до прийняття

рішень щодо забезпечення суспільного добробуту. Існує позиція, що локалізація цілей сталого розвитку та реалізація принципу субсидіарності призводить до більш глибокого врахування суспільних інтересів та сприяє забезпеченню довіри до публічних інституцій, що є фактором забезпечення економічного зростання [1]. Фінансова спроможність громад залежить від інституційної спроможності місцевої влади впливати на динаміку, обсяг і структуру бюджетних доходів. Висока залежність бюджетів територіальних громад від трансфертів з державного бюджету не сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних ресурсів. Навпаки, у країнах з високою часткою власних фінансових ресурсів у структурі доходів місцевих бюджетів, забезпечено вищий порівняно з іншими країнами рівень бюджетної прозорості та ефективності [2].

Список використаних джерел

1. Guha, J., & Chakrabarti, B. (2019). Achieving the Sustainable Development Goals (SDGs) through decentralization and the role of local governments: A systematic review. *Commonwealth Journal of Local Governance*, (22), 1–21.

2. Smoke, Paul J. (2019). Improving subnational government development finance in emerging and developing economies: Toward a strategic approach, ADBI Working Paper Series, No. 921, Asian Development Bank Institute (ADBI), Tokyo. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/222688/1/1066598177.pdf>

Пасічний М. Д.,

Державний торговельно-економічний університет

ФІСКАЛЬНІ ДОМІНАНТИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Повномасштабне військове вторгнення 24 лютого 2022 року кардинально змінило парадигму вітчизняної фінансової політики. Ще на початку XVII століття Максимільєн де Бетюн Сюллі вказував на три різних передумови розробки державного бюджету, які визначають фокус податкової і бюджетної політики: мирні умови, стан війни та післявоєнного відновлення. Потреба захисту незалежності та суверенітету держави обумовили необхідність стрімкого росту видатків бюджету на оборону і безпеку, одночасно

держава продовжує здійснювати виплати за усіма взятими на себе зобов'язаннями – соціальними, функціонування критичної інфраструктури, обслуговування і погашення державного боргу тощо. Фінансування сектору оборони та безпеки є можливим виключно за рахунок внутрішніх джерел – податкових і неподаткових надходжень, а також військових облігацій внутрішньої державної позики.

Джордж Д. Холл з нобелівським лауреатом Томасом Сарджен-том здійснили комплексний аналіз заходів монетарної і фіскальної політики США під час двох Світових війн у ХХ столітті, а також глобальної пандемії COVID-19. Автори звертають увагу, що незважаючи на підвищення податкового навантаження у воєнний час, основний ресурс фінансування екстраординарних військових видатків належить борговим цінним паперам та друкарському грошовому верстату. Так видатки військового бюджету протягом I Світової війни фінансувались на 20,8 % за рахунок податкових надходжень, 74,6 % за рахунок облігацій та 4,6 % за рахунок сеньоражу; під час II Світової питома вага податків зросла до 30,2 %, державних позик знизилась до 46,0 % та 10,1 % належить грошовій емісії. Екстраординарні видатки бюджету, що спрямовувались на протидію наслідкам COVID-19 фінансувались урядом за рахунок податкових надходжень лише на 3,5 %, державних запозичень – 67,0 % та додаткової емісії – 18,5 % [1]. У США протягом II Світової війни було продано облігацій на суму 157 млрд дол, близько 85 млн американців інвестували свої заощадження у державні цінні папери [2], тобто 60,7 % населення було залучено до купівлі військових облігацій.

В Україні на початковому етапі повномасштабної збройної агресії було застосовано низку податкових стимулів з метою підтримки домогосподарств та підприємств. Це стосувалось зниження податків на пальне, звільнення від оподаткування імпорту транспортних засобів, формування сприятливого податкового режиму для підприємств, пільгове оподаткування електрогенераторів, акумуляторів, трансформаторів тощо. Тривалість війни та потреба фінансування видатків оборонного спрямування обумовили розворот фіскальної політики від стимулюючого до компенсаторного типу. Ставки акцизного податку та ПДВ повернуто на довоєнний рівень, скасовано пільговий режим оподаткування для підприємств. Натомість запроваджено підвищену ставку податку на прибуток для банків, з огляду на кратне зростання їх прибутків від депозитних сертифікатів і ОВДП; посилено контроль за діяльністю грального бізнесу; частина надходжень від ПДФО від оподаткування доходів у вигляді грошового забезпечення військовослужбовців зараховується до

державного бюджету. Зазначені заходи сприяли збільшенню фіскальної значимості податкових надходжень до державного бюджету у 2023 р. порівняно з 2022 р. на 0,5 % ВВП.

Значний фіскальний потенціал мають заходи держави щодо протидії ухиленню від оподаткування та боротьби з тіньовою економікою. Подальші дії щодо прикриття схем у гральному бізнесу може принести бюджету в 2024 р. 5–6 млрд грн. Посилення дієвості системи державного контролю виробництвом і обігом алкогольних напоїв; розбудова ризико-орієнтованої системи акцизного податкового контролю; підвищення функціональної ефективності контролюючих органів; посилення співпраці з європейськими інституціями та митниціями країн-членів ЄС, які межують з Україною, у сфері протидії нелегальному обігу тютюнових виробів; підвищення дієвості боротьби з контрабандою допоможуть збільшити податкові надходження на 20–25 млрд грн. Для впровадження прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб слід посилити довіру платників податків; удосконалення спрощеної системи оподаткування; об'єднання державних баз даних; наукове обґрунтування шкали оподаткування. Необхідно мінімізувати зловживання суб'єктів господарювання з використанням спрощеної системи і активізувати діяльність щодо детінізації витрат на оплату праці. До того ж, податки на працю мають найбільш деструктивний ефект для процесів економічного зростання. Тому державі слід шукати баланси між наповненням бюджету для фінансування армії та забезпечення умов для стійкого економічного відновлення.

Список використаних джерел

1. Hall, G. J., & Sargent, T. J. (2022). Three world wars: Fiscal–monetary consequences. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(18), e2200349119. URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.2200349119>
2. Mehrotra, A. K. (2010). The Price of Conflict: War, Taxes, and the Politics of Fiscal Citizenship. *Michigan Law Review*, 108(6), 1053–1078.

Прохорович О. В.,
Державний торговельно-економічний університет
Яворський О. А.,
Федерація роботодавців України

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦИФІЧНОЇ СТАВКИ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА СИГАРЕТИ

Потреби держави у додаткових надходженнях бюджету в умовах війни в Україні активізували дискусію щодо оптимальної структури ставок акцизного податку на сигарети. Останнім часом, зокрема, обговорюється питання доцільності не лише планового підвищення специфічної ставки акцизного податку та мінімального акцизного податкового зобов'язання із сигарет, а й додаткового зростання адвалорної ставки у відсотках від ціни продукції. Підвищення специфічної ставки акцизного податку на сигарети дає змогу краще, ніж адвалорної ставки, забезпечувати зростання доходів бюджету, створення сприятливих умов для ведення легального бізнесу та зменшення поширеності тютюнопаління.

На підтвердження зазначеного можна навести такі аргументи:

Переважання в структурі ставок специфічної складової у твердій сумі забезпечує стабільні надходження акцизного податку, що не залежать від коливання цін. Це покращує прогнозування податкових надходжень і зменшує ризик збільшення дефіциту бюджету.

Використання специфічних ставок є ефективним у досягненні цілей охорони здоров'я. Це забезпечує однаковий податкового навантаження на дешеві та дорогі сигарети, що сприяє обмеженню тютюнопаління без спотворення ринку й зміщення переваг між товарами різних цінових позицій.

Застосування адвалорної ставки дозволяє залучати додаткові надходження до бюджету передусім за рахунок споживання дорогих сигарет, а тому, як показує світова практика, є найбільш ефективним у країнах з високим рівнем доходів населення.

Висока адвалорна ставка акцизного податку може заохочувати до споживання дешевих сигарет, що негативно позначається на надходженнях не лише акцизного податку, а й податку на додану вартість, акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів та податку на прибуток.

Результати дослідження [1] засвідчують, що попит на сигарети дешевого сегмента є менш еластичним порівняно із сигаретами

середнього та преміум-класу, що має бути враховано при визначенні структури оподаткування.

У країнах із переважанням адвалорної складової у структурі ставок акцизного податку на сигарети спостерігається порівняно висока поширеність тютюнопаління. Чим вищий рівень адвалорної ставки, тим більшими є обсяги споживання сигарет. За низької специфічної та високої адвалорної ставок акцизного податку виникають преференції для дешевих сигарет, що збільшує їх доступність [2].

Більшість країн-членів ЄС підвищує специфічну ставку акцизного податку на сигарети, а їх адвалорна ставка залишається незмінною багато років. Є країни, наприклад, як Швеція, де адвалорна ставка становить 1%. Директива Ради 2011/64/ЄС від 21.06.2011 щодо структури і ставок акцизного збору на тютюнові вироби (кодифікація) допускає таке регулювання.

В умовах зменшення купівельної спроможності населення під час повномасштабної війни в Україні значне зростання адвалорної ставки акцизного податку матиме ефект перерозподілу тютюнового ринку на користь дешевих або нелегальних сигарет, а також, імовірно, рідин, що використовуються в електронних сигаретах (ринок яких в Україні є переважно нелегальним), а тому може забезпечити в кращому випадку лише дуже невеликий обсяг додаткових податкових надходжень.

Зважаючи на викладене, підвищення в Україні адвалорної ставки акцизного податку на сигарети є недоцільним.

Список використаних джерел

1. High-resolution Behavioral Economic Analysis of Cigarette Demand to Inform Tax Policy/MacKillop J. et al. *Addiction*. 2012. Vol. 107. No. 12. P. 2191–2200.
2. Shang, et al. Association between tax structure and cigarette consumption: findings from the International Tobacco Control Policy Evaluation (ITC) Project. 2019. URL: https://tobaccocontrol.bmj.com/content/28/Suppl_1/s31

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бюджетна політика знаходиться в нерозривній єдності з розвитком держави. Від ефективності та обґрунтованості бюджетної політики залежать темпи економічного зростання, підвищення добробуту населення, рівень вітчизняного виробництва, конкурентоспроможність та розвиток міжнародного партнерства. При формуванні бюджетної політики важливо виходити з необхідності забезпечення фінансової та соціальної стабільності, передбачуваність бюджетної політики є однією з основних складових макроекономічної стабільності. Державний бюджет має виступати як інструмент проведення структурних перетворень, підтримки позитивних процесів у сферах економічної діяльності. Важливим є розуміння сутності бюджетної політики та зміст її механізму формування з метою комплексного вирішення завдань, що постають перед державою у бюджетній сфері.

Бюджетна політика як вагомий інструмент системи державного регулювання економіки має спиратися на довгострокову програму економічного та соціального розвитку країни. До початку повномасштабного збройного вторгнення росії в Україну Бюджетною декларацією було визначено основні пріоритети бюджетної політики з метою забезпечення довгострокової збалансованості бюджетної системи, формування стабільної та ефективної податкової бази на основі створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, пільгового оподаткування, своєчасного та достатнього рівня фінансування основних напрямів розвитку соціально-економічної сфери, формування ефективного механізму міжбюджетного регулювання. Після введення в Україні воєнного стану постала необхідність у трансформації державних фінансів. Постійне збільшення державних видатків на оборону та соціальне забезпечення, регулярні проблеми з податковими та митними надходженнями до бюджету внаслідок знищення бізнесів та блокування кордонів, а також стабільно високий показник збільшення державного боргу, адже власних надходжень не вистачає для покриття хоча б військових видатків.

Уряд постійно веде переговори із пошуку та залучення додаткових можливостей фінансової підтримки міжнародних партнерів у вигляді кредитування, гарантій за кредитами і грантів для

стабілізації економіки, реалізації пріоритетних завдань держави та забезпечення соціальних виплат.

Першочергово варто звертати увагу на такі проблемні питання:

- ефективність управління фіскальними ризиками;
- розвиток державного фінансового контролю;
- підвищення ефективності розподілу та використання бюджетних коштів за рахунок впровадження середньострокового бюджетного планування;
- удосконалення міжбюджетних відносин;
- побудову ефективної і справедливої податкової та митної системи, що сприяють економічному розвитку та відповідають стандартам Європейського Союзу.

Пріоритетними напрямками бюджетної політики воєнного стану є провадження адаптивної бюджетної політики, забезпечення належного виконання державного бюджету та забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи, перерозподіл обмежених бюджетних коштів, забезпечення соціальних виплат громадянам, збільшення видатків на оборону, перегляд джерел надходжень до бюджету та стимулювання залучення міжнародної фінансової допомоги.

У період воєнного стану держава потребує зважених рішень щодо бюджетної політики, уряд мусить регулярно та в короткий термін переглядати поставлені перед державою цілі для внесення змін до чинних норм бюджетного законодавства.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
2. Канева Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *SCIENTIA RUCTUOSA*. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2022. № 144(4). С. 98–109
3. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канева, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
4. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 2. С. 103–121.

ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Оподаткування прибутку підприємств є одним із ключових складових фінансової системи країни та має значний вплив на економічний розвиток. Однією з основних тенденцій у сфері оподаткування є постійне зростання ставок податків на прибуток підприємств. Це обумовлено забезпеченням збільшення бюджетних надходжень та фінансування державних програм. Багато країн намагаються спростити процедуру подання звітності та розрахунку даних для підприємств, що зменшують зниження бюрократії та покращують бізнес-клімат. Це залежить від відповідного законодавства та урядової політики. Також помітною тенденцією є зміна податкових ставок для різних секторів економіки. Уряди можуть встановити вищі ставки оподаткування для певних галузей, які мають великий прибуток, у той час як інші галузі можуть бути оподатковані за більш низькими ставками. Це може бути зумовлено потребою стимулювання розвитку окремих секторів економіки або забезпечення соціальної справедливості.

Нові технології також впливають на тенденції розвитку оподаткування прибутку підприємств. Цифрові інновації змінюють спосіб, яким підприємство підтримує прибуток та веде бізнес. Уряди мають адаптувати свої податкові системи до нових реалій, встановлюючи правила оподаткування для цифрових компаній та онлайн-торгівлі. Враховуючи ці тенденції, необхідно забезпечити стабільність та прозорість оподаткування прибутку підприємств, що є матеріалом для підтримки бізнес-середовища та залучення інвестицій. Таким чином, тенденції становлення та розвитку оподаткування прибутку підприємства почали змінюватися законодавством, державною політикою, економічними потребами та технологічними інноваціями. Розробка та впровадження податкових політик, відповідних сучасним тенденціям, стає важливою складовою успішного розвитку країни. Розуміння цих тенденцій забезпечує урядам можливість розробити ефективні податкові стратегії, що сприяють зростанню економіки та стабільності держави. Реалізація таких стратегій, спрямованих на стимулювання економічного зростання та стабільності, може виявитися вирішальною для підтримки бізнес-середовища та залучення інвестицій.

Дослідження динаміки податку на прибуток підприємств проведено на основі статистичної інформації за останніх десять років про доходи зведеного бюджету України за статтями доходів [1]. Виявлена тенденція зміни податку на прибуток підприємств як поліноміальної функції 2-го порядку $y = -596,55x^2 + 20967x + 8502,6$ з високою точністю апроксимації ($R^2 = 0,9217$) за якою прогнозне значення податку на прибуток підприємств за 2024 р. становитиме 166957,1 млн грн (точкова оцінка), дійсне значення податку на прибуток підприємств буде знаходитися в інтервалі від 166522,5 млн грн до 167391,6 млн грн (інтервальна оцінка) та в середньому потраплятиме в більш вузький інтервал від 166570,7 млн грн до 167343,4 млн грн (інтервальна оцінка) з ризиком 0,05 (або 5 %).

Дослідження тенденцій оподаткування прибутку підприємств підкреслює необхідність постійного вдосконалення системи оподаткування та пошуку оптимальних рішень. Це означає, що уряд та відповідні органи повинні постійно аналізувати та оновлювати податкову систему з досягненням максимально ефективних результатів.

Оптимізація системи оподаткування прибутку підприємств буде сприяти підвищенню прибутку, залученню нових інвестицій та забезпеченню рівномірного розподілу фінансових ресурсів. Це стимулюватиме економічний розвиток країни і забезпечити стабільність бюджету на довгострокову перспективу. В свою чергу ефективність системи оподаткування прибутку підприємств залежить від стійкості бюджету, реалізації соціальної програми та економічного розвитку країни загалом.

Список використаних джерел

1. <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/>
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

РОЗВИТОК БЮДЖЕТНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПІДТРИМКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Вимушений перехід України до функціонування бюджету воєнного часу зумовив зменшення обсягів бюджетної підтримки агровиробників з 4,7 млрд грн (або 0,6 % валового випуску продукції с/г) у 2021 році до 2 млрд грн у 2022 році та 2,8 млрд грн у 2023 році, що становило приблизно 0,2 % валового випуску продукції с/г. Натомість, потреби ефективного державного реагування на нові воєнні та євроінтеграційні виклики спричинили інституційну трансформацію інструментів та механізму бюджетної підтримки і стимулювання агропромислових виробників України у наступних основних напрямках:

– запровадження інструменту державної грантової підтримки аграрних ММСП в пріоритетних для держави напрямках (створення або розвиток садівництва, ягідництва і виноградарства, тепличного господарства, переробного підприємства) за умови досягнення ними суспільно вагомих соціально-економічних результатів (створення нових робочих місць, сприяння наповненню дохідної частини державного і місцевих бюджетів через сплату податків в розмірі отриманих грантів, здійснення підприємницької діяльності на постраждалих від бойових дій територіях для забезпечення їх відбудови тощо);

– першочергова бюджетна підтримка сектору малих фермерських та особистих селянських господарств для відбудови і відновлення сталого розвитку сільських територій, зокрема через надання безповоротної фінансової підтримки на одиницю с/г угідь та за утримання ВРХ, а також бюджетного кредитування фермерських господарств;

– диференціація інструментів і обсягів бюджетної підтримки агровиробників окремих територій залежно від охоплення військовими діями, рівня руйнувань та понесених збитків (тилові території, деокуповані території, постраждалі від бойових дій та наближені до зон бойових дій території);

– пріоритетне бюджетне стимулювання розвитку кредитної підтримки агровиробників та їх пільгового кредитування за участі держави в контексті суттєвої обмеженості можливостей прямого

бюджетного фінансування програм економічного розвитку, зокрема через запуск Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві, державних програм «Доступні кредити 5-7-9 %», «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9 %», «Доступний факторинг» та поширення їх дії на деокупованих, постраждалих і наближених до бойових зон територіях;

- цифровізація та автоматизація процесів надання прямої бюджетної підтримки агровиробникам, зокрема через діджитал-платформу Державного аграрного реєстру України, портал Дія;

- активне залучення міжнародної допомоги для надання фінансової підтримки вітчизняним агровиробникам, зокрема залучення фінансової допомоги ЄС, МВФ, Світового банку, ФАО, USAID, країн-донорів, інших міжнародних фінансових організацій.

Визначальний вплив агропромислового комплексу на динаміку економічних і соціально-демографічних процесів у країні, національну та глобальну продовольчу безпеку, зайнятість населення, сталість і збалансованість сільського й регіонального розвитку зумовлює необхідність подальшої модернізації бюджетних інструментів підтримки і стимулювання агропромислового виробництва у наступних напрямках:

- запровадження стратегічного індикативного планування розвитку національного агропромислового виробництва шляхом розробки довгострокових прогнозів і середньострокових планів розвитку та реформування його галузей; формування та затвердження науково обґрунтованої Стратегії повоєнного євроінтеграційного розвитку агропромислового комплексу України із конкретизацією особливостей її бюджетного забезпечення;

- досягнення системності, динамічної адаптивності та гнучкості використання бюджетних і податкових інструментів регулювання як складових цілісної системи фіскального регулювання розвитку національного агропромислового виробництва на підставі критерію максимально ефективного і результативного досягнення стратегічних пріоритетів розвитку галузі;

- удосконалення формування бюджетних програм аграрного спрямування на підставі критеріїв стратегічної спрямованості, пріоритетності, результативності та соціально-економічної ефективності програмних заходів в умовах відновлення середньострокового програмно-цільового планування бюджету;

- запровадження оцінки кінцевого соціально-економічного ефекту від реалізації бюджетних програм аграрного спрямування, що

передбачає дослідження їх впливу на показники функціонування аграрних галузей, тенденції їх розвитку, рівень продуктивності, рентабельності й конкурентоспроможності вітчизняних агропромислових виробників, а також економічні та соціально-демографічні показники розвитку сільських територій;

– збільшення частки місцевих бюджетів у структурі бюджетного забезпечення розвитку агропромислового виробництва України відповідно до європейських стандартів субсидіарності та децентралізації;

– модернізація механізму бюджетного забезпечення розвитку національного агропромислового виробництва відповідно до принципів Спільної аграрної політики ЄС, а також оптимізація обсягів та інструментів прямої бюджетної підтримки вітчизняних агровиробників згідно євростандартів;

– випереджальний розвиток бюджетного стимулювання кредитно-інвестиційної та страхової підтримки виробничої й експортної діяльності вітчизняних агропромислових виробників, особливо на постраждалих територіях для прискорення їх повоєнної відбудови;

– подальше стимулювання розвитку цифровізації та автоматизації процесів планування і виконання бюджетних програм аграрного спрямування, зокрема через ІТ-систему планування і моніторингу бюджету, діджитал-платформу Державного аграрного реєстру, портал Дія.

Формування та реалізація бюджетної політики підтримки і стимулювання агропромислового виробництва України на підставі обґрунтованої оцінки ризиків його повоєнного розвитку та прискореної євроінтеграції дозволить суттєво підвищити якісний рівень цілісної системи фіскального регулювання аграрного і сільського розвитку з урахуванням принципів сталості, інклюзивності, екологічності та гарантувати продовольчу безпеку країни у середньо і довгостроковій перспективі, створить передумови для успішної інтеграції вітчизняних агровиробників у європейський і міжнародні ринки агропродовольчої продукції, сприятиме ефективній реалізації аграрного потенціалу соціально-економічного зростання країни та її регіонів в цілому.

Список використаних джерел

1. Розвиток аграрного сектору та сільських територій в умовах воєнного стану й повоєнного відновлення: наукова доповідь / [Ю.О.

Лупенко, О.М. Нечипоренко, М.І. Пугачов, та ін.]. К.: ННЦ «ІАЕ», 2023. 224 с.

2. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія / І.Я. Чугунов. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.

3. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103–121.

4. Samoshkina O. Modification of budgetary support for agroindustrial producers in the conditions of post-war development of Ukraine's economy. Transformation processes of the economic system in the context of modern challenges: International scientific conference (Klaipeda University, Klaipeda, Lithuania, February 2-3, 2024). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. Pp. 139–143.

Тітарчук М. І.,
Державний торговельно-економічний університет

БЮДЖЕТНА СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Бюджетна політика є ефективним інструментом забезпечення суспільного розвитку. Сутність бюджетної політики як складової системи державного фінансового забезпечення суспільного розвитку ґрунтуються на інституційних засадах адаптивної бюджетної архітектури з урахуванням відповідного рівня стійкості, динамічної збалансованості бюджету, виходячи з економічної циклічності та пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, дієвості діяльності головних розпорядників бюджетних коштів, державного фінансового контролю та аудиту, що сприятиме підвищенню результативності використання бюджетних коштів в умовах трансформації економіки та обмеженості державних фінансових ресурсів. У сучасних умовах доцільним є удосконалення механізмів взаємодії між органами державного управління, місцевого самоврядування та фінансовими інститутами. Поняття бюджетної пріоритетності досить суттєво здійснює вплив на структурні перетворення в економіки країни, соціальній сфері, рівень людського капіталу, на конкурентоспроможність національної економіки. Розвиток громадянського суспільства викликає потребу щодо відповідних інституційних змін, які мають відбутися у взаємовідносинах між учасниками бюджетного процесу й покращення ефективності

бюджетної політики в загальній системі державного впливу на економіку. Важливим є аналіз оцінки ефективності проведення пріоритетних напрямів бюджетної політики як одного із інструментів соціального та економічного розвитку держави та територій; запровадження ефективних бюджетних механізмів в системі інституційного забезпечення розвитку суспільства; покращення показників результативності міжбюджетних відносин та державного фінансового впливу на економіку. Забезпечення ефективного бюджетного планування дозволяє забезпечити формування показників видатків та напрямів їх використання, встановити взаємозв'язок між державними завданнями та граничними обсягами бюджетних коштів. Основним завданням бюджетного регулювання є забезпечення виконання завдань соціально-економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць, однак при цьому важливою є підтримка у необхідних межах запасу стійкості бюджетної системи. Посилення впливу бюджетного планування видатків на виконання завдань суспільного розвитку залежить від дієвості забезпечення бюджетного процесу, у тому числі прогнозування, планування та використання видатків бюджету, звітування про досягнення визначених бюджетними призначеннями завдань та цілей, контролю за станом використання коштів. Система бюджетного регулювання ґрунтується на сукупності фінансово-економічних взаємовідносин, інституційних бюджетних складових щодо визначення та реалізації основних напрямів бюджетної політики, планування і прогнозування бюджетних показників, використання бюджетних коштів, здійснення контролю за виконанням бюджету, досягнення відповідних соціально-економічних цілей та завдань.

Пріоритетним є застосування дієвого механізму бюджетної політики, що ґрунтується на поєднанні бюджетного регулювання в системі доходів та видатків бюджету, міжбюджетних відносин та державного боргу. Задля розробки та впровадження фінансово-бюджетного регулювання на протязі певного періоду бюджетна політика повинна розроблятися на основі циклічності економічного розвитку фінансової системи, стану державних фінансів та запасу стійкості бюджетної системи, бюджетного регулювання щодо позитивного впливу на показники економічного зростання. З метою посилення впливу бюджетної політики на економічне розвиток в умовах трансформації економіки необхідно здійснювати заходи, спрямовані на підвищення рівня збалансованості і прозорості бюджету, ефективності використання бюджетних коштів, удосконалення міжбюджетних відносин, забезпечення якісного виконання

бюджетів усіх рівнів, здійснення дієвого державного фінансового контролю. На даний час важливим є підвищення якості управління публічними ресурсами з дотриманням принципів економічності, ефективності, результативності та прозорості органами державного управління та місцевого самоврядування; подальший розвиток методологічного забезпечення системи державного фінансового контролю шляхом гармонізації з міжнародними стандартами та найкращою практикою Європейського Союзу щодо аудиту в сфері державних фінансів; запровадження звітування головних розпорядників бюджетних коштів у парламенті про стан використання бюджетних видатків; підвищення відповідальності керівників органів державної управління та підприємств державного сектора економіки за ефективність та результативність використання державних фінансових ресурсів. Розробка і реалізація бюджетної політики має спиратися на науково обґрунтовані положення та результати проведених досліджень з питань бюджетних відносин, що посилять збалансованість державних фінансів та створить необхідні умови для підвищення рівня керованості суспільно-економічних процесів країни.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2021. 532 с.
2. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103–121.
3. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
4. Чугунов І.Я., Ігнатенко А.Б. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання // Фінанси України. 2006. № 4. С. 3–14.
5. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. Public and Municipal Finance. 2023, № 12(1), pp. 1–11.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ У КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС

Євроінтеграційний вектор розвитку України зумовлює необхідність поступового наближення норм і правил вітчизняного оподаткування до податкових стандартів та положень країн ЄС, що виступають своєрідним спільним знаменником, який дозволяє мінімізувати трансакційні витрати для платників податків, зробити для них зручним та якомога простішим адміністрування податків, усунути прояви недоброзичливої податкової конкуренції. Фундаментальні цінності чотирьох свобод, на яких засновано євроінтеграційний проєкт, а саме, вільного переміщення людей, капіталів, товарів та послуг, є основою податкової політики країн-членів ЄС. Реалізація податкової політики відбувається шляхом гармонізації законодавства як для країн-членів ЄС, так і країн-кандидатів. Головною метою гармонізації податкової політики держав-членів ЄС є забезпечення функціонування єдиного внутрішнього ринку ЄС.

У звіті Європейської комісії, що оцінює прогрес України на шляху її європейської інтеграції як країни-кандидата, зазначається, що у сфері оподаткування досягнуто значного прогресу. Зокрема, в тій частині звіту, в якому зазначається розвиток системи непрямих податків України, зроблено висновок, що законодавство щодо цих податків в основному відповідає вимогам європейських податкових директив. Після послаблень, зроблених у сфері оподаткування у 2022 році, зумовлених повномасштабною агресією РФ проти України, було повернути ключові елементи системи : оподаткування непрямыми податками палива, система автоматичного відшкодування ПДВ функціонує в повноцінному режимі. Водночас, зазначається, що акцизне оподаткування лише частково відповідає нормам європейського законодавства [1].

З огляду на це, залишається актуальною проблема необхідності вдосконалення механізмів функціонування непрямих податків в Україні з практикою країн ЄС та *aquí communautaire*. Ключовими елементами системи непрямого оподаткування є ПДВ та акцизний податок. Обидва податки є важливими елементами національних систем оподаткування, оскільки є значущими як з фіскальної, так й виходячи зі своїх регулятивної властивостей. Неабияка фіскальна значущість ПДВ для системи публічних фінансів країн ЄС зумовлює

необхідність постійної уваги урядів, податкових адміністрацій, науковців та експертів до механізму його належного функціонування, ефективної роботи системи адміністрування податку як в межах окремих країн, так й на міжнародному рівні. Для цього протягом останніх років були вжиті такі заходи:

Гармонізація та запровадження правил оподаткування ПДВ цифрових послуг серед країн-учасниць ЄС;

Гармонізація та запровадження правил оподаткування електронної комерційної діяльності на спільному ринку ЄС;

Заходи протидії махінаціям та ухиленню від сплати податку шляхом запровадження механізму швидкого реагування (QRM);

Імплементация до механізму ПДВ елементів політики сприяння цілям збереження навколишнього середовища, зокрема, в окремих країнах було запроваджено диференційні ставки податку з метою заохочення застосування екологічно менш шкідливих продуктів та практик;

Запровадження механізму OSS (One-Stop-Shop) з метою спрощення адміністрування податку платниками.

Таким чином, зазначені тенденції реформування механізму функціонування та системи адміністрування ПДВ є важливою складовою податкової політики держав ЄС, що також справлятимуть вплив на відповідні норми оподаткування в Україні в процесі подальшої євроінтеграційного руху нашої держави. Гармонізація податкового законодавства України з податковими директивами ЄС є важливим етапом у процесі європейської інтеграції та зміцнення економічної співпраці між Україною та ЄС. Цей процес спрямований на створення спільних стандартів і правил у сфері оподаткування, щоб сприяти розвитку внутрішнього ринку та полегшити обмін товарами і послугами між країнами. Гармонізація податкового законодавства допомагає підвищити прозорість, зменшити податкові ризики для бізнесу та створити сприятливі умови для інвестицій. Однак важливо зазначити, що цей процес може вимагати значних змін у внутрішній системі оподаткування та вимагати відповідного законодавчого регулювання. Але, поза цим, потрібно розуміти, що навіть у сфері непрямих податків практична імплементация гармонізованих норм стосується повноважень держав-членів ЄС, а не Європейської комісії. Практика засвідчує наявність значної кількості відступів від загальних правил, які можуть бути застосовані на перехідний період після вступу держави до ЄС, та спеціальних схем оподаткування, передбачених у ЄС для малого бізнесу та фермерів, що, в свою чергу, на просто полегшує процес гармонізації, а сприятиме швидкому зростанню економіки в нових реаліях подальшого поступу євроінтеграційного процесу України.

Список використаних джерел

1. Commission Staff Working Document Ukraine 2023. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a0f3eaa6-7eee-11ee-99ba-01aa75ed71a1/language-en>

Чугунов В. І.,

Державний торговельно-економічний університет

БЮДЖЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Основним завданням бюджету є забезпечення виконання завдань соціально-економічного розвитку країни, однак при цьому важливою є підтримка у необхідних межах запасу стійкості бюджетної системи, яка є одним з вагомих інструментів впливу на економічне зростання, разом з цим, з лагом у часі бюджетна система виступає як об'єкт впливу з боку макроекономічного стану, тому важливим є визначення ступеня взаємовпливу бюджетної системи і соціально-економічного розвитку країни. Бюджетна політика суттєво впливає на створення відповідних умов для дієвої структурної перебудови економіки з врахуванням ендогенних чинників економічного зростання, розвитку людського капіталу, розробки та впровадження наукоємних, конкурентоспроможних технологій. Доцільним є планування найбільш ефективних та дієвих бюджетних програм та суспільних послуг, що спроможні забезпечувати економічний розвиток у перспективі, використання системи відповідних показників оцінки бюджетної результативності, дотримання принципу прозорості та підзвітності органів державного управління громадськості. Розбудова інституту бюджетної політики, що включає розробку відповідних норм, правил, інституцій сприятиме вирішенню проблем, які існують у сфері державних фінансів. Архітектоніка бюджетної політики має створювати належні інституційні умови функціонування фінансової моделі у суспільстві, які у сукупності повинні формувати механізм впливу на економічне зростання, сприяти підвищенню добробуту суспільства. Вагомим механізмом реалізації пріоритетних напрямів бюджетної політики інноваційного характеру мають стати видатки розвитку державного та місцевих бюджетів, ступінь ефективності використання яких суттєво впливатиме на дієвість економічного розвитку.

Виважена бюджетна політика є вагомою умовою соціально-економічного розвитку країни, здійснення результативних економічних перетворень. Доцільним є посилення інституційних засад системи бюджетного регулювання, результативності бюджетної системи, ефективності планування та використання видатків бюджету. Розробка та реалізація бюджетної політики має ґрунтуватись на обґрунтованих положеннях, що сприятиме збалансованості бюджетної системи та дієвості державного фінансового регулювання розвитку суспільства. Важливим є підвищення рівня обґрунтованості перспективних напрямів державної фінансової політики з урахуванням економічних перетворень. Бюджетна політика держави як динамічна система, що розвивається у залежності від соціально-економічних потреб суспільства має задіяти з урахуванням зарубіжного досвіду відповідні фінансові механізми. Функціональне призначення бюджетної політики є продуктом еволюції ролі та значення держави в суспільно-економічному розвитку, у залежності від показників економіки мають коригуватися цілі і завдання бюджетної політики, механізми, інструменти і важелі для їх досягнення з метою ефективного впливу на соціально-економічні процеси. В умовах рецесії бюджетна політика має реалізовувати адаптаційно-регуляторний потенціал з метою виходу на поступове економічне зростання. Розробка бюджетної політики із врахуванням циклічності соціально-економічних процесів, бюджетної збалансованості, запровадження системного оцінювання ступеня досягнення поставлених завдань сприятиме дієвому розвитку економіки. Розвиток суспільства зумовлює необхідність відповідних інституційних змін у взаємовідносинах між учасниками бюджетного процесу та підвищення ефективності бюджетної політики у системі державного регулювання економіки. Від якості та своєчасності прийняття рішень щодо управління державними фінансами залежить збалансованість бюджетної системи та результативність бюджетної політики. У сучасних умовах доцільним є удосконалення механізмів взаємодії між органами державного управління, місцевого самоврядування та фінансовими інститутами. Важливими завданнями є створення умов для забезпечення макроекономічної стабільності та економічної збалансованості. Оцінюючи ефективність інституційного середовища формування і реалізації бюджетної політики важливим є врахування дієвості бюджетного інституційного середовища; адаптивності бюджетної політики до соціально-економічних процесів; прозорості бюджетної політики; результативності діяльності та відповідальності органів державного управління і місцевого самоврядування за досягнення поставлених цілей. Розвиток

інституційного середовища формування та реалізації бюджетної політики взаємопов'язаний з трансформаційними економічними процесами, значним рівнем впливу екзогенних факторів на вітчизняну економіку та передбачає здійснення інституційних перетворень у бюджетних відносинах з урахуванням суспільно-економічних умов та збалансованості бюджетної системи.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2021. 532 с.
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
3. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103–121.
4. Чугунов І.Я, Ігнатенко А.Б. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання // Фінанси України. 2006. № 4. С. 3–14.
5. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. Public and Municipal Finance. 2023, № 12(1), pp. 1–11.

Юшко С. В.,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ОПОДАТКУВАННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Визначені чинним податковим законодавством податки і збори, що стягуються з суб'єктів бізнесу, суттєво впливають на результати їхньої діяльності. Набуття з 2011 р. чинності Податковим кодексом [1] анонсувалося як крок до поліпшення бізнес-клімату та гармонізації відносин між державою та платниками податків. Зміни, впроваджені внаслідок податкової реформи були значною мірою косметичними. Показове скорочення кількості податків і зборів мало місце переважно внаслідок укрупнення платежів, переміщення

окремих податків та зборів до категорії неподаткових платежів, скасування окремих фіскально незначущих податків та зборів тощо. На жаль, ряд важливих анонсованих владою змін так і не відбулися або зміни виявилися частковими. Непростою, на жаль, лишається ситуація з оподаткуванням і в нинішніх умовах воєнного стану. Відзначимо, що більшість послаблень, які були надані бізнесу з початком війни, переважно скасовані: суб'єкти господарювання повертаються на довоєнні умови оподаткування. Серед широкого переліку податків і зборів, що стягуються в Україні, найбільш фіскально значущими для бюджету та одночасно найбільш відчутними для платників податків виступають податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб.

Норми законодавства, які регулюють справляння згаданих платежів, переважно мають на меті реалізацію фіскальної функції податків та чинять суттєвий тиск на суб'єктів бізнесу і громадян. З метою підтвердження даної думки наведемо окремі приклади. Питання, з яким доволі часто стикаються економічні суб'єкти – платники податку на прибуток – проблема дебіторська заборгованість. Відзначимо, що за фактом реалізації товару підприємство-продавець сплачує податок на додану вартість та податок на прибуток, будучи змушеним використати для цього свої внутрішні ресурси, відтак як оплата від покупця не надходила. За умови неплатоспроможності покупця чи ігнорування останнім вимоги оплатити товар, підприємство може подати відповідний позов до суду. У цій ситуації окрім отримання суб'єктом господарювання додаткових витрат у формі сплати судового збору воно потрапляє також (за результатом ухвалення судом рішення на користь такого підприємства) під додаткове оподаткування: сума вимоги, що перевищує основну суму за договором, підлягає включенню до доходів такого підприємства та обкладається податком на прибуток. В умовах неочевидності виконання боржником своїх зобов'язань чи відтермінування їх у часі, зазначена норма закону негативно позначається на фінансовому стані зазначеного суб'єкта.

Одне з найболючіших питань, з яким стикаються платники податку на додану вартість – блокування податкових накладних. Запроваджений з метою виявлення та мінімізації незаконних операцій, недопущення необґрунтованих заявок щодо бюджетного

відшкодування ПДВ з боку недобросовісних платників названий механізм усе більше зачіпає інтереси пересічних платників податку. Блокування податкової накладної означає, що за незмінного податкового зобов'язання з ПДВ особи, податкову накладну якої блокує система, контрагент такої особи (покупець) не має можливості скористатися правом на податковий кредит, а отже змушений додатково сплатити до бюджету 1/6 від суми заблокованої податкової накладної. Ураховуючи, що бюджет виконуються за касовим методом, основним вигодонабувачем при блокуванні податкової накладної виступає держава: доходи бюджету штучно зростають, хоча й ціною вимивання оборотних коштів платників податків. Одне з актуальних питань, яке стосується податку на доходи фізичних осіб, – це неможливість для переважної більшості платників податку скористатися правом на податкову соціальну пільгу.

Наукова спільнота, прогресивні політики та суспільство загалом чекають дійсно революційних, а не показових змін у системі оподаткування, які забезпечать гармонізацію інтересів держави та платників податків і сприятимуть реалізації базових принципів оподаткування: обов'язковості, соціальної справедливості, стабільності, стимулювання підприємницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Ястреб Я. М.,
Державний торговельно-економічний університет

ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА ФІЗИЧНУ КУЛЬТУРУ І СПОРТ

У період воєнного стану, видатки державного бюджету на різні сектори економіки потребують особливого підходу та перерозподілу.

Галузь фізичної культури і спорту, хоч і не є першочерговим напрямком витрат у часи кризи, але відіграє значну роль у підтримці морального духу нації та здоров'я громадян. Аналіз витрат бюджету у цій сфері під час воєнного стану допомагає зрозуміти, як уряд балансує між потребами оборони країни та забезпеченням необхідних соціальних ініціатив. У 2022 році бюджет ще не був повністю адаптований до воєнних умов, проте, видатки на фізичну культуру і спорт залишались на високому рівні, особливо у секторах, пов'язаних з розвитком молодіжних програм та підготовкою спортсменів до Міжнародних змагань. Великі видатки свідчать про спробу уряду зберегти соціальну стабільність і інвестувати у формування національної ідентичності через спорт. Помітне зменшення загального фінансування у більшості категорій спостерігалось у 2023 році. Це було зумовлено необхідністю перерозподілу фінансів на більш нагальні воєнні та оборонні потреби. Ресурси, виділені на спорт, були скорочені як не такі критичні у воєнний час та перенаправлені на відновлення інфраструктури та гуманітарну допомогу. Зменшення фінансування у сфері наукової та науково-технічної діяльності було пов'язане з тимчасовим призупиненням або скороченням наукових досліджень у спортивній галузі на користь більш актуальних воєнних досліджень.

Військові дії призводять до знищення спортивних споруд, тому зменшення бюджету на їх розвиток обумовлено не тільки недостатністю коштів, але й ризиком подальшого руйнування. Що стосується витрат на підготовку і участь у міжнародних змаганнях, то вони відчутно зменшились у 2023 році порівняно з 2022, але прогноз на 2024 рік показує їх зростання. Це є ознакою намірів України повернутися до активної участі на міжнародній спортивній арені, а саме участі у Олімпійських Іграх. Загалом прогнозовані бюджетні видатки на фізичну культуру і спорт на 2024 рік показують, що деякі сектори все ще відчувають зменшення бюджету порівняно з 2022 роком, але інші бачать його збільшення або стабілізацію. Це вказує на стратегію уряду повільно відновлювати або збільшувати інвестиції в обрані аспекти спорту в міру того, як країна адаптується до воєнного стану та знаходить баланс між відновленням інфраструктури та підтримкою національного духу.

Необхідність адаптації системи фінансування полягає в пошуку альтернативних джерел фінансування, таких як приватні інвестиції, спонсорство, а також розвиток партнерських відносин між державою і приватним сектором. Важливо відновити і посилити програми, спрямовані на залучення молоді та підтримку професіональних спортсменів. Незважаючи на виклики, пов'язані з воєнним станом, можливості для підтримки і розвитку фізичної культури і спорту все ще існують. Центральним елементом успіху є здатність до швидкої адаптації і пошук нових форм і механізмів фінансування.

Отже, аналіз системи формування видатків бюджету у галузі фізичної культури і спорту показує, що у 2023 році фінансування було майже вдвічі скорочено порівняно з попереднім роком, що є результатом відведення ресурсів на невідкладні воєнні потреби. Проте, з проектом бюджету на 2024 рік можна спостерігати план на повернення до рівня фінансування, схожого на 2022 рік, що свідчить про прагнення відновити нормальну діяльність відомства після стабілізації ситуації в країні.

Список використаних джерел

1. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <https://mms.gov.ua>
2. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <https://mof.gov.ua>
3. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2021. 532 с.
4. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С.103–121.
5. Ястреб Я. М. Система фінансування фізичної культури і спорту. Науковий журнал «Scientia Fructuosa». 2022. № 4(144). С. 134–142.

ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Білько М. М.,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Рівень фінансової безпеки суб'єктів аграрної сфери залежить від того, наскільки ефективно підприємці спроможні уникнути можливих загроз і небезпек, в тому числі сформувати і використовувати саме власний капітал, оскільки використання позиченого капіталу провокує зростання ризиків підприємницької діяльності, загрожує зниженням фінансової стійкості, платоспроможності та відповідно є загрозою фінансовій безпеці. Основним критерієм оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в аграрній сфері є фінансова стійкість та стабільність та групи визначених показників, які оцінюють на підставі даних фінансової звітності. Одним із факторів фінансової стійкості суб'єктів підприємництва і прямого впливу на його фінансову безпеку є ефективне управління вартістю і структурою капіталу. Структура капіталу визначає шлях одержання суб'єктами підприємництва довгострокових фінансових ресурсів з мінімальними ризиками аби не втратити фінансову стійкість, яка є основою фінансової безпеки. Здатність підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам можлива за рахунок ефективного використання власного капіталу, приріст якого сприяє збільшенню прибутковості як визначального фактора фінансової безпеки.

Управління власним капіталом в сучасних умовах господарювання пов'язане не тільки із забезпеченням ефективного використання вже накопиченої його частини, але й з формуванням власних фінансових ресурсів, на основі яких забезпечуватиметься розвиток підприємницької структури в майбутньому. Фінансова безпека підприємства представляє собою фінансовий стан і фінансову стабільність, здатність забезпечити підприємству нормальний ефективний розвиток його діяльності. Узагальнюючим показником оцінки безпеки є необхідний приріст власного капіталу підприємства. Цей показник оцінки фінансової безпеки містить також фактор

контролю основної цілі власника підприємства – приріст власного вкладеного капіталу [2].

Отже, для забезпечення високого рівня фінансової безпеки підприємницьким структурам необхідно дбати про зростання прибутковості підприємницької діяльності, резервами підвищення якої є постійний контроль за витратами, пошук нових ринків збуту сільськогосподарської продукції та ефективне використання наявних джерел власних фінансових ресурсів. Підприємницькі структури практично не мають можливості нормально здійснювати свою діяльність через наявність надмірної дебіторської заборгованості, яка відволікає оборотні кошти. Відволікання з обігу значних сум коштів за рахунок збільшення дебіторської заборгованості змушує підприємницькі структури збільшувати кредиторську заборгованість, що веде до зростання витрат підприємства, а це, в свою чергу, зменшує прибуток або збільшує збиток. Значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприємницької структури, а отже робить суб'єкти підприємництва ненадійними і небажаними партнерами банківських установ. Основними проблемами в аграрному секторі економіки залишаються: наявність нерегульованого ринку, відсутність необхідної державної підтримки сільськогосподарських підприємств, нестабільне фінансування підприємств АПК та неефективне використання кредитних ресурсів через слабкість кредитної політики стосовно товаровиробників. Фінансова безпека та її забезпеченість суб'єктами підприємництва визначається також рівнем державного регулювання та підтримки сільськогосподарських товаровиробників [3].

Одночасно дуже важливо гарантувати для сільськогосподарських підприємств певну стабільність фінансової підтримки. Зважаючи на практику, що склалася, необхідно законодавчо закріпити зобов'язання держави, у тому числі й у разі затримки при розрахунках. Перший підхід, більш жорсткий, передбачає санкції до держави при затримці відповідних дотацій та субсидій, інший варіант – індексація затриманих фінансових ресурсів за офіційним індексом інфляції.

Список використаних джерел

1. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства. Економіка АПК. 2016. № 7. С. 67–75.

2. Захаров О.І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: навч. посіб. К.: 2018. 257 с.

3. Міщенко Д.А. Шляхи удосконалення державної фінансової підтримки сільськогосподарського комплексу України на сучасному етапі розвитку. Агросвіт. 2019. № 3-4. С.10-14.

Гуцько К. А.,
Державний торговельно-економічний університет

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Інституціональні засади державного фінансового контролю в Україні почали формуватися одночасно із процесом державотворення. Склалися умови для створення системи державного фінансового контролю, інститути державного фінансового контролю, окреслено компетенцію і форми роботи контролюючих органів. З прийняттям Бюджетного кодексу України внесено уточнення в розвиток системи державного фінансового контролю, визначено функції та завдання фінансового контролю, загальні засади організації контролю на усіх стадіях бюджетного процесу; основні установи, уповноважені здійснювати державний фінансовий контроль; основні повноваження органів державного управління та місцевого самоврядування з контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Контроль за дотриманням бюджетного законодавства спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками відповідно до цього Кодексу та іншого законодавства, та забезпечує оцінку управління бюджетними коштами ,включаючи проведення державного фінансового аудиту; правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової і бюджетної звітності; досягнення економії бюджетних коштів, їх цільового використання, ефективності і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень; проведення аналізу та оцінки стану фінансової і господарської діяльності розпорядників бюджетних коштів; запобігання порушенням бюджетного законодавства та забезпечення інтересів держави і територіальних громад у процесі управління об'єктами

державної та комунальної власності; обґрунтованість планування надходжень і витрат бюджету.

Контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює Рахункова палата. Діяльність центральних органів виконавчої влади, які забезпечують проведення державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства у межах їх повноважень, встановлених цим Кодексом та іншими нормативно-правовими актами, спрямовується, координується та контролюється Кабінетом Міністрів України. Розпорядники бюджетних коштів в особі їх керівників організують внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечують їх здійснення у своїх установах і на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління таких розпорядників бюджетних коштів. Внутрішнім контролем є комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління. Внутрішнім аудитом є діяльність, спрямована на удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, та яка передбачає надання незалежних висновків і рекомендацій. Для здійснення внутрішнього аудиту розпорядник бюджетних коштів в особі керівника утворює самостійний структурний підрозділ внутрішнього аудиту, що є підпорядкованим і підзвітним безпосередньо такому керівнику.

Основні засади здійснення внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту та порядок утворення підрозділів внутрішнього аудиту визначаються Кабінетом Міністрів України. Організаційно-методологічні засади здійснення внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту визначаються Міністерством фінансів України, яке забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державного внутрішнього фінансового контролю, у тому числі здійснює оцінку функціонування систем внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту. До повноважень органів державного фінансового контролю з контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить здійснення контролю за цільовим, ефективним та результативним

використанням коштів державного бюджету та місцевих бюджетів. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, щомісячно надає Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України та Міністерству фінансів України звіти про узагальнені результати контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
3. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С.103–121.
4. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. Public and Municipal Finance. 2023, № 12(1), pp. 1–11.

Канєва Т. В.,

Державний торговельно-економічний університет

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА УСТАНОВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бухгалтерський облік у державному секторі являється основним базовим елементом інформаційного забезпечення системи управління державними фінансами. Облікова політика - це сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності (ст. 1 Закону України про «Про Бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. за № 996-XIV. Далі по тексту Закон № 996-XIV. Під підприємством у цьому визначенні маються на увазі всі юридичні особи, в тому числі і бюджетні установи (п. 1 ст. 2 Закону № 996-XIV). Ключовим завданням облікової політики є забезпечення організації бухгалтерського обліку в установі як цілісної системи з урахуванням усіх аспектів облікового процесу. Сьогодні питання

формування облікової політики установи державного на законодавчому рівні сектора регулюються Закон № 996-XIV, НП(С)БОДС 125 « Зміни облікових оцінок та виправлення помилок» та Методичними рекомендаціями щодо облікової політики суб'єкта державного сектору

Облікова політика безпосередньо суб'єкта державного сектору визначається у розпорядчому документі, в якому мають бути встановлені методи оцінки, обліку, види сегментів та їх пріоритетність і процедури, які має застосовувати суб'єкт державного сектору та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більше ніж один варіант. Суб'єкт державного сектору має послідовно застосовувати облікову політику таким чином, щоб фінансова звітність відповідала всім вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі. Таким чином, розпорядник бюджетних коштів у розпорядчому документі про облікову політику бюджетної установи не повинен дублювати норми, що встановлені НП(С)БОДС та Методичними рекомендаціями, але у випадках коли існує можливість вибору принципів оцінки статей звітності, методів обліку, а також строків корисного використання необоротних активів, методів оцінки вибуття запасів, у розпорядчому документі визначається обраний варіант та особливості його застосування щодо певного об'єкту обліку.

Суб'єкт державного сектору має послідовно застосовувати облікову політику таким чином, щоб фінансова звітність відповідала всім вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі. Має право самостійно на основі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку в державному секторі визначати за погодженням з головним розпорядником бюджетних коштів облікову політику, а також зміни до неї. Облікова політика може враховувати галузеві особливості діяльності суб'єкта державного сектору.

В межах головного розпорядника бюджетних коштів застосовуються єдині підходи до облікової політики.

Розпорядчий документ про облікову політику суб'єкта державного сектору визначає, зокрема:

- одиницю аналітичного обліку запасів;
- порядок аналітичного обліку запасів, форми первинних документів, що використовуються для оформлення руху запасів, розроблені суб'єктом державного сектору самостійно;

- методи оцінки вибуття запасів;
- періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів;
- порядок обліку і розподілу транспортно-заготівельних витрат, застосування окремого субрахунку або аналітичного рахунку обліку транспортно-заготівельних витрат;
- перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг);
- строки корисного використання груп основних засобів;
- строки корисного використання груп нематеріальних активів.

Суб'єкти державного сектору зазначають у розпорядчому документі про облікову політику введені ними нові субрахунки (рахунки другого, третього порядків) із збереженням кодів (номерів) субрахунків плану рахунків бухгалтерського обліку, затвердженого в установленому законодавством порядку.

На основі принципу послідовності облікова політика суб'єкта державного сектору має передбачати постійне (із року в рік) застосування прийнятої стабільної облікової політики. Воєнний стан вніс багато змін в діяльність установ державного сектору та вплинув на особливості облікового процесу. З'явилися нові операції та виникли нові ризики ведення діяльності, що вплинули на формування облікової політики, яка в умовах війни в окремих установах не відповідає вимогам, що висуваються національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку у державному секторі, та не дає можливості сформулювати цілісне уявлення про особливості методики та організації обліку окремої установи. Таким чином, виникає необхідність змін в обліковій політиці для формалізації принципів і методів, що використовує установа для обліку подій та операцій в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Закон - Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. за № 996-XIV.

2. Постанова КМУ «Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007–2015» від 16 січня 2007 р. № 34.

3. Методичні рекомендації щодо облікової політики з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектору, затверджені наказом МФУ від 23.01.2015 р. № 11.

4. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

Кукурудз О. М.,
Державний торговельно-економічний університет

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Післявоєнний розвиток України – це багатоплановий процес, який поєднує заходи в усіх сферах суспільного життя та державного управління, спрямовані на підвищення якості життя людей і розвиток громад. Сьогодні цей процес має відбуватися одночасно з виконанням міжнародних зобов'язань та розвитком економічної, соціальної та правової бази. Повернення країни до прийняттого рівня, що дорівнює або перевищує довоєнний рівень, і побудова демократичної та конкурентоспроможної України вимагатиме глибоких реформ і трансформації. Головною метою є створення незалежної демократичної України, яка гарантує високий рівень життя громадян, захищає їхні права та підвищує конкурентоспроможність на національному та міжнародному рівнях. На сучасному етапі розвитку бюджетних відносин існує необхідність в удосконаленні системи державного фінансового контролю з метою зростання якості надання послуг та підвищення ефективності розподілу та використання бюджетних коштів. У зв'язку з цим особливого значення набувають питання щодо підвищення ролі державного фінансового контролю як ефективного механізму протидії порушенням в бюджетній сфері. З метою підвищення результативності видатків бюджетів та їх цільового використання потребують поглиблення дослідження питання державного фінансового контролю бюджетних коштів.

Правові та організаційні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні в умовах воєнного часу як і раніше визначаються Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». Державний фінансовий контроль забезпечується органом державного фінансового контролю через проведення державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівель та моніторингу закупівлі. Відповідно до чинного законодавства, державним фінансовим контролем охоплюються такі

найважливіші для суспільства сфери як оборона, паливно-енергетичний сектор, агропромисловий комплекс, житлово-комунальне господарство, освіта і наука, охорона здоров'я і соціальний захист населення, інфраструктура і транспорт тощо.

Планування та реалізація заходів державного фінансового контролю визначається з урахуванням їх актуальності, соціально-економічного значення, обсягів фінансування окремих бюджетних програм, а також обумовлена наявністю потенційних ризиків допущення фінансових зловживань, виявлення та забезпечення усунення незаконних, нецільових витрат та недостач ресурсів. Отже, виходячи з вищезазначеного, на сьогодні існує невідкладна необхідність удосконалення організації державного фінансового контролю з огляду на об'єктивну потребу побудови стійкої противаги існуючим загрозам у фінансовій системі, що в свою чергу має створити ряд передумов до зменшення кількості й обсягів бюджетно-фінансових зловживань; покращення рівня фінансової дисципліни та зменшення нецільових витрат; забезпечення вчасного і повного надходження до бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів; удосконалення законодавчих норм та посилення відповідальності учасників бюджетного процесу.

Основні загрози економічної безпеки держави, спричинені недосконалістю організації державного фінансового контролю: недоходження до державного бюджету істотного обсягу податків, зборів та обов'язкових платежів, а також відповідних неподаткових надходжень, доходів від оренди державного майна тощо; погіршення фінансової дисципліни та зростання обсягів незаконних, нецільових витрат та недостач ресурсів; збільшення сфери та обсягів фінансових зловживань щодо надходження та витрачання бюджетних коштів; послаблення відповідальності за злочинні дії та необґрунтовані розтрата у фінансово-бюджетній сфері. Сьогодні, державний фінансовий контроль є вагомим інструментом запобігання порушень щодо неефективного, незаконного, нецільового використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, неправомірного ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, неефективного функціонування системи внутрішнього контролю; проведення державного фінансового контролю відповідними службами уможливорює здійснення об'єктивної оцінки щодо потенційних корупційних ризиків та неефективного управління державним майном у майбутньому та вживання необхідних заходів для мінімізації їх виникнення; головною місією інституту фінансового контролю на державному рівні має стати забезпечення економічної безпеки на

основі впровадження ефективної фінансової політики, забезпечення ефективного процесу формування, розподілу та продуктивного використання фінансових ресурсів.

Отже, серед основних етапів удосконалення організації та функціонування інституту державного фінансового контролю можемо виділити такі: гармонізація вітчизняного законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу; чітке розмежування та закріплення повноважень, функцій та компетенції за відповідними службами державного фінансового контролю; розбудова механізму взаємодії з інституціями ЄС, вивчення та використання кращих європейських практик і законодавства; підвищення якості кадрового забезпечення служб фінансового контролю на різних рівнях управління; підвищення рівня прозорості контролюючих органів на основі використання всіх можливих інформаційно-комунікаційних технологій поширення інформації; впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю для створення умов ефективного виконання ними завдань та ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків діяльності публічних органів, зокрема високо-ризикових операцій публічних органів; чітка регламентація обміну інформацією між контролюючими органами, а також забезпечення автоматизованого доступу до відповідних баз даних щодо результатів заходів контролю.

Список використаних джерел

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

2. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103–121.

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ: ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

Відповідно до Європейських принципів державна служба повинна бути професійною, добросовісною, політично нейтральною, базуватися на заслугах, бути орієнтованою на громадян [1]. Принцип державної служби забезпечення рівного доступу до державної служби, є одним із принципів державної служби, який полягає у забороні всіх форм та проявів дискримінації, відсутності необґрунтованих обмежень або надання необґрунтованих переваг певним категоріям громадян під час вступу на державну службу та її проходження [2]. За даними Національного агентства України з питань державної служби фактична кількість працюючих державних службовців у 2023 році складала 159 904 осіб. В Україні наразі нараховується 4 138 державних службовців (з них 774 – жінки, що становить 18 %), які мобілізовані чи проходять службу у військах територіальної оборони ЗСУ та добровольчих формуваннях територіальних громад [3]. Законодавство регламентує рівність прав жінки та чоловіка, враховуючи їх рівноправність, не зважаючи на їхні різні гендерні ролі. Одним із завдань реалізації стратегії реформування державного управління України на період до 2025 року є забезпечення формування гендерної компетентності державних службовців шляхом включення гендерного компонента в програми підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців [1].

Національне агентство з питань державної служби оцінило комплекс показників, що впливають на організаційну культуру державної служби. За результатами опитування державних службовців було встановлено, що найпоширенішими формами дискримінації, про які повідомляють респонденти, є дискримінація за стажем роботи, категорією посади та віком. Майже кожен 4-й працівник стикається з цим. Дискримінації за категорією посади є дещо частішою серед державних службовців (25,6 %), порівняно з посадовими особами місцевого самоврядування (22,4 %) [4]. За результатами дослідження зафіксовано наявність випадків дискримінації, булінгу, мобінгу або харасменту на робочому місці. Гендерний аналіз проявів дискримінації на робочому місці засвідчив, що чверть чоловіків стикались з такими проявами дискримінації, як дискримінація за категорією посад (25 %) і стажем роботи (25,5 %) [5].

Проте, за результатами аналізу реалізації жінками та чоловіками права на гнучкий режим робочого часу на державній службі встановлено, що 88,1 % усіх опитаних вважають, що рішення про встановлення працівникові гнучкого режиму робочого часу залежить не від статі, а від причин, за яких є потреба працювати в режимі гнучкого графіку, можливостей установи встановити такий графік та займаної посади. Понад 92 % респондентів переконані, що приналежність працівника та керівника до однієї статі не впливає на прийняття рішення про встановлення працівникові гнучкого режиму робочого часу [6].

Дотримання гендерної політики має бути одним із першочергових завдань діяльності підприємства, незалежно від його форми власності та структури. Кожен працівник має бути рівний у своїх правах та обов'язках, а доступність до інформації про гендерні програми та їхня результативність підвищить ефективність роботи державних службовців.

Список використаних джерел

1. Стратегія реформування державного управління України на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text>.
2. Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
3. Аналіз кількісного складу державної служби за четвертий квартал 2023-го. URL: <https://www.kmi.gov.ua>.
4. Аналітична довідка за результатами опитування державних службовців щодо організаційної культури за 2019 та 2020 роки. URL: <https://nads.gov.ua>.
5. Аналітичний звіт щодо дослідження організаційної культури 2023. «Публічна служба в Україні: Ваша точка зору». URL: <https://nads.gov.ua>.
6. Звіт про результати аналізу реалізації жінками та чоловіками права на гнучкий режим робочого часу на державній службі за 2023 р. URL: <https://nads.gov.ua>.

ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна вплинула на всі етапи життєдіяльності нашої України в тому числі на нові завдання і виклики, які виникли перед суб'єктами державного сектору щодо організації облікової політики. Обліковці повинні швидко адаптувати систему обліку до змін в нормативно-правовому полі, а також до форс мажорних ситуацій, які пов'язані з війною. Основним нормативним документом, який регулює питання обліку в Україні є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [1]. Протягом 2022 року суттєвих змін в нормативно-правовому полі, яке регулює питання обліку майже не спостерігалось, однак є певні особливості, які стосуються обліку основних засобів, яким належить найбільша питома вага у складі активів суб'єктів державного сектору. Розглянемо їх детальніше.

По-перше, з 01.01.2023 у класифікації об'єктів ОЗ з'явиться нова група – «активи інфраструктури» (пп. 3.1.3 пп. 3.1 п. 3 розд. II НП(С)БОДС 121) [2].

Однак не існує загальноприйнятого визначення активів інфраструктури, цим активам зазвичай притаманні всі або деякі з наведених далі ознак, а саме:

- вони є частиною системи або мережі;
- вони є спеціалізованими за своєю суттю і не мають альтернативного застосування;
- вони є нерухомими;
- після вибуття вони можуть підпадати під певні обмеження.

Хоча володіння активами інфраструктури не обмежено лише суб'єктами державного сектору, істотна частка активів інфраструктури припадає саме на державний сектор. Активи інфраструктури відповідають визначенню основних засобів.

Прикладами активів інфраструктури слугують мережі доріг, системи каналізації, системи постачання води й електроенергії, а також системи зв'язку. Активи інфраструктури запропоновано зараховувати на активному рахунку 1013. Якщо справедливу вартість отриманого або переданого об'єкта основних засобів визначити неможливо, то первісною вартістю отриманого об'єкта вважається

первісна (переоцінена) вартість переданого активу з урахуванням суми зносу.

Також, якщо залишкова вартість об'єкта основних засобів дорівнює нулю, то його переоцінена залишкова вартість визначається додаванням справедливої вартості цього об'єкта до його первісної (переоціненої) вартості без змін суми зносу об'єкта. При цьому для об'єктів, що продовжують використовуватися, обов'язково визначається ліквідаційна вартість. Крім того амортизація не нараховується на об'єкти основних засобів, доступ до яких обмежений у зв'язку з тим, що вони перебувають в районах проведення бойових дій у період воєнного стану [2].

Враховуючи вищенаведене, бюджетні установи, які мають відношення до названих активів, повинні зафіксувати особливості обліку таких активів у власній обліковій політиці. Щонайменше варто встановити діапазон строків корисного використання для тих чи інших категорій активів інфраструктури. По-друге, потрібно врахувати, що суттєвим фактором впливу на облікову політику бюджетної установи можуть стати наслідки війни. У зв'язку із цим може виникнути потреба у зміні чи уточненні певних облікових підходів. Наприклад, це стосується: зміни підпорядкованості бюджетної установи; перепрофілювання діяльності та зміна напрямів. Обліковцям слід пильно слідкувати за змінами в законодавстві та вносити корективи в організацію обліку основних засобів.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2435-20#Text>
2. НП(С)БОДС121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10#Text>

Нежива М. О.,

Державний торговельно-економічний університет

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ І АУДИТ ЯК СКЛADOVA БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

В сучасному світі, де фінансова стійкість та ефективне використання ресурсів є ключовими складовими успішного розвитку

кожної держави, державний фінансовий контроль і аудит відіграють важливу роль у бюджетному процесі. Правильне управління фінансами держави передбачає не лише ефективне розподілення бюджетних коштів, а й забезпечення їх цільового та ефективного витрачання. В цьому контексті державний фінансовий контроль та аудит виступають як головні інструменти, спрямовані на забезпечення фінансової дисципліни, прозорості та відповідності законодавству у сфері фінансів. Ці процеси відіграють критичну роль у запобіганні корупції, недобросовісному використанню бюджетних коштів та забезпеченні збалансованості бюджетних процесів.

Державний фінансовий контроль і аудит сприяють підвищенню довіри громадськості до управління фінансами держави. Публічний нагляд та обговорення результатів аудиту сприяють залученню громадськості до процесу прийняття рішень щодо використання бюджетних коштів та забезпеченню більшої відкритості та прозорості в управлінні фінансами.

Державний фінансовий контроль і аудит впливають на різні аспекти бюджетного процесу через функції та завдання, які вони виконують:

- ефективне використання бюджетних коштів – державний фінансовий контроль та аудит сприяють перевірці та забезпеченню того, що бюджетні кошти використовуються ефективно та згідно з призначенням. Це включає оцінку витрат, аналіз результативності програм та проектів, ідентифікацію та усунення фінансових втрат;

- прозорість та відкритість – державний аудит сприяє підвищенню прозорості та відкритості управління фінансами держави шляхом публікації результатів аудиту та звітності, громадськості стає доступна інформація про використання бюджетних коштів, що сприяє підвищенню довіри до влади та залученню громадськості до управління фінансами;

- законність та дотримання стандартів – державний фінансовий контроль і аудит спрямовані на забезпечення дотримання законності та відповідності стандартам управління фінансами. Це включає перевірку відповідності фінансових операцій законодавчим вимогам, а також дотримання міжнародних стандартів фінансової звітності;

- рекомендації щодо покращення – державний аудит зазвичай супроводжується рекомендаціями щодо покращення фінансового управління. Ці рекомендації можуть стосуватися оптимізації бюджетних процесів, вдосконалення систем контролю та звітності, а також підвищення рівня фінансової дисципліни.

Усі ці аспекти показують, що роль державного фінансового контролю та аудиту є невід'ємною складовою для ефективного управління фінансами держави, оскільки вони сприяють забезпеченню ефективного використання бюджетних ресурсів, прозорості та законності у фінансових операціях.

Державний фінансовий контроль і аудит є важливими механізмами для запобігання корупції та зловживанням у сфері управління фінансами держави. Шляхом систематичного моніторингу та перевірки фінансових операцій урядових органів, контролери можуть виявити потенційні порушення та недоліки, що дозволить вчасно прийняти заходи для їх усунення. Державний фінансовий контроль і аудит є необхідними для забезпечення довгострокової фінансової стійкості держави. Послідовний моніторинг фінансових процесів та аналіз ризиків дозволяють вчасно виявляти потенційні загрози для фінансової стабільності та приймати стратегічні рішення для їх запобігання.

Державний фінансовий контроль і аудит відіграють важливу роль у підтримці довіри міжнародного співтовариства до фінансової діяльності країни. Через стандартизацію та відповідність міжнародним фінансовим нормам і стандартам, державний аудит допомагає забезпечити відкритість фінансової звітності держави перед світовою спільнотою. Це важливо для залучення іноземних інвесторів, отримання кредитів на міжнародних ринках та підтримки економічного розвитку. Крім того, державний фінансовий контроль і аудит стимулює внутрішній економічний розвиток, забезпечуючи прозоре та стабільне фінансове середовище для бізнесу.

Отже, державний фінансовий контроль і аудит є не лише необхідною складовою бюджетного процесу, а й відіграють критичну роль у забезпеченні фінансової стійкості, ефективного використання ресурсів та зміцненні довіри до управління фінансами держави.

Радіонов Ю. Д.,

Рахункова палата Верховної Ради України

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Державний фінансовий контроль (аудит) органічно вписується у загальну систему державного управління в якості важливої підсистеми. Відповідно до поділу гілок влади у державі на виконавчу та

законодавчу, контроль у організаційному плані поділяється на: *зовнішній та внутрішній аудит і контроль*. Цей принцип чітко зафіксований у розділі 3 Лімської декларації керівних принципів контролю, де зазначено, що внутрішній аудит і контроль створюється урядом, а зовнішній - здійснює вищий орган аудиту і його завдання, у тому числі, перевірка ефективності внутрішнього аудиту [1].

Будь-яка держава не може повноцінно функціонувати й розвиватися без дієвої системи контролю, оскільки контроль є інструментом, який допомагає владі бачити об'єктивну реальність, вчасно приймати управлінські рішення, коригувати соціально-економічні процеси, виправляти системні вади і помилки. На наш погляд, усі аудити, що проводяться в країні, повинні забезпечувати ефективність державного управління. Якщо ж цього не відбувається, це означає, що контрольний захід (аудит, перевірка) проведено марно і, відповідно, кошти використано неефективно.

Державний фінансовий контроль необхідно реформувати, оскільки його нинішній стан не відповідає суспільним запитам і тим екзистенційним викликам, які постали перед країною після 24.02.2022, тобто російсько-української війни. Нова об'єктивна реальність потребує не старих, а навпаки, нових підходів до вирішення сучасних проблем з урахуванням прогресивного, передового міжнародного досвіду та новітніх технологічно-інноваційних механізмів та способів їх розв'язання. Адже, не можливо вирішити екзистенційні виклики старими методами, підходами. Держава не може собі дозволити розпорошувати бюджетні кошти в будь який час, а особливо в умовах війни. Фактично з 24.02.2022, наповнення державного та місцевих бюджетів різко знизилося через припинення економічної діяльності суб'єктів господарювання, тому різко зріс дефіцит бюджету і відповідним чином державний борг. Якщо на початку війни здійснення контрольних заходів було обмеженим, то згодом ситуація змінилася і повноцінна робота контролюючих органів, відновилася. Адже, важливо, щоб кожна бюджетна гривня використовувалася за призначенням у будь-який історичний період суспільного розвитку. Варто зазначити, що наразі у Комітеті Верховної Ради України з питань бюджету напрацьовується новий законопроект «Про Рахункову палату», який сподіваємося, відповідатиме кращій міжнародній практиці, розширить повноваження інституції на усі ланки системи публічних фінансів і вплине на ефективність її діяльності в майбутньому. Так, нещодавно Законом України від 21.03.2024 № 3621-IX було внесено зміни до статей 4, 7 та 35 Закону України «Про Рахункову палату», яким врегульовано

питання проведення Рахунковою палатою аудиту відповідності (раніше ця норма не була прописана в Законі). Рахункова палата подібно до іноземних вищих органів аудиту прагне максимально дотримуватися основних принципів та стандартів INTOSAI. У 2023 році затвердила три основоположні аудиторські методології (з фінансового аудиту, аудиту ефективності і аудиту відповідності), що відповідають Міжнародним стандартам аудиту (ISSAI). Варто зазначити, що у 2024 році вона проводить усі аудити, відповідно до стандартів INTOSAI. Загалом імплементація в діяльність Рахункової палати основних принципів INTOSAI та Системи професійних документів INTOSAI (IFPP), а відповідно і розробка документів Рахункової палати на їхній основі, нерозривно пов'язана з процесом виконання зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС (стаття 347) та інших заходів, що вживаються на виконання таких зобов'язань. Професійні стандарти та настанови надзвичайно важливі для якості та результативності проведення аудитів, а їх застосування забезпечує посилення довіри об'єктів контролю, стейкхолдерів до їх результатів. Для цього Рахункова палата забезпечила переклад ISSAI 100 «Фундаментальні принципи аудиту державного сектору» на українську мову і рішенням від 16.04.2024 №18-1 схвалила його застосування при проведенні аудитів.

Наразі Україна, як і в майбутньому, сподіваємося коли стане повноправним членом ЄС, потребує сильних інституцій, зокрема органів державного фінансового контролю спроможних на високому професійному рівні виконувати поставлені завдання і досягати вагомого результату. Державний фінансовий контроль завжди, у тому числі в умовах воєнного стану, повинен працювати ефективно на випередження, бути в авангарді трансформації країни, тригером, який позитивно впливатиме на соціально-економічні процеси й забезпечить динамічний рух до покращення умов життя, підвищення добробуту громадян. Адже, відповідно до міжнародного стандарту INTOSAI – P 12 (Value and Benefits of SAIs – making a difference to the life of citizens - Цінність і переваги Вищих органів аудиту – вплив на життя громадян) [2], вищі органи аудиту повинні прагнути змінити життя громадян.

Доцільно змінити парадигму контролю на попередження зловживань у бюджетній сфері, зниження рівня бюджетних порушень, натомість підвищення управління (management) та досягнення цілей бюджетних програм, інвестиційних проектів, регіональних та загалом державної стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. The Lima Declaration URL: https://www.intosai.org/fileadmin/downloads/documents/open_access/INT_P_1_u_P_10/INTOSAI_P_1_en_2019.pdf
2. INTOSAI – P 12 Value and Benefits of SAIs – making a difference to the life of citizens URL: https://www.intosai.org/fileadmin/downloads/documents/open_access/INT_P_11_to_P_99/INTOSAI_P_12/INTOSAI_P_12_en_2019.pdf

Слюсар С. Т.,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ОБЛІК ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Облік в установах державного сектору є системою контролю за наявністю та рухом бюджетних і позабюджетних коштів, будується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах, виконує управлінську, контрольну й інформаційну функції, має певні особливості. Найбільш специфічними об'єктами в обліку установ є доходи, видатки і результати виконання кошторису. В загальній системі бухгалтерського обліку установ державного сектору саме облік доходів і видатків є складним і відповідальним, потребують докладної розробки й опрацювання.

Професійні економісти та бухгалтери останніми роками приділяють значну увагу питанням удосконалення організації та ведення бухгалтерського обліку в установах, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Сьогодні ключовим напрямом модернізації обліку та звітності вони визначають розробку та запровадження в державному секторі національних стандартів на основні міжнародних [3].

Доходи, видатки та витрати бюджетних установ є самостійними об'єктами обліку, проте в системі бухгалтерського обліку установ державного сектору розглядаються у взаємозв'язку, оскільки зв'язок між ними має причинно-наслідковий характер. Правильність обліку доходів і витрат бюджету забезпечується єдністю системи бюджетного обліку, в основу якої покладено бюджетну класифікацію. Вимогу використання єдиної класифікації доходів і видатків закладено у Бюджетному кодексі [1]. Доходи бюджетних установ

мають специфічний характер: поділяються на доходи загального і спеціального фондів, порядок формування яких регулюється окремими нормативними актами щодо кожного. Видатки і витрати бюджетних установ відбивають, з одного боку, джерела їх забезпечення – зазначені фонди (загальний і спеціальний), а з іншого боку – характеризують дві економічні категорії, що визначають специфіку господарської діяльності бюджетних установ [2]. Отже, в умовах реалізації планового характеру доведення бюджетних асигнувань, а також враховуючи практику діяльності вітчизняних бюджетних установ, є необхідним обліковувати і визнавати у звітності доходи та видатки з використанням методу нарахування і норм, характерних для Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, що сприятиме уніфікації формування фінансових результатів одержувачів бюджетних коштів.

Ринкові умови господарювання вимагають використання нових принципів, форм і методів управління у бюджетній сфері, що у свою чергу підвищує вимоги до об'єктивності економічної інформації, головним джерелом якої є бухгалтерський облік. Основною проблемою реформування обліку в установ державного сектору є відсутність єдиних підходів до розробки дієвих механізмів удосконалення системи обліку з урахуванням вимог міжнародних стандартів, недостатність розробленості питання переходу на єдині методологічні засади, а також створення уніфікованого організаційного та інформаційного забезпечення обліку.

Удосконалення обліку, посилення його контрольних функцій за господарською та фінансовою діяльністю установи – основний шлях покращення дотримання фінансово-бюджетної дисципліни. Висока якість облікової інформації створює умови ефективного реалізації всіх без винятку функцій управління. Отже, реформування обліку повинно передбачити першочергові зміни методологічних підходів визначення і визнання доходів і витрат у відповідності до міжнародної практики обліку.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Лемішовський, В. І. Бюджетні установи: бухгалтерський облік та оподаткування: навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львівська політехніка»; Львів: Інтелект-Захід, 2008. 1120 с.
3. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку державного сектору. URL: <http://www.minfin.gov.ua>

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Теоретичні основи фінансового контролю завжди були предметом досліджень багатьох представників економічної та юридичної науки. Узагальнено поняття «фінансовий контроль» розглядають як функцію системи управління фінансовими відносинами; як контрольну функцію фінансів; як діяльність різних контролюючих органів та систему їх нагляду; як один з видів державного контролю; як сукупність заходів, які проводяться контролюючими органами. Стрімкий розвиток суспільних відносин, інтеграційні процеси та реформування системи контролю виносить нові вимоги до організації і проведення державного контролю в системі управління бюджетними ресурсами. Фінансовий контроль є однією із найважливіших функцій державного управління, значення якої дедалі зростає. Тільки належне використання контролю в управлінні державними фінансовими ресурсами дасть можливість створити необхідні передумови для здійснення в державі ефективної економічної політики.

Варто зазначити, що система фінансового контролю державними органами в Україні є достатньо розвинута, але, звертаючись до проблем інтеграції України до світового співтовариства, обов'язково виникає питання про відповідність її системи управління державними фінансами загальним принципам, схваленим міжнародними організаціями та вимогам Європейського союзу. Особливо це стосується чіткого механізму проведення ефективного фінансового контролю в системі публічних закупівель. Згідно із Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» здійснення державного фінансового контролю забезпечує центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю [1].

Положення про Державну аудиторську службу України чітко регламентує діяльність центрального органу виконавчої влади - Державної аудиторської служби України, яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю.

Держаудитслужба відповідно до покладених на неї завдань реалізує державний фінансовий контроль через здійснення [2]: державного фінансового аудиту; перевірки закупівель; інспектування (ревізії); моніторингу закупівель. З часу створення та функціонування електронної системи Prozorro, особливо актуальним постала питання проведення моніторингу та перевірки закупівель, адже всі бюджетні установи зобов'язані розміщувати процедури закупівель товарів, робіт та послуг через дану платформу. Про необхідність постійної перевірки та моніторингу закупівель свідчать негативні показники, оприлюднені органами Державної аудиторської служби України.

Так, за результатами фінансового контролю процедур через систему Prozorro протягом січня–лютого 2024 року проведено понад 2,2 тис. [3] моніторингів закупівель. За результатами проведених моніторингів закупівель органами Держаудитслужби протягом звітного періоду попереджено порушень, у тому числі шляхом відміни торгів, на суму близько 847,0 млн. грн. та розірвання договорів на суму майже 2,2 млрд. грн. За результатами діяльності протягом 2023 року виявлено втрат на 211 млрд. грн., як ми бачимо суми значні, бюджетні ресурси використовуються неефективно, не за цільовим призначенням з порушенням норм чинного законодавства. Цілком зрозумілим є той факт, що подальший розвиток системи фінансового контролю саме в системі публічних закупівель є актуальним питанням сьогодення.

Список використаних джерел

1. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України № 2939-ХІІІ від 19 серпня 2022 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 02.04.2024 р.)

2. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України : Постанова Кабінету міністрів України № 43-2016-п від 12 жовтня 2023 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.04.2024 р.)

3. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України URL : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/131387> (дата звернення 02.04.2024 р.)

ОБЛІК ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ В УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія російської федерації справляє руйнівний вплив на економіку нашої країни та її фінансову систему. Протидіяти цьому, а також створювати умови для відновлення втраченого, просуватися вперед шляхом реалізації розпочатих ще в мирні часи реформ можна, лише спираючись на сучасну інформаційну основу управління – бухгалтерський облік і фінансову звітність [1]. Переважна більшість цивілізованого світу допомагає Україні. Окрім військово-технічної допомоги, окремим різновидом допомоги є гуманітарна допомога. Враховуючи масштабність такої допомоги, було підвищено, на законодавчому рівні, відповідальність за її витрачанням.

Відповідно до Закону України від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV «Про гуманітарну допомогу» гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги. [2]

Гуманітарна допомога надається на підставі таких двох документів:

письмової пропозиції донора про її надання; письмової згоди отримувача на її одержання. До переліку отримувачів гуманітарної допомоги можна віднести громадські організації, бюджетні установи, релігійні організації, благодійні фонди тощо, які внесені до Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги. Набувачами ж гуманітарної допомоги є фізичні та юридичні особи, які потребують гуманітарної допомоги та яким вона надається. Бухгалтерський облік гуманітарної допомоги та відповідна звітність здійснюються отримувачами гуманітарної допомоги та набувачами гуманітарної допомоги (юридичними особами) у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики допомоги [2].

Попри скасування спеціального документування та звітування про гуманітарну допомогу, потребу в складанні первинних документів для цілей бухгалтерського обліку ніхто не відміняв. Більше того, у зв'язку з визначенням на законодавчому рівні відповідальності

за нецільове використання гуманітарної допомоги, документальне оформлення її руху стає актуальним, як ніколи. При оприбуткуванні матеріальних активів, які одержані в якості гуманітарної допомоги в бухгалтерській практиці застосовується такий первинний документ, як акт приймання-передачі матеріальних цінностей (гуманітарної допомоги). Такий документ не є типовою формою, і, головне, що містить основні реквізити первинного документу. Якщо ж це матеріальна допомога, отримана від іноземного донора, то ще до такого акту будуть додаватися митна декларація, міжнародна товарно-транспортна накладна.

Якщо установа отримує благодійну допомогу, яку надалі планує передавати іншим підлеглим установам, підприємствам, особам тощо, то для оприбуткування таких матеріальних цінностей, незалежно від їх вартості та виду, Планом рахунків передбачено субрахунок 1815 «Активи для розподілу, передачі, продажу». За дебетом цього субрахунку відображається надходження матеріальних цінностей, а по кредиту – їх передача. Отже, при отриманні гуманітарної допомоги бюджетні установи виступають отримувачем гуманітарної допомоги, тобто посередником між донором і набувачем гуманітарної допомоги, але тим не менш в момент її отримання в установі збільшуються активи, які зберігаються певний час, після чого вони спрямовуються набувачу (юридичній або фізичній особі), а від того як організовано обліковий процес, буде залежати контроль за цільовим призначенням таких активів.

Список використаних джерел

1. Ловінська Л. Г., Озеран А. В., Коршикова Р.С. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану в Україні. Фінанси України, №4. 2022. С. 92.

2. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. № 1192 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14>

3. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 року № 1203 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>

РИНОК ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ

Вавдійчик І. М.,

Державний торговельно-економічний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У СФЕРІ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

Відновлення як окремих галузей так і економіки України в цілому залежить від швидкості та масштабу провадження інноваційних технологій. На сьогоднішній день суб'єкти господарювання, які адаптувались до негативних факторів ведення бізнесу в умовах пандемії коронавірусу, успішно здійснюють свою господарську діяльність і в умовах воєнного стану. Ринок банківських послуг не став виключенням в даній ситуації, і під впливом негативних факторів пандемії, а в подальшому і військової агресії російської федерації, зміг не лише пристосуватися до складних умов діяльності, але і здійснив суттєву трансформацію у напрямку диджиталізації фінансових послуг. Одним із таких проявів фінансової диджиталізації є стрімкий розвиток сфери фінансових технологій, яка розвивається у нерозривному зв'язку з процесами диджиталізації та потребує постійного залучення відповідних інноваційних технологій для забезпечення високого рівня лояльності цільової аудиторії. Процеси диджиталізації у фінансовому секторі активно розвиваються як завдяки бажанню компаній посилити власні позиції на ринку, так і внаслідок попиту на відповідні інноваційні продукти. При використанні певних продуктів клієнти отримують доступ до швидких, ефективних та автоматизованих інструментів здійснення фінансових операцій у будь-яких умовах, де наявний доступ до мережі Інтернет [1].

Ринок банківських послуг вважається одним із найбільш диджиталізованих секторів економіки. Серед основних видів фінансових послуг, що надаються банками за допомогою інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу варто відмітити роль платіжних операцій, частка яких стрімко зростає. Неабияке сприяння цьому здійснюється з боку Національного банку України, який з 03 серпня 2020 року забезпечив роботу Системи електронних платежів Національного банку (СЕП) в режимі 24/7. За оцінками науковців [2], розвиток сфери фінансових послуг в Україні є достатньо перспективним та відбувається динамічно в останні роки. Серед

основних видів фінансових послуг, що набули значного поширення доцільно виділити: численні платежі та трансфери, мобільні гаманці, термінальні мережі, рітейл-банкінг, електронні гроші та платіжні системи тощо.

Основним фактором, що сприяє розвитку диджиталізації ринку фінансових та страхових послуг є технологія, яка переглядає функціонування фінансового сектора і спосіб взаємодії суб'єктів, що надають такі послуги, з клієнтами. Технологія не тільки відкриває можливості для бізнесу новим суб'єктам, початківцям на ринку фінансових послуг, але завдяки диджиталізації пропонує поєднання дозволяють традиційним фінансовим установам знижувати витрати і підвищувати ефективність роботи, будучи основною рушійною силою фінансових інновацій [3].

Національний банк України затвердив Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року, яка представляє собою план створення в Україні повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами. Основними стратегічними визначено:

– розвинену кешлес-економіку, що передбачає підвищення доступності безготівкових операцій та зростання довіри, розвиток інфраструктури для здійснення безготівкових операцій;

– високий рівень цифрової та фінансової грамотності, що передбачає реалізацію стратегічних ініціатив регулятора, стимулювання розвитку кооперацій між фінсектором та академічною базою;

– сталу фінтех-екосистему, що передбачає розвиток відкритої архітектури фінансового ринку, платформ регуляторів та оверсайту, розвиток інфраструктури фінтех-екосистеми, посилення інвестиційного потенціалу та ступеня розвитку ринку фінтеху, інтеграцію фінтех-екосистеми у світовий простір, стимулювання диджиталізації фінсектору, розвиток цифрової інфраструктури фінансового ринку [4].

Очікуване оновлення законодавства з регулювання сфери фінансових послуг сприятиме подальшому розвитку сектору, підвищенню його прозорості та платоспроможності, належному управлінню ризиками та захисту прав споживачів.

Список використаних джерел

1. Діджиталізація фінансового сектору. URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17662/1/Ponomarenko.pdf>

2. Семенов А.Ю., Цирулик С.В. Тенденції розвитку Fintech послуг на світовому та вітчизняному ринках фінансових послуг. Бізнес-інформ. 2018. № 10. С. 327–334.

3. Клапків Ю.М., Мелих О.Ю. Трансформація діджиталізації ринку фінансових та страхових послуг. Review of transport economics and management. 2019. Вип. 2(18). С. 83–89.

4. НБУ Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року URL: [https:// bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025](https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025)

Ватрушкін А. О.,

Державний торговельно-економічний університет

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ НА РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Ринок фінансових послуг в Україні відіграє ключову роль у розвитку економіки та забезпеченні стабільності фінансової системи. Одним із основних регуляторів цього ринку є Національний банк України (НБУ), який через свою політику має значний вплив на функціонування фінансових послуг у країні. НБУ є елементом публічних фінансів, який забезпечує стабільність та розвиток ринку фінансових послуг України та суттєво впливає на публічні фінанси загалом. Базовий сценарій макроекономічного прогнозу НБУ ґрунтується на припущеннях про подальше проведення виважених монетарної та фіскальної політик з фокусом на забезпечення макрофінансової стабільності, послідовне виконання Україною зобов'язань за програмами співпраці з міжнародними партнерами, які зі свого боку не припинять надання фінансової підтримки в достатніх обсягах. Базовий сценарій припускає відчутне зниження безпекових ризиків із 2025 року, що сприятиме повноцінному розблокуванню морських портів, розширенню можливостей для інвестиційної та господарської діяльності, поступовому поверненню в Україну вимушених мігрантів.

Ураховуючи необхідність підтримання курсової стійкості та помірної інфляції у 2024 році з подальшим її приведенням до цільового діапазону $5\% \pm 1$ в. п. упродовж 2025 року, НБУ зберіг облікову ставку на рівні 15%. Ставки за гривневими інструментами впродовж липня–грудня помірно знижувалися у відповідь на пом'якшення процентної політики НБУ. Збереження стимулів для

банків у вигляді тримісячних депозитних сертифікатів стримувало зниження ставок за гривневими строковими депозитами населення. Дохідність гривневих інструментів була вищою за поточну та очікувану інфляцію. У результаті вкладення населення у гривневі строкові депозити та ОВДП надалі зростали, що відповідало завданням НБУ. Однак, зважаючи на очікуване пришвидшення інфляції у 2024 році, НБУ вважає за доцільне зберегти облікову ставку, а також інші процентні ставки за своїми операціями незмінними. Це дасть змогу втримати привабливість гривневих інструментів, що обмежуватиме попит на валютному ринку та сприятиме виконанню завдання НБУ із забезпечення курсової стійкості.

Основним припущенням прогнозу НБУ, як і раніше, є відчутне зниження високих безпекових ризиків із 2025 року. Однак ризики триваліших масштабних бойових дій посилюються порівняно з попереднім прогнозом. Високі безпекові ризики негативно впливають на ділові та споживчі настрої, курсові та інфляційні очікування. Це також посилюватиме тиск на публічні фінанси. За такого сценарію потенціал економічного зростання буде меншим, а інфляційний тиск – вищим, ніж очікується. Крім того, значними є ризики систематичних збоїв у ритмічності надходження міжнародної допомоги та суттєвішого зниження її обсягів порівняно з базовим сценарієм.

Актуальними залишаються й такі ризики: виникнення додаткових бюджетних потреб і значних квазіфіскальних дефіцитів, зокрема в енергетичній сфері; суттєві пошкодження портової та енергетичної інфраструктури, які обмежуватимуть експорт; подальше часткове блокування кордонів з окремими країнами ЄС для вантажних перевезень, що обмежуватиме імпорт та здорожчуватиме експорт. Збереження позитивних тенденцій забезпечить більші обсяги експорту, а подальше підвищення ефективності заходів валютного нагляду – своєчасне надходження валютної виручки. Зі свого боку, це сприятиме швидшому економічному відновленню, посилюватиме спроможність НБУ підтримувати курсову стійкість та дасть змогу пришвидшити процес пом'якшення валютних обмежень. Значний стимул економічному відновленню може надати реалізація масштабних проєктів відбудови України. Крім того, упродовж останніх місяців західні партнери активізували розгляд питань, пов'язаних з передачею Україні заморожених російських активів. Їх стягнення на користь України дасть змогу суттєво поліпшити ключові макроекономічні показники.

Список використаних джерел

1. World Economic Outlook: Navigating Global Divergences. International Monetary Fund. Washington, DC. October. 2023.

2. Lockwood C. Europe needs to step up support for Ukraine. The Economist. November 2023. URL: <https://www.economist.com/the-world-ahead/2023/11/13/europe-needs-to-step-up-support-for-ukraine>

Відякова Є. Ю.,

Державний торговельно-економічний університет

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасному світі інвестиції в інноваційні проекти є важливим елементом стратегічного розвитку кожної країни. Фінансова підтримка інноваційних ідей є надзвичайно важливою, оскільки вона сприяє стимулюванню економічного зростання, технологічному прогресу та підвищенню конкурентоспроможності на міжнародній арені. Ключову роль в розвитку інновацій в країні відіграють венчурні інвестори, які враховуючи високі ризики невизначеності готові надавати фінансування перспективним стартапам. Проте крім венчурного капіталу інноваційні проекти потребують цілої стартап інфраструктури, яка забезпечує комфортні умови для розвитку. Міжнародний досвід свідчить, що найбільших успіхів у розбудові національних екосистем стартапів досягають країни, для яких розвиток інноваційного підприємництва є стратегічним пріоритетом державної економічної політики. Країни-лідери з розвитку індустрії стартапів займають провідні позиції в світових рейтингах інноваційного підприємництва [1].

На ринку венчурного капіталу найвищий рівень конкуренції притаманний раннім стадіям, коли проєкт ще не здатен самостійно генерувати прибуток. Саме тому уряди різних країн створюють грантові програми для підтримки інноваційних проєктів на початкових стадіях. Частина країн створює цілі державні фонди, як наприклад, Національний дослідницький фонд Сінгапуру (National Research Foundation) [2] або Насінневий фонд Америки (America's Seed Fund) [3].

У 2018 Україна для посилення венчурного ринку на ранніх стадіях створила Український фонд стартапів (офіційна назва Фонд Розвитку Інновацій). Метою створення є допомога інноваційним проєктам та технологічним стартапам залучити кошти на ранніх етапах. Фонд виступає драйвером розвитку стартап-екосистеми, забезпечує умови для зростання сфери, формує позитивний інвестиційний імідж ІТ індустрії України за кордоном, репрезентує українські інноваційні рішення у всьому світі. За перші два роки діяльності Український фонд стартапів надав гранти більше 200 стартапам на 6,3 млн доларів [4]. Однак після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України постали нові виклики. Умови воєнного стану ставлять перед державою особливі завдання та вимагають адаптації стратегії підтримки інноваційних проєктів. Державна політика має фокусуватись на:

- забезпеченні безпеки та стабільності. Першочергово політика повинна спрямовуватися на захист інноваційного сектору від негативного впливу війни, забезпечуючи безпеку для розвитку технологій та інновацій;

- стимулюванні обороноздатності та безпеки країни. Державна підтримка інноваційних проєктів має бути спрямована на розвиток технологій та рішень, які сприяють розвитку військової галузі країни;

- фінансовій підтримці інновацій. Умови воєнного стану можуть призвести до скорочення приватних венчурних інвестицій, тому держава повинна активізувати свою роль у фінансуванні інноваційних ідей, надавати гранти та інші форми підтримки для стимулювання розвитку цього сектору;

- моніторингу змін та поточних проблем. Держава повинна регулярно проводити дослідження ринку, щоб оперативно реагувати на нові виклики;

- збереженні та розвитку науково-технічного потенціалу. Важливою частиною політики підтримки є збереження науково-технічного потенціалу країни. Держава має створити конкурентоспроможні умови, для збереження інтелектуального ресурсу всередині країни.

Український фонд стартапів швидко зреагував на нову реальність, провівши опитування 153 українських стартапів влітку 2022 року разом з Міністерство цифрової трансформації України, Global Tech Advocates, TA Ventures, TechUkraine, Emerging Europe та Tech Emerging Europe Advocates. Серед результатів було виявлено що

90,7 % опитаних вказали що для продовження їх діяльності їм не вистачає фінансової підтримки [5].

Тому в 2022 році фонд запусив програму грантової підтримки проєктів подвійного призначення на 35 тис. доларів для підвищення обороноздатності країни та поствоєнної відбудови [4]. А у 2024 році Український фонд стартапів спільно з Western NIS Enterprise Fund розпочали грантову програму підтримки українських технологічних компаній. Ініціатива спрямована на активний розвиток інновацій, економічне підсилення країни та підвищення глобальної конкурентоспроможності українських проєктів. У рамках програми до кінця 2025 року планується профінансувати 74 українські стартапи на стадіях pre-seed та seed на загальну суму 2,5 млн доларів [4].

У світлі непередбачуваних викликів воєнного стану, роль інновацій важливіша, ніж будь-коли. Нові технології стають ключовим елементом для забезпечення безпеки та стійкості країни, оскільки можуть підвищити обороноздатність, забезпечити виробництво необхідних ресурсів, та допомогти зменшити військові ризики. Крім того, інновації стимулюють економічний розвиток, зміцнюють імідж та конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку, що є важливим у періоди воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Ситник Н.І. Держава як суб'єкт формування екосистеми стартапів України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2020. № 40. С. 30-35
2. Офіційний сайт National Research Foundation, Singapore (NRF). URL: <https://www.nrf.gov.sg/>
3. Офіційний сайт America's Seed Fund. URL: [https:// seedfund.nsf.gov/](https://seedfund.nsf.gov/)
4. Офіційний сайт Українського фонду стартапів. URL: <https://usf.com.ua/>
5. Ukrainian Startup Fund, Ministry of Digital Transformation, TechUkraine, Emerging Europe, Tech Emerging Europe Advocates, Global Tech Advocates, TA Ventures. The voice of Ukrainian start-ups 2022. URL: <https://drive.google.com/file/d/18kV886D29iQ3ENmS9NeII3AjFgzeBvoV/view>

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Застосування інформаційних технологій змінило всі сфери життєдіяльності людини. Не стала виключенням і соціальна сфера. Фінансова політика у соціальній сфері трансформується під впливом можливостей використання блокчейн-технологій, великих даних, інтернету. Пандемія Covid-19 спричинила проблеми для багатьох сфер життєдіяльності людини, змусила фізичних осіб змінити звички, під які намагається швидко адаптуватися бізнес, приймаючи нестандартні рішення [1]. Певною мірою це обумовило також активізацію диджиталізації соціальної сфери. Цифровізація соціальної сфери стосується управління та адміністрування соціальних послуг, надання соціальних послуг, отримання соціальної допомоги.

Елементами цифровізації соціальної сфери в Україні в частині управління, адміністрування та надання соціальних послуг є створення у 2014 р. Пенсійним фондом України електронного Реєстру застрахованих осіб, електронних платформ Державної служби зайнятості, Міністерства соціальної політики України, «Дія», «Є-Допомога». При реалізації фінансової політики у сфері соціального страхування активно застосовується технологія блокчейн. Так, уряд КНР застосовує технологію блокчейн для управління пенсійними нагромадженнями і виплатами з безробіття. Це сприяє усуненню посередників, скороченню витрат, полегшенню формування звітності і збільшенню ефективності платіжної системи сфери соціального страхування.

На початку липня 2016 р. Міністерство праці та пенсійного забезпечення Великобританії оголосило про початок випробування прототипу платформи на основі технології блокчейн, яка може бути використана для підвищення ефективності соціальної допомоги. У США на основі платформи NutriCoin, що працює на блокчейні, є пропозиція надавати соціальну допомогу на харчування малозабезпеченим верствам населення, талонів на харчування для придбання продуктів здорового харчування у ліцензованих продавців [2]. У перспективі планується вдосконалення гаманців NutriCoin для ідентифікації користувача за допомогою відбитків пальців або зразку голосу.

У Великобританії на основі блокчейну розробляється продукт GovCoin для здійснення соціальних виплат, які покривають витрати на харчування та орендні і комунальні платежі [3].

Департамент трудових ресурсів штату Нью-Мексико (США) використовує «розумну» систему, яка розпізнає нечесні відповіді претендентів на отримання соціальної допомоги. Протягом року після її запуску неналежні виплати зменшилися на 50 %, а переплати – на 75 %, що дало можливість державі заощадити майже \$7 млн [4].

Нині активізуються міжнародні програми надання соціальної допомоги населенню з використанням технології блокчейн. Так, для доставки допомоги біженцям ООН було створено платформу на основі Ефіріум блокчейн, яку вперше було використано для передачі ваучерів продовольства для 10 тис. чоловік у Пакистані. Успішна реалізація цієї програми обумовила її подальше розширення до надання допомоги 500 тис. сирійським біженцям у Йорданії у 2018 р. [3]. Водночас у Данії Міністерство закордонних справ через криптовалютну платформу Coinify, яка функціонує на основі блокчейна, сприяє наданню іноземної допомоги. Таким чином, диджиталізація соціальної сфери змінює взаємодію учасників системи соціального захисту у всьому світі. Вона спрямована на зростання доступності персоніфікованих соціальних послуг широким верствам населення.

Список використаних джерел

1. Мазаракі А., Волосович С. Домінанти ринку FinTech під час пандемії Covid-19. Вісник КНТЕУ (SCIENTIA FRUCTUOSA). 2021. № 2 (136). С. 4–19. URL: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021\(136\)01](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021(136)01).

2. Can Blockchains Revolutionise Social Welfare Programmes? URL: <https://steemit.com/blockchain/@cheah/can-blockchains-revolutionise-social-welfare-programmes>.

3. Daley S. From welfare payments to law enforcement, Blockchain is tackling some of government's biggest issues. URL: <https://builtin.com/blockchain/blockchain-in-government>.

4. Дем'яненко В. Що таке цифрова трансформація і що вона дасть Україні. URL: <https://techno.nv.ua/ukr/technoblogs/shcho-take-tsifrova-transformatsija-i-shcho-vona-dast-ukrajini-bloh-volodimira-demjanenko-2489244.html>.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Для страховиків України 2023 рік був не тільки другим роком важкої війни, це – ще і рік підготовки до значних змін, що пов'язані з реалізацією багатьох ідей Білої книги «Майбутнє регулювання ринку страхування», які повинні забезпечити платоспроможність, стійкість та конкурентність ринку страхування в Україні з належним захистом прав споживачів послуг страхування. Ці ідеї відображені в новому Законі України «Про страхування», який вступив в дію 1 січня 2024 року. Також ринок очікує важливих та вкрай необхідних змін у законодавстві про автоцивілку. Обидва закони направлені на імплементацію провідних директив Європейського Союзу. Проте трансформація страхового ринку вже розпочалась. Одним з напрямків такої трансформації є перехід до повністю прозорих структур власності страховиків. Для цього Національний банк України здійснює посилений моніторинг прозорості структур власності страховиків. Цей моніторинг та вжиття наглядових заходів щодо страховиків будуть продовжені, що відповідає положенням Меморандуму про економічну та фінансову політику з Міжнародним валютним фондом від 24 березня 2023 року.

Другий напрямок трансформації страхового ринку у 2024 році – це посилення зі сторони Регулятора вимог до активів страховиків. З початку II півріччя 2023 року Національний банк перестав при оцінці платоспроможності страховиків визнавати землю прийнятним активом. Це зробить інвестиційну політику страховиків більш консервативною і, як наслідок, більш безпечною для споживачів.

Третім напрямком змін у цьому році є перехід страховиків на новий стандарт обліку страхових контрактів – IFRS 17. Зазначений стандарт повинен забезпечити більш якісне відображення страховиками результатів своєї діяльності у фінансовій звітності.

Незважаючи на всі виклики, спричинені війною, страховий ринок України у 2023 року продовжував активно відновлюватись. Так, страхові премії у I кварталі 2023 року за ризиковим страхуванням склали 8,9 млрд грн, що більше ніж у I кварталі 2022 року на 7,2 %. Але цей показник все ще нижче ніж у довоєнному I кварталі 2021 року (-16,1 %). Учасники НАСУ відновлюють свою діяльність швидшими темпами, їхні страхові премії у I кварталі

2023 року перевищили аналогічні показники довоєнного року на 3,1 %.

Страхові виплати за ризиковими видами страхування у I кварталі 2023 року склали 3,5 млрд грн, це на 16,6 % більше ніж у I кварталі 2022 року. Найбільша частка страхових виплат припадає на КАСКО. Страхові резерви зросли до 23,6 млрд грн, що перевищує минулорічні показники майже на 10 %. Основним фактором зростання страхових резервів є різке зростання з початком війни продажів Зеленої картки (більше ніж у два рази), збитковість якої суттєво перевищила довоєнні показники. Активи страховиків по ризиковому страхуванню склали на кінець I кварталу 2023 – 48,2 млрд грн, це більше ніж на кінець довоєнного 2021 року. Ринок страхування життя відновлюється повільнішими темпами. Причиною цього є структурні зміни на ринку праці: в умовах воєнного стану громадянам відкладати кошти на своє майбутнє стає складніше. Страхові премії зі страхування життя у I кварталі 2023 року скоротились порівняно з аналогічним періодом 2022 року на 13,3 % і склали 1,3 млрд грн. Страхові виплати зросли і склали 286 млн грн. Це найбільший показник квартальних страхових виплат за останні два роки, включаючи довоєнний 2021 рік. У I кварталі 2023 року страхові резерви страховиків життя зросли і склали 17,6 млрд грн, активи – 21,3 млрд грн.

Отже, страховий ринок дуже чутливий до спаду економіки, зрозуміло, що ряд негативних процесів було запущено ще у березні 2022 року. При цьому завданням держави наразі є не лише забезпечення та підтримка воєнного фронту, а й не менш важливого – фінансово-економічного, шляхом максимальної підтримки усіх секторів економіки, зокрема, й страхового.

Список використаних джерел

1. Біла книга «Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні». НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinkustrahuvannya>

2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.dfp.gov.ua/734.html>

3. Звіт з реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року за I квартал 2023 рік. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-z-realizatsiyi-strategiyi-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do2025-roku-za-2023-rik>

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Цифрові інновації є одним із головних трендів у світовій фінансовій системі і на фінансовому ринку. В інноваціях існує багато різних тенденцій і напрямків розвитку. Вони як правило пов'язані з тим, що відбувається у світі, відображають глобальні виклики. Зупинимось на основних векторах, які на нашу думку будуть визначати розвиток цифрових інновацій в Україні в найближчі роки. Відкритий банкінг. 10 серпня 2023 року Національний Банк України затвердив концепцію відкритого банкінгу [1]. Нагадаємо, що відкритий банкінг – це безпечний обмін банківською інформацією між постачальниками платіжних послуг через відкриті API (інтерфейси прикладного програмування). Основні переваги такого обміну полягають у тому, що користувачі фінансових послуг можуть вибрати зручний і сучасний спосіб використання своїх рахунків, а учасники фінансового ринку можуть побудувати взаємовигідну співпрацю для розробки рішень.

Відкритий банкінг активно розвивається в усьому світі і досягне 106 млрд дол. в 2032 р. [2]. Україна не є винятком і, незважаючи на війну, НБУ впроваджує європейські підходи та практики з учасниками платіжного ринку. Концепція передбачає, що НБУ розробить і затвердить нормативно-правові акти які необхідні для впровадження відкритого банкінгу. Згідно Закону України «Про платіжні послуги» [3], відкритий банкінг має запрацювати в Україні в серпні 2025. Миттєві платежі – це платіжні операції, що виконуються між рахунками користувачів протягом кількох секунд за допомогою зручних способів обміну реквізитами та ініціювання платіжних операцій [4]. Наразі НБУ працює над впровадженням в Україні миттєвих платежів, що мають стати основою для майбутньої трансформації платіжної сфери.

Миттєві платежі матимуть позитивний вплив на рівень фінансової інклюзії та розвиток безготівкових розрахунків у країні, сприятимуть зменшенню вартості безготівкових розрахунків для клієнтів фінансових установ, користувачі отримуватимуть кошти на рахунок залічені секунди та зможуть використовувати їх одразу. Також буде легше передавати реквізити для ініціювання платіжної операції, наприклад за допомогою QR-коду, або ініціювати

її, використовуючи номер мобільного телефону або адресу електронної пошти. Очікується, що миттєві платежі запрацюють до кінця I кварталу 2025 року [5].

Е-гривня. НБУ працює над створенням власних цифрових грошей – е-гривні. На думку регулятора, впровадження е-гривні в Україні в майбутньому може сприяти цифровізації економіки, розвитку безготівкових розрахунків та дасть змогу створювати нові інноваційні фінансові продукти [6]. У 2024 році НБУ планує провести відкрите тестування державної цифрової валюти — е-гривні, до якого зможуть долучитися всі охочі. Варто підкреслити, що основне призначення е-гривні – ефективно виконувати всі функції грошей, доповнюючи готівкову та безготівкову форми гривні, а не стати заміною вже існуючих форм грошей.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zatverdjeno-kontseptsiyu-vidkritogo-bankingu-v-ukrayini>
2. Emergen Research. URL.: <https://www.globenewswire.com/news-release/2023/10/31/2770236/0/en/Global-Open-Banking-Market-Size-to-Reach-USD-106-15-Billion-in-2032-Emergen-Research.html>
3. Про платіжні послуги від 30.06.2021 р. №1591-IX: станом на 03 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
4. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/ips>
5. Національний банк України. URL: <https://www.facebook.com/NationalBankOfUkraine/posts/pfbid029ajttk4bFbWhQVka9mLggkM2qqTpH9hgrxk4n37f9YYGfq1JRDmcv3BR3Ytq8LCJl>
6. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>
7. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Проблеми цифрової трансформації банківської системи. Economy and Human-Centrism: the Modern Foundation for Human Development. April 23–24, 2021. Proceedings of the Conference. Leipzig Germany, 2021. P. 138–142.

ПРИНЦИПИ ESG У ФІНАНСУВАННІ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЄКТІВ УКРАЇНИ

За оцінкою Київської школи економіки, станом на січень 2024 року сума прямих збитків інфраструктурі України в ході війни, сягнула майже \$155 млрд. Житловий фонд, енергетичний та агропромисловий комплекс зазнали значної шкоди і мають бути відбудовані. Повоєнне відновлення має ґрунтуватися на принципах екологічної стійкості, соціальної справедливості та корпоративного управління, відомих як ESG. Світовий банк наголошує на важливості впровадження зелених технологій і екологічних практик у повоєнну відбудову для підвищення стійкості до екологічних ризиків і сприяння виконанню зобов'язань країни за Паризькою угодою [2]. Відповідно до ПРООН, значну увагу також необхідно приділяти пріоритизації найбільш соціально вигідних проєктів задля відповідності соціальному аспекту ESG [3]. Управлінська складова ESG вимагає прозорості, підзвітності та ефективного управління ресурсами для інфраструктурних проєктів. ЄБРР підкреслює необхідність чіткої нормативно-правової бази та взаємодії із зацікавленими сторонами шляхом спільного управління для нагляду за реалізацією проєктів і фінансовими потоками [4].

МФК зазначає, що стала інфраструктура може допомогти залучити міжнародні інвестиції, а отже, узгодження національних стратегій відновлення з принципами ESG є ключовим для відкриття доступу до ширшого пулу міжнародного фінансування та досвіду, а також для посилення інтеграції України з глобальними ринками [5; 6].

Інноваційні способи застосування принципів ESG для сприяння відновленню та трансформаційному розвитку України включають в себе:

Проєкти зеленої інфраструктури. Розвиток відновлюваної енергетики зменшить залежність від імпорту традиційних джерел енергії і створить робочі місця в нових секторах.

Розумне міське планування. Технології «розумного міста» в реконструкції міських територій дозволять підвищити ефективність і зменшити вуглецевий слід;

Аграрні реформи для сталого розвитку. Методи сталого землеробства дозволять трансформувати сільськогосподарський сектор через сівозміну, органічне та точне землеробство.

Прозоре та підзвітне управління. Розробка цифрових платформ для громадського нагляду потрібна для відстеження розподілу та витрачання коштів у режимі реального часу. [1; 5]

Інтеграція принципів ESG у фінансування інфраструктури є ключовим для повоєнної відбудови України. Ефективне застосування цих принципів вимагає координації між державними органами, міжнародними інституціями та приватним сектором, з акцентом на прозорість, інклюзивність та довготривалу резилентність.

Список використаних джерел

1. Naumenkova, S., Mishchenko, V., Chugunov, I., Mishchenko, S. (2023) Debt-for-nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management*. 21(3), pp. 698–713.

2. World Bank. *World Development Report 2021: Data for Better Lives*. [Електронний ресурс] // World Bank. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2021>.

3. United Nations Development Programme (UNDP). *Human Development Report 2020: The Next Frontier – Human Development and the Anthropocene* [Електронний ресурс] / United Nations Development Programme (UNDP). – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2020>.

4. EBRD Sustainability Report 2019 [Електронний ресурс] / EBRD // EBRD. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ebrd.com/news/publications/sustainability-report/ebrd-sustainability-report-2019.html>.

5. *Growing Impact: New Insights into the Practice of Impact Investing* [Електронний ресурс] // International Finance Corporation (IFC). – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/mgrt/2020-growing-impact.pdf>.

6. OECD Economic Surveys: Ukraine 2021 [Електронний ресурс] // Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.oecd.org/country/ukraine/>.

ВИКОРИСТАННЯ СМАРТ-КОНТРАКТІВ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

В останні роки впровадження технології блокчейн у різних галузях економіки значно прискорюється і впливає на різні сфери діяльності. Потенціал технології блокчейн у покращенні ефективності та безпеки фінансових операцій обумовлюють інтерес до її застосування у представників фінансової системи та регуляторів, про що свідчить зростання ринку блокчейн-технологій та його ринкової вартості з 4,19 млрд дол. у 2020 році до 19,36 млрд дол. у 2023 році. Очікується, що ринок технологій блокчейн перевищить 32 млрд дол. у 2024 році, а глобальні витрати на блокчейн-рішення досягнуть 19 млрд дол. [1]. Розвиток технології блокчейн активно сприяє застосуванню смарт-контрактів, які є специфічною формою комп'ютеризованого протоколу для виконання транзакцій та укладання комерційних угод, використовуючи хмарні сервіси [4]. Застосування смарт-контрактів дозволяє автоматизувати виконання угод та операцій, що призводить до зменшення бюрократичних процедур, витрат на комісії та послуги посередників у фінансових операціях, зменшення часу на укладання угод, а також може суттєво підвищити ефективність фінансових операцій. Перспективним напрямом використання смарт-контрактів в Україні є фінансовий сектор, зокрема, смарт-контракти знаходять застосування в таких сферах, як кредитування, факторинг, страхування, торгівля цінними паперами.

Впровадження смарт-контрактів у фінансові операції в Україні має значний потенціал для підвищення їх ефективності та прозорості, проте створює певні ризики та проблеми: технічні проблеми, пов'язані з вразливістю технології блокчейн до кібератак або помилок у програмному коді; ризики недостатньо врегульованого правового середовища, що створює невизначеність у відносинах між учасниками операцій та регуляторами; конфіденційність даних (запровадження публічного реєстру транзакцій, для реалізації смарт-контрактів може порушити конфіденційність даних учасників операцій); фіксація умов смарт-контракту без можливості враховувати форс-мажорні обставини; необхідність експертної підтримки, юридичного супроводу та висококваліфікованих фахівців з розробки програмного забезпечення та криптографії, що може стати проблемою для компаній та інвесторів, які не мають достатньої експертизи у цих сферах; низький

рівень сприйняття даної технології учасниками ринку; високі витрати на впровадження. Ці ризики та проблеми важливо враховувати при впровадженні смарт-контрактів у фінансовій сфері. Розуміння цих аспектів допоможе зменшити ймовірність негативних наслідків та забезпечить більш успішну імплементацію технології блокчейн.

Оскільки смарт-контракти базуються на технології блокчейн, яка може перетинати межі країн, перед регуляторами стоїть складна задача у визначенні правового статусу таких контрактів і забезпеченні їх відповідності законодавству. Регулювання смарт-контрактів зазвичай покладається на комбінацію законодавчих норм, правових прецедентів та саморегулювання відповідних галузей. У зв'язку із необхідністю протидії кіберзагрозам та підвищення рівня управління ризиками, актуальним стає перехід до моделі регулювання та нагляду, орієнтованої на ризики. Це передбачає впровадження більш глибокого контролю за напрямками діяльності, інструментами та продуктами, які характеризуються найбільшими інноваційними ризиками [3].

Таким чином, використання смарт-контрактів у фінансовій сфері сприятиме підвищенню ефективності, прозорості та безпеки транзакцій, стимулюватиме інновації та розвиток нових фінансових продуктів, а також буде важливим кроком у розвитку цифрової економіки та покращенні якості фінансових послуг. Однак, на шляху впровадження смарт-контрактів в Україні виникають певні виклики та перешкоди, зокрема потреба в розвитку відповідної правової бази, а також необхідність у створенні надійної технічної інфраструктури для їх впровадження.

Список використаних джерел

1. Blockchain Statistics of 2024: Market Size & Users. – February 17, 2024. – URL: <https://www.demandsage.com/blockchain-statistics/>
2. Cugunov I., Makohon V., Markuts Y. (2021) Institutional transformations of the public finance system. Financial and credit activity: problems of theory and practice. Vol. 2 (37), pp. 325–331.
3. Mishchenko, V., Naumenkova, S., Grytsenko, A., Mishchenko, S. (2022) Operational risk management of using electronic and mobile money. Vol. 17(3), pp. 142–157.
4. Svitlana Mishchenko, Svitlana Naumenkova, Volodymyr Mishchenko, Dmytro Dorofeiev (2021). Innovation risk management in financial institutions. Investment Management and Financial Innovations, 18(1), 190-202. doi:10.21511/imfi.18(1).2021.16

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ

Глобалізація, яка на сьогодні відбувається у всьому світі, породжує перед сучасними підприємствами нові проблеми та завдання щодо нових інструментів якісного функціонування бізнесу та взаємодії з клієнтами, запровадження так званих «розумних» технологій до своєї діяльності. Глобальним трендом сьогодення є цифровізація всіх процесів діяльності підприємства, використання електронної комерції. Цифровізація процесів та документів є важливим напрямком для сфери страхування, який відкриває нові горизонти для ефективності та безпеки. Автоматизована система для страхового бізнесу охоплює усі бізнес-процеси страхової компанії: від продажу послуг та продуктів до друку договорів та андеррайтингу, обліку бланків, нарахувань, платежів, виплат комісійної винагороди та перестраховування, і закінчуючи врегулюванням страхових випадків та звітністю. Страхування має свою специфіку і вимагає використання не тільки базових, а й прикладних технологій. Страховий бізнес знаходиться в постійному пошуку ефективних технологій і методів підвищення прибутковості. Найбільшої уваги, на нашу думку, заслуговують такі технології, як: великі дані; блокчейн; хмарні технології; штучний інтелект та Інтернет речей.

Використання технології великих даних є основою для розвитку InsurTech, оскільки це підвищує ефективність страхової галузі в Україні, використовується для зберігання даних та аналітики, що дозволяє розвивати клієнтоорієнтовану стратегію розвитку страхової галузі; посилити внутрішній андеррайтинг страхових компаній; підвищити якість обслуговування клієнтів.

Використання блокчейну підвищує цінність і ефективність використання великих даних, що дозволяє страховим компаніям створювати інноваційні страхові продукти; здійснювати трансформацію страхової інфраструктури; створювати інтелектуальний Інтернет речей; запобігати страховому шахрайству; підвищувати операційну ефективність за допомогою смарт-контрактів. Хмарні технології дозволяють обробляти великі дані, які використовуються для персонального ціноутворення; онлайн продажі страхових продуктів; створення відносно недорогої ІТ-інфраструктури для страхової галузі.

Використання штучного інтелекту в страховому бізнесі дозволить створити високотехнологічні інструменти для споживачів

страхування в Україні. Сферою застосування може бути інтелектуальна система обслуговування клієнтів для оптимізації страхових послуг; інтелектуальні системи андеррайтингу для зниження ризиків, пов'язаних з компенсацією збитків; інтелектуальні моделі ціноутворення для оптимізації ціноутворення. Завдяки Інтернету речей створюється основа для розробки нових страхових продуктів, а також систем, за допомогою яких страховики можуть здійснювати постійний контроль над об'єктами страхування. Ця технологія може бути використана у сфері створення попиту на розробку нових, інноваційних страхових продуктів, а також телематики у сфері попередження та попередження страхових ризиків.

Цифрова трансформація бізнес-процесів спрямована на швидке прийняття рішень компаніями, швидку адаптацію роботи до вимог поточного моменту та задоволення потреб клієнтів. На сьогодні, здійснюється активна оптимізація власних бізнес-процесів для підвищення ефективності власної діяльності в умовах глобалізації, масової діджиталізації та євроінтеграції нашої держави.

Оптимізація бізнес-процесів може здійснюватися наступними методами: безперервне вдосконалення – керівниками відповідних відділів систематично здійснюється розгляд діючих бізнес-процесів та пошук шляхів їх покращення або перепроектування, зокрема методами ВРІ та ТQM; методиками швидкого аналізу рішень FAST – дана методика полягає в тому, що на підприємстві організовується спеціальна нарада покращення конкретного бізнес-процесу, що потребує вдосконалення або вирішення нагальної проблеми, що на найближчі 90 днів приймає за результатами своєї діяльності конкретне рішення з оптимізації; реінжиніринг BPR – полягає у радикальному перепроектуванні бізнеспроцесів з метою досягнення покращення головних показників результативності діяльності компанії, зокрема якості, оперативності, витрат, прибутку; бенчмаркінг – проведення порівняльного аналізу господарських процесів підприємства з процесами підприємств, які займаються таким самим видом економічної діяльності, проте мають кращі або гірші показники, з метою покращення власної діяльності; гринфілд – початок конкретного бізнес-процесу підприємства з нуля, тобто сприйняття його як щойно створеного, нового, такого, що не мав помилок.

МОДЕЛІ ЦИФРОВОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

Впровадження цифрових технологій веде до створення нових бізнес-моделей і розвитку відкритої екосистеми, в яку будуть залучені всі ринки і споживачі. Важливо підкреслити, що цифрова трансформація – це не технологічна стратегія, а бізнес-стратегія, що дозволяє бізнесу більш швидко реагувати на потреби ринку. Загалом до інноваційних моделей банківського бізнесу доцільно віднести наступні [2]:

«Розумний» багатоканальний банк.

Соціально залучений банк – спеціалізується на залученні споживачів з особливим наголосом на соціальні медіа з метою зміцнення тісних зв'язків з клієнтами. Мета – вибудувати відносини, що ґрунтуються на особистих інтересах, використовуючи лідерів думок і сприяючи співпраці банку та його клієнтів.

Банк у вигляді фінансової/нефінансової цифрової екосистеми. Ця модель використовує силу мобільних технологій, щоб пропонувати послуги, не обмежені рамками традиційних банківських продуктів. Такі послуги допомагає надавати мережа партнерів. Банк може вирішити створити або стати частиною цифрової екосистеми, залежно від наявного у нього платіжного рішення і тієї ролі, яку він має намір відігравати.

Залежно від ступеня впровадження цифрових технологій і організації бізнес-процесів IBM запропонував виокремлювати серед нових банків (необанків) такі моделі [3]:

Модель А – цифровий банківський бренд, виділений з «материнського» класичного банку. Ці цифрові бренди можуть продаватися як новий банк, але зазвичай вони використовують інфраструктуру своїх материнських банків, коли це можливо.

Модель В – банк із цифровими дистанційними каналами. На відміну від цифрових банків «Моделі А» компанії «Моделі В» вважають, що їх досвід повинен виходити за рамки брендингу та може бути досягнутий шляхом надання нових мобільних і онлайн-додатків, орієнтованих на користувача досвід.

Модель С – цифрова «донька» класичного банку.

Модель D – на 100 % цифровий банк. Це повноцінні банки, які будують свої основні ціннісні пропозиції навколо цифрових технологій.

Як вважають експерти IBM, важливими факторами успіху для всіх моделей цифрових банків є: масштабованість; управління досвідом клієнтів; здатність отримувати прибуток за рахунок розширення первинного успіху в базових депозитних продуктах на більш складні продукти [1]. В результаті справжній цифровий банк повинен проводити активну політику відносно розвитку інформаційних систем, оптимізувати взаємодію з клієнтами, продукти, процеси і дані навколо цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. PaySpaceMagazineAwards 2019. (2019, December 12). Evo Business. URL: <https://psm7.com/awards-2019/ua/nomination> [in Ukrainian].

2. Ткаченко Ю. В., Зверук Л. А Сучасні технології як основа інноваційної моделі розвитку банківського бізнесу. Економічна теорія та право. № 2 (33) 2018 (33) 2018. С. 29.

3. Шелудько С.А., Браткевич П.П. Вплив цифровізації на банківський бізнес в Україні. Приазовський економічний вісник. Запоріжжя, 2019. Вип. 5 (16). С. 334–339.

Прихідько Р. В.,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ЦИФРОВІЗАЦІЯ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Цифрова трансформація є найвищим рівнем використання цифрових технологій і відповідно вона породжує наступні ефекти: високий ступінь стандартизації та автоматизації; підвищення продуктивності за рахунок скорочення витрат часу на виконання дій і операцій; зміна фінансових моделей в сторону концентрації ресурсів на розумінні потреб ринку, а не на транзакціях; поліпшення взаємодії з клієнтами і співробітниками завдяки підвищенню доступності інформації; покращення якості обслуговування клієнтів через кращу структуру процесу надання послуг. Окрім цього, цифрова трансформація має наступні переваги для банківських установ: покращена безпека на всіх рівнях обробки даних; швидша робота та менший час очікування; покращений аналіз та управління ризиками для банківських операцій; прогностні можливості; налаштування [1]. Перевагами цифрових послуг для банківських клієнтів є: доступність і мобільність послуг; оперативне виконання та підтвердження

операцій; широкий спектр персоніфікованих послуг; мінімізація комісій; підвищення рівня доступності фінансових послуг у регіонах.

Цифрова трансформація відкриває перед банками нові можливості, але одночасно привносить в банківський сектор нові ризики – не фінансової, а технологічної природи, що створює нові проблеми в забезпеченні економічної безпеки банків і нові виклики стабільності фінансової системи: Високі ризики у разі поганого впровадження. Тобто всі ініціативи цифрової трансформації в цій галузі повинні бути ретельно сплановані, змодельовані та перевірені. Високі вимоги до обладнання та персоналу. Цифрові технології потребують висококваліфікованих фахівців. Більше того, апаратне та програмне забезпечення з часом застарівають, і підприємствам доводиться замінювати застарілі системи сучасними альтернативами. Високі витрати [3].

Не сприяє розвитку цифрового банкінгу чинне законодавство, яке не відображає сучасні тенденції розвитку ІТ-галузі. Так, в базовому Законі України «Про банки і банківську діяльність» відсутні такі поняття як «електронний банкінг», «цифровий банк», «Інтернет-банкінг» або «банківське обслуговування за допомогою Інтернету» [2].

Більш того, створення «цифрового банку» можливо тільки на базі традиційного банку, оскільки відкриття та ведення рахунків є виключно банківською діяльністю та вимагає отримання ліцензії НБУ. Те ж стосується і випуску платіжної картки, емітентом якої може бути тільки банк.

Список використаних джерел

1. Кльоба Л.Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6741>.
2. Матвейчук Л. О. Цифрова економіка: теоретичні аспекти. Вісник Запорізького національного університету. 4 (40), 2018. С. 116–127.
3. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: www.bank.gov.ua/

Шкурко В. І.,
Державний торговельно-економічний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СЕКТОРУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

Цифровізація сектору перестрахування в Україні передбачає впровадження та інтеграцію цифрових технологій для підвищення

операційної ефективності, управління ризиками та обслуговування клієнтів у галузі. Ця трансформація зумовлена різними факторами, зокрема технологічним прогресом, зміною очікувань клієнтів і потребою у більшій гнучкості у відповідь на динаміку ринку та охоплює використання різних інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання, блокчейн, аналітика великих даних та інші.

Перестрахові компанії в Україні все більше використовують цифрові технології, такі як хмарні обчислення, аналітика великих даних, штучний інтелект і блокчейн. Ці технології дозволяють автоматизувати процеси, аналізувати дані в реальному часі та розширити можливості прийняття рішень. Загалом, серед переваг від впровадження цифрових технологій можна виділити наступні:

- ефективність і зниження витрат;
- доступ до великої бази даних у режимі реального часу, надаючи інформацію, яка дає змогу оцінювати ризики, стратегії ціноутворення та рішення щодо андеррайтингу;
- покращена взаємодія з клієнтами;
- ширше охоплення ринку та залучення інновацій [1].

Але, цифровізація сектору перестраховування, це не лише про переваги, разом з тим виникають нові виклики та проблеми. Так, нормативно-правова база України повністю не готова до вирішення складнощів цифрових транзакцій у секторі перестраховування. Адаптація нормативних актів з урахуванням цифровізації, одночасно забезпечуючи захист споживачів і стабільність, становить складну проблему. Зважаючи на воєнний стан та часті обстріли енергосистеми України існує проблема безперебійного підключення до Інтернету та можливості відбивати кібератаки, для унеможливлення витоку даних. Ще однією не менш важливою проблемою є застарілі системи, які несумісні з сучасними цифровими технологіями, а їхнє оновлення має високу вартість та потребує кваліфікованих співробітників з досвідом [2, 3, 4].

Незважаючи на труднощі, сектор перестраховування в Україні, ймовірно, спостерігатиме збільшення впровадження цифрових технологій для підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Перестрахові компанії все більше використовуватимуть штучний інтелект і аналітику даних для покращення управління ризиками, точності ціноутворення та процесів прийняття рішень. А зважаючи на зростаючу загрозу кібератак, перестраховики віддаватимуть пріоритет інвестиціям у заходи кібербезпеки, щоб захистити конфіденційні дані та забезпечити дотримання нормативних вимог.

Підсумовуючи вище сказане, цифровізація сектору перестраховування в Україні хоч і створює нові виклики, але вона також пропонує значні переваги та можливості для інновацій та зростання. За

допомогою правильних стратегій та інвестицій перестрахові компанії зможуть впоратися з цими викликами та використовувати переваги цифрової трансформації для довгострокового успіху.

Список використаних джерел

1. Гавадзин Н. О., Запухлий Р. І., Григорська Н. М., Гребенюк Н. В. Цифровізація страхування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Вип. 43. С. 14–17.

2. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. Розумков центр. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv> (дата звернення: 26.03.2024).

3. Федорович, І. (2024). Вдосконалення каналів реалізації страхових послуг в епоху цифрових інновацій. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-95> (дата звернення: 26.03.2024).

4. Морозова Л. С., Маркуц Ю. І., Савченко Н. Г. Цифрові технології на ринку страхових послуг. Ефективна економіка. 2022. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_8_9.

Шостак Т. С.,

Державний торговельно-економічний університет

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У забезпеченні фінансової стабільності та підтримки соціальної сфери Україна зазнає значних викликів під час воєнного стану. Адаптація ринку фінансових послуг грає ключову роль у забезпеченні необхідних ресурсів для функціонування державних установ, забезпечення соціальних виплат та підтримки економіки. У зв'язку з воєнним станом, рівень соціальної напруги в країні може зростати, що ставить під загрозу стабільність суспільства. Тому необхідно забезпечити достатній рівень соціальної підтримки для громадян, особливо для тих, хто опинився у складних життєвих обставинах через воєнні дії. У зв'язку з оголошенням воєнного стану в Україні, Національним банком України була ухвалена Постанова № 18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [3], за якої банки зобов'язані забезпечити безперебійну роботу всіх відділень, за умови відсутності

загрози для життя та здоров'я людей. Проте, одним із обмежень стало встановлення лімітів на зняття готівки з рахунків клієнтів у розмірі не більше 100 тисяч гривень в день, що мало на меті уникнути панічних настроїв серед населення. Також, було призупинено роботу валютного ринку, за винятком операцій з обміну валюти на гривню і було встановлено офіційний курс валют та заборонено видачу іноземної валюти з рахунків клієнтів.

В таких умовах стабільність соціальної сфери та економіки в умовах війни потребує великих фінансових витрат. Надходження зовнішньої фінансової допомоги грає ключову роль у забезпеченні необхідних ресурсів. За даними Державної казначейської служби України, у 2023 році фактичні державні запозичення до загального фонду державного бюджету становили 73,7 % від запланованих. З цього обсягу, згідно з наданими показниками, 30,9 млрд доларів США надійшло з зовнішніх джерел. Найбільшими донорами фінансової допомоги Україні у 2023 році були Європейський Союз, США, Міжнародний валютний фонд та інші. Важливою частиною цієї допомоги були кошти для соціальних програм та економічного відновлення. Наприклад, ЄС надавав макрофінансову допомогу відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та ЄС, а МВФ надавав фінансування в рамках програми розширеного фінансування EFF [2].

Стабільне фінансування пенсійної системи та соціальних програм є однією з ключових стратегій у забезпеченні соціальної підтримки населення. За даними, наданими Державною службою статистики України, фактичний рівень інфляції у 2023 році становив 5,1 %. Це свідчить про необхідність індексації пенсій та соціальних виплат для компенсації зростання цін. Важливо також забезпечити стабільність у сфері охорони здоров'я та освіти. Це означає забезпечення фінансових ресурсів для лікування поранених, реабілітації постраждалих, підтримки медичних закладів та шкіл у зоні конфлікту. При цьому важливо забезпечити надійну систему контролю за використанням цих коштів, щоб уникнути корупції та зловживань [2].

Відмова від практики фіксованого обмінного курсу гривні восени 2023 р. та перехід до режиму керованої гнучкості курсу є важливим аспектом адаптації ринку фінансових послуг до воєнного стану. Це дозволяє уряду реагувати на зміни у внутрішній та зовнішній ситуації, забезпечуючи стабільність на валютному ринку та експортно-імпортних операціях. Стратегія фінансового ринку України на 2025 рік спрямована на створення умов для розвитку фінансового сектору та підвищення його конкурентоспроможності.

Основними цілями є надання споживачам доступу до новітніх, доступних та якісних фінансових послуг, забезпечення доступу до фінансових ресурсів за знижених вартості та збільшення строковості їх використання, а також створення ефективного середовища для розвитку та підвищення конкурентоспроможності української економіки загалом. Ця стратегія має сприяти інтеграції українського фінансового ринку у світовий фінансовий простір та наблизити його до стандартів ЄС [1]. Отже, адаптація ринку фінансових послуг України до воєнного стану вимагає комплексного підходу та співпраці всіх зацікавлених сторін. Правильно спрямовані стратегії та ефективне використання фінансових ресурсів можуть забезпечити стабільність та підтримку усіх верств населення в умовах воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Кравчук Н.Я., Луцишин О.О. Фінансовий ринок України під час війни: реалії функціонування. Світ фінансів. 2022. № 4(73). С. 112–128.

2. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану (грудень 2023 р. – січень 2024 р.). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-17>

3. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова НБУ від 24 лютого 2022 року №18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Дмитрієва М. М.,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Попри виклики воєнного стану фінансування середньої освіти в Україні залишається стабільним, хоча й недостатнім, що в стратегічній перспективі знижуватиме ВВП країни на душу населення. Навіть 18 % зростання освітньої субвенції (основної складової освітніх видатків зведеного бюджету України) у 2024 р. не компенсуватиме втрати доходів педагогів через інфляцію 2022–2023 рр. Хронічне недофінансування освіти підтверджує також факт 11–18 % відставання зарплати вчителя вищої категорії 14 розряду від середнього заробітку в Україні у 2020–2023 рр. До того ж заробітна платня українських педагогів залишається найнижчою серед країн ОЕСД та партнерів. У 2022 р. річна зарплата вчителя в Україні в середньому дорівнювала 10,9–14,2 тис. міжнародних PPP-доларів США (залежно від рівня кваліфікації), розрахованих з урахуванням купівельної спроможності, що на 15 % нижче рівня 2021 р., та майже вдвічі нижче, наприклад, Болгарії, Бразилії, Польщі, Латвії, Угорщини. Повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 р. стало дестабілізаційним фактором для процесів планування бюджетних доходів, а тому і видатків, відбулися суттєві зміни структури доходів Державного бюджету України. До війни до 80 % доходів надходили від податків. За 2022–2023 рр. частка податкових надходжень в Держбюджеті впала вдвічі (з 85,4 % до 45 %), частково їх нестачу компенсували коштами гуманітарної допомоги інших країн і міжнародних організацій, обсяг яких у 2022 р. зріс до 27 % доходів Держбюджету (у 2021 р. 0,1 %, у 2023 р. 16 %).

У 2024 р. Державний бюджет має знов повернутися до довоєнної структури доходів, а обсяги закордонної допомоги скоротитися до 2–3 % загального обсягу річного бюджету, що свідчить про часткове подолання фінансових викликів плануванню видатків, пов'язаних з війною, однак не відмінює проблем невідповідності українського бюджетного планування і прогнозування світовим практикам прогнозування.

Існує також проблема матеріально-технічного забезпечення закладів середньої освіти обладнанням для кабінетів фізики, хімії та інформатики, що фактично через війну на паузі. Зараз більшість шкіл витрачають бюджетні кошти переважно на споживання, а ті міжбюджетні трансферти, що є видатками розвитку, якщо не скасовані, як субвенція «Спроможна школа для кращих результатів», то складають загалом лише 5–6 % загальної суми міжбюджетних освітніх трансфертів (серед них субвенції НУШ, на модернізацію та ремонт їдалень, облаштування укриттів, придбання шкільних автобусів).

Тим часом в кожній громаді має бути бюджет розвитку, тобто реалізації стратегії школи. І саме фінансова автономія школи розширює можливості реалізації такої стратегії. До того ж доведено, що вдале поєднання фінансової автономії й підзвітності школи є чинником покращання результатів навчання учнів та зростання якості надання освітніх послуг [1, с. 4], що своєю чергою є важливою передумовою підвищення якості життя. Однак процесам отримання фінансової автономії школами стала на заваді окупація або знаходження в районах бойових дій майже 21 % громад [2]. Унаслідок цього органи місцевого самоврядування багатьох із них досі не мали змоги сформувати ефективну мережу шкіл, хоча такі плани мали бути затверджені до вересня 2024 р. В умовах війни слід долучати альтернативні джерела фінансування шкіл: благодійні фонди, краудфандинг, шкільний громадський бюджет тощо. Варто залучати піклувальні ради шкіл, представників шкільних спільнот та інших громадян до обговорення бюджетних запитів стосовно фінансування середньої освіти, адже даний механізм передбачено законодавством [3, ст. 13], тому має бути врегульований статутом громади й положенням про бюджетні слухання, затвердженим громадою. Додатково потрібні стимули підвищення керівниками шкіл рівня компетентності щодо фінансово-економічної діяльності, заохочення їх брати на себе відповідальність за фінансову автономію закладу.

Список використаних джерел

1. Фінансування шкіл в ОТГ і просування шкільної автономії / Global Communities. Київ, 2020. 28 с. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2023/09/CASE_zvit_shkoly_03.pdf.

2. Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф : наказ Міністерства з питань реінтеграції

тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309. URL: <https://minre.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/perelik.pdf>.

3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

Козарезенко Л. В.,

Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Важливим завданням держави є забезпечення збалансованого розвитку суспільних інститутів з метою проведення структурних змін у фінансуванні соціальної сфери. Соціальний захист і соціальне забезпечення до 2016 року був найбільшою статтею видатків зведеного бюджету як в Україні, так і в країнах ЄС. В середньому, в 27 країнах ЄС видатки за цією статтею становили в 2021 році 39,9 %, коливаючись від 44,3 %, 42 % та 43,1 % у Фінляндії, Люксембурзі та Італії відповідно до 29,0 %, 27,1 % та 25,2 % в Хорватії, Угорщині та Мальті відповідно. В країнах ЄС, що прийняли після повномасштабного вторгнення найбільше біженців з України, а саме Німеччина – 1,2 млн осіб, Польща – 0,96 млн осіб, Чехія – 0,37 млн осіб, видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення становлять, відповідно, 40,8 %, 39,2 % та 29,3 % державних видатків. В Україні, в цілому, за період 2010–2023 рр. видатки зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення суттєво зросли в абсолютному значенні – зі 104,5 млрд грн у 2010 році до 529,3 млрд. грн у 2023 році. У 2016 році та 2022 році видатки найбільші суттєво зросли – +82 млрд грн та +87,9 млрд грн, відповідно. Зростання абсолютного обсягу видатків зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення в інші роки становило, в середньому, +20 млрд грн на рік. Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків зведеного бюджету найбільше значення мала у 2013 році та 2016 році – 28,7 % та 30,6 %, відповідно. У 2023 році частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків зведеного бюджету суттєво знизилася і становила 15 %, що є найнижчим значенням за період 2010–2023 років. Загалом, негативна динаміка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у

структурі видатків зведеного бюджету почала спостерігатися з 2017 року, коли порівняно з 2016 роком видатки зменшилися на 3,9 % і продовжувала знижуватися, в середньому, на 3,5 % щороку, до 2023 року. У 2021 році спостерігалось найменше значення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП України – 6,7 %, у 2022 та 2023 роках даний показник становив близько 8,8 та 8,6 %, відповідно.

Пріоритетними завданнями у сфері фінансів соціального захисту населення вважаємо:

- збільшення видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення у частині видатків на соціальний захист безробітних та ветеранів війни, забезпечення оптимального розміру видатків на людський розвиток, узгодження соціальних видатків бюджету з очікуваними показниками економічного розвитку, демографічними тенденціями, рівнем доходів і витрат населення, що сприятиме зростанню ролі соціальної сфери як автоматичного стабілізатора для системи публічних фінансів;

- запровадження державних програм відновлення робочих місць (допомога у зв'язку з вимушеним переїздом, допомога на облаштування, субсидування зарплат для роботодавців); імплементація підходів до адміністрування та використання ресурсів Європейського соціального фонду плюс; фінансування допомог, пов'язаних з війною (інвалідам і тим, хто втратив годувальника) та реабілітацією верств населення, які постраждали від війни (ветерани та інваліди війни, сироти); використовувати соціальні гарантії, стандарти, а також соціальні виплати в Україні не лише з метою забезпечення населення мінімально необхідним рівнем життя, а й з метою формування передумов для людського розвитку та соціального прогресу, в цілому;

- розробка та впровадження відповідних соціальних стандартів, що виступають базовою передумовою формування дієвої системи соціального захисту; системні зміни в соціальному, нормативному, економічному та політичному середовищі; запровадження нового соціального договору, що відповідатиме сучасним реаліям і європейським підходам;

- формування плану поступового наближення прожиткового мінімуму до європейських стандартів; забезпечення щорічної автоматичної індексації розмірів соціальних виплат; удосконалення механізмів та інструментів підтримки осіб, які втратили роботу чи припинили підприємницьку діяльність внаслідок збройної агресії; удосконалення соціальної політики на принципах цифровізації,

адресності, універсальності, справедливості, безбар'єрності, збільшення рівня охоплення соціальною підтримкою населення, що опинилося у складних життєвих обставинах.

Пасічний С. В.,
Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Сучасні стратегії економічного зростання спрямовані на подальший розвиток вітчизняної освітньої системи, її адаптацію до умов ринкової економіки та інтеграцію в європейське та світове освітнє середовище. Формування сучасного суспільства розширює місію закладів фахової передвищої освіти, об'єднуючи передачу суспільного досвіду та знань з розробкою нових наукових ідей, технічних засобів, а також підготовкою фахівців нового рівня з розвинутими професійними, аналітичними та інноваційними здібностями. Виконання цих завдань в системі вітчизняної освіти сприятиме досягненню її головної мети, а саме підготовці високоефективних фахівців, які відповідають потребам суспільного та економічного розвитку. Потреба у вирішенні проблем, пов'язаних із фінансовим забезпеченням закладів фахової передвищої освіти, вимагає впровадження нових поглядів до залучення фінансових ресурсів, зростання обсягів власних надходжень. Заклади фахової передвищої освіти прагнуть розширити свої можливості щодо використання самостійно зароблених коштів спеціального фонду, забезпечення певної автономії у питаннях складання та розподілу фінансових ресурсів. Ефективність роботи закладів фахової передвищої освіти визначається їхньою здатністю до успішного функціонування та вчасного виконання запланованих заходів, особливо з урахуванням непередбачуваних фінансово-економічних кризових явищ. Оскільки фахові коледжі фінансово забезпечуються за рахунок державного або місцевого бюджету, виникає необхідність створення якісного, інноваційного та інформативно-аналітичного забезпечення управління в них. Розробка сприятливого законодавчого середовища значно покращить подолання кризових ситуацій у фінансовому забезпеченні закладів фахової передвищої освіти, що дозволить системі вітчизняної освіти

активно розвиватися. Необхідно більше уваги приділяти дослідженням питань у сфері фінансового забезпечення закладів фахової передвищої освіти, зокрема враховуючи диверсифікацію джерел фінансування та міжнародний досвід. Важливість фінансування фахових коледжів для нашої країни має велике значення в суспільному розвитку.

Бюджетна стратегія економічного зростання в Україні спрямована на проведення модернізації вітчизняної економіки, створення відповідних умов для підвищення її ефективності та конкурентоспроможності, довгострокового економічного розвитку, покращення інвестиційного середовища. Отже, бюджетна стратегія важлива для фінансування освіти, оскільки вона визначає напрямки розподілу фінансових ресурсів та стимулює інвестиції в розвиток освітнього сектору, що є важливим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни. Заклади фахової передвищої освіти є невід'ємною частиною освітнього простору країни.

Фінансове забезпечення вітчизняних закладів фахової передвищої освіти визначається рядом факторів, таких як організаційно-правова форма господарювання та форма власності, доходів населення, податкового законодавства, процесу формування державного бюджету, замовлення на підготовку фахівців, попит населення на освітні послуги, обсяги спонсорської благодійної допомоги та рівень конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Однак надання державою коштів на освітню галузь не завжди є достатнім чинником для досягнення основної мети у сфері освіти – створення умов для реалізації гарантованого нормативно-правовими актами та Конституцією України права громадян на якісну та доступну фахову передвищу освіту. Внаслідок невиконання урядом своїх зобов'язань щодо достатнього фінансового забезпечення, бюджетні заклади фахової передвищої освіти функціонують в умовах недостатності фінансових ресурсів та шукати способи дофінансування з різних джерел, включаючи підтримку місцевих органів влади, регіональних програм та благодійних внесків від юридичних та фізичних осіб. Враховуючи природу бюджетного фінансування та його внутрішні особливості, можна зазначити, що основні принципи, які лежать в основі процесу фінансування бюджетних установ, включають: беззворотність, безвідплатність, плановий та цільовий характер бюджетного фінансового забезпечення, ефективного і повного використання бюджетних коштів, публічність, прозорість, справедливість, контрольованість. Вітчизняна система освіти відноситься до змішаної системи фінансування освітніх закладів. Загальноприйнятий в світі досвід

підтверджує, що це є найбільш продуктивна система, якщо вона дотримується єдиних освітніх стандартів, контрольованих державою.

Проблеми фінансового забезпечення закладів фахової передвищої освіти можна розділити на три основні групи:

- справедливий перерозподіл державного бюджету на освіту між рівнями освіти;

- впровадження нових механізмів фінансового забезпечення, спрямованих на підвищення якості надаваної освіти;

- забезпечення оптимального та ефективного цільового використання державних коштів.

Таким чином, вітчизняна програма реформування освіти, зокрема її адекватне фінансування закладів фахової передвищої освіти, повинна враховувати сучасні економічні умови в Україні та досвід країн з розвинутою та трансформаційною економікою. Будь-які зміни у сфері фахової передвищої освіти неможливі без достатнього фінансового забезпечення. Досліджений досвід свідчить, що бюджет є головним джерелом фінансування вітчизняних фахових коледжів. Для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів необхідно проводити збалансовану кадрову політику, розширювати перелік платних послуг, акцентувати увагу на розвитку кредитування освіти, надання грантів, а також провадити більшу автономію закладам освіти.

Список використаних джерел

1. Бенько І. Д. Проблемні аспекти організації обліку в установах освіти. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2017. Вип. 24. Ч. 2. С. 114–117.

2. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період. – К.: Міленіум, 2006. – 506 с.

3. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII: станом на 24 березня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 26.03.2024).

4. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І. Я. Чугунов, Т. В. Канєва та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 376 с

5. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103–121.

6. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку : монографія / І. Я. Чугунов. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.

7. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

Рязанцева В. В.,

Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Важливим інструментом для забезпечення обороноздатності країни та збереження стабільності економіки в умовах кризових ситуацій є фінансово-бюджетна політика. Одним із її аспектів є забезпечення стабільності фінансової системи в умовах воєнного стану, включаючи контроль над інфляцією, забезпеченням платоспроможності банків, уникненням паніки на фінансових ринках.

Для забезпечення фінансового розвитку важливо створити ефективну систему фінансування, яка включає в себе такі елементи, як публічні фінанси, приватні інвестиції, міжнародна допомога, фінансування проектів з використанням інноваційних фінансових інструментів тощо. Фінансове забезпечення суспільного розвитку вимагає комплексного підходу та співпраці між різними суб'єктами, включаючи урядові органи, приватний сектор, громадські організації та міжнародні установи.

Основними складовими фінансування соціального прогресу є:

– податкова політика: система оподаткування має бути ефективною, справедливою та спрямованою на збільшення доходів державного бюджету для фінансування соціальних програм, інфраструктурних проектів та інших ініціатив;

– бюджетування і фінансове планування: необхідно ефективно розподіляти фінансові ресурси на пріоритетні напрямки розвитку, розробляти довгострокові стратегії та плани для досягнення цілей розвитку;

– приватні інвестиції: сприяти створенню сприятливого інвестиційного клімату для приваблення приватних інвестицій в

сферу інфраструктури, технологій, освіти та інших галузей, що сприяють розвитку;

– міжнародна допомога: взаємодія з міжнародними партнерами для отримання фінансової допомоги, технічної підтримки та обміну досвідом;

– Розвиток фінансових ринків: забезпечення розвитку фінансових інструментів та послуг, що відповідають потребам економіки та суспільства;

– інноваційні фінансові інструменти: використання новаторських фінансових механізмів, таких як соціальні імпакт-облігації, мікрофінанси, зелені кредити тощо, для фінансування проектів соціального розвитку та збереження навколишнього середовища.

Підтримка економічного зростання є одним з пріоритетів української політики в фінансовій сфері на 2024 рік. Особливе значення в ній повинно приділятися підтримці вітчизняних виробників та експортерів. Основні напрями: здешевлення кредитування, страхування воєнних ризиків, розвиток логістики, пом'якшення проблеми структурного безробіття, вдосконалення підходів до бронювання. Це реально те, що може зробити держава з урахуванням вкрай обмежених ресурсів. Українська економіка за глобальними мірками є малою і відкритою, але при цьому відстає за рівнем продуктивності від більшості країн в регіоні.

Пріоритет 1 у такій підтримці – це орієнтація на зовнішній попит, диверсифікацію та розширення експорту, де ЄС залишається головним напрямком, на який припадає майже 2/3 експорту.

Пріоритет 2 – залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, що передбачає трансфер знань/технологій, розвиток / кластеризацію нових більш продуктивних видів економічної діяльності [1].

Фінансове забезпечення суспільного розвитку як інструмент будь-якої стратегії розвитку країни є ключовим для здійснення інвестицій у різноманітні сфери, такі як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура, наука та технології, що сприяє підвищенню якості життя громадян, забезпечує сталість та стійкість країни в глобальному контексті.

В умовах воєнного стану важливою складовою фінансово-бюджетної політики є баланс між забезпеченням потреб оборони та збереженням стабільності економіки і соціальної сфери.

Список використаних джерел

1. План дій на 2024 рік: озброєння, відбудова, економічне зростання та рух до ЄС // Економічна правда, середа, 6 березня 2024 . URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/03/6/710794/> (дата звернення 03.04.2024)

Савченко Н. Г.,

Державний торговельно-економічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

В умовах суспільно-економічної трансформації відбувається поєднання політики економічних реформ з активною соціальною політикою з метою утримання балансу економічних та соціальних інтересів суспільства. Система державного соціального страхування є одним з основних інститутів соціальної політики держави, яка покликана убезпечити громадян від негативної дії соціальних ризиків, до яких належить досягнення пенсійного віку, настання інвалідності, втрата годувальника, безробіття, тимчасова втрата працездатності та ін. Наразі, в умовах надскладного економічного становища в Україні залишаються актуальними питання забезпечення реальної фінансової стійкості системи державного соціального страхування, ефективне управління її фінансовими ресурсами та пошук нових резервів з метою соціального захисту населення.

Фінансовий потенціал державного соціального страхування відображається в обсягах і здатності до акумуляції фінансових ресурсів, які б використовувалися для забезпечення соціальних послуг і виплат, а відтак, і для посилення соціальної захищеності населення.

Характерними особливостями розвитку фінансової системи соціального страхування є: посилення фінансової залежності системи соціального страхування від коштів державного бюджету, зокрема, в частині пенсійного страхування; не розвиненість політики формування додаткових доходів системи соціального страхування, зокрема методів капіталізації страхових резервів; обмеженість розмірів компенсації наслідків соціальних ризиків фінансовими можливостями фондів, які спричинюють зниження показників коефіцієнтів

заміщення трудового доходу застрахованих осіб. А відтак, рівень перерозподілу коштів фондів соціального страхування з метою соціального захисту населення є недостатнім. Система надання соціальних послуг за рахунок коштів системи державного соціального страхування в Україні є важливим інструментом забезпечення соціальної безпеки держави. Визначальний чинник забезпечення соціальних послуг та досягнення на цій основі соціальної безпеки – наявність необхідного обсягу фінансових ресурсів.

Фінансове забезпечення соціальних послуг у системі державного соціального страхування передбачає використання в якості основного джерела фінансових ресурсів – єдиного соціального внеску. Акумуляція єдиного соціального внеску здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Мобілізуючи кошти соціального страхування, держава зобов'язана нести відповідальність за їх збереження та примноження.

В основі функціонування фінансового механізму знаходяться інтереси та потреби суб'єктів фінансових відносин системи соціального страхування, а тому, завданнями фінансового механізму є: мобілізація та акумуляція фінансових ресурсів; алокація фінансових ресурсів та контроль за їх ефективним використанням; забезпечення оптимального розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів системи соціального страхування, в тому числі формування інвестиційної складової страхових коштів системи. При розробці концептуальних пропозицій у процесі формування фінансового механізму соціального страхування необхідно враховувати, що дана система залежить від таких «зовнішніх» по відношенню до неї факторів, як заробітна плата і податки, стан ринку праці, демографічний стан суспільства, а також від інституційних («внутрішніх» факторів) основ побудови. До інституційних («внутрішніх» факторів) основ побудови механізму фінансування соціального страхування слід віднести, перш за все, законодавчо-нормативне регламентування, яке визначає мету та принципи функціонування такої системи, а також весь фінансовий інструментарій, який забезпечує кругообіг її фінансових ресурсів. Одним із важливих напрямів формування ефективного механізму перерозподілу страхових коштів має стати впровадження нових управлінських підходів до планування та регулювання фінансового забезпечення соціальних послуг у системі державного соціального страхування.

Список використаних джерел

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
3. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103–121.
4. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. Public and Municipal Finance. 2023, № 12(1), pp. 1–11.

Федотова Т. А.,

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ

На початку 90-х років уряд фактично не займався проблемою безробіття, адже вважалось, що її не має як явища в радянському союзі. Створення Державної служби зайнятості населення у структурному підрозділі Міністерства праці в певній мірі обмежило фінансування ринку праці в умовах недостатності надходжень до Фонду зайнятості. А в подальшому ця тенденція була збережена через дефіцит державного бюджету. На практиці це призвело до поступового відходу держави зі сфери соціального захисту безробітних, втрати та координуючої ролі у втіленні державної політики на ринку праці та її переключення на регіональний рівень. Створена у 1991 р. соціально-орієнтована модель захисту від безробіття не функціонувала в першу чергу через неналежний рівень фінансування. Кризові явища початку 90-х років призвели до подальшого скорочення сукупних видатків. До 1995 року криза набула стійкого, затяжного характеру, кризові явища в цій сфері продовжилися до 2013 року, коли відбулося повне переформатування фінансового забезпечення процесів на ринку праці.

В якості основних характеристик кризи початку 1990-х років можна зазначити наступні: тривалі (до двох років) затримки виплати допомоги з безробіття та скорочення її розміру; збільшення розриву

між нарахованою та виплачуваною допомогою; широке поширення практики виплат у вигляді товарів та послуг (причому їх грошова форма у багатьох регіонах стала рідкістю і практикувалася лише в екстрених випадках як одноразової допомоги); зведення до мінімуму програми дострокових пенсій; бюрократичні обмеження в отриманні допомоги для організації власної справи; збільшення масштабів та глибини бідності сімей безробітних.

Для реалізації повного потенціалу трудових ресурсів необхідні ефективні фінансові стратегії розвитку. Сучасні фінансові стратегії являють собою набір заходів та інструментів, які дозволяють створювати сприятливі умови для розвитку трудових ресурсів та покращення їх якості. Фінансові стратегії у розвитку трудового потенціалу країни повинні виконувати наступні функції:

Забезпечення фінансової підтримки освіти та кваліфікації, що дозволяє підвищувати рівень трудового потенціалу та адаптуватися до мінливих вимог ринку праці.

Сприяння розвитку підприємництва та інновацій, що сприяє створенню нових робочих місць та підвищенню продуктивності праці.

Забезпечення соціального забезпечення та захисту трудових прав, що створює стабільні та справедливі умови праці та підвищує рівень життя працівників.

Залучення іноземних інвестицій та розвиток міжнародного співробітництва, що сприяє передачі нових технологій, досвіду та кращих практик, а також створення нових можливостей для розвитку трудового потенціалу.

Фінансове забезпечення розвитку ринку праці дозволяє фінансувати освіту та підготовку працівників, сприяє створенню нових робочих місць через підтримку підприємництва та інновацій, а також забезпечує соціальний захист та підтримку працівників.

Необхідно відмовитися від єдиного джерела фінансування служби зайнятості (Фонд зайнятості у 90-ті роки) з часом бюджет або фонд страхування від безробіття (як це має місце зараз). Наявність такого джерела веде до прямого протиставлення двох складових служби зайнятості, різних за своїм змістом та цілями: матеріальної допомоги безробітним та активної політики на ринку праці. У разі скорочення витрат на службу зайнятості загалом розширення одного з напрямків можливе лише за рахунок урізання фінансових ресурсів на розвиток іншого. Насправді це призводить до поглиблення протиріч між активною та пасивною функціями служби зайнятості. Тому фінансування матеріальної підтримки безробітних та активних

програм на ринку праці має здійснюватися з різних джерел, що не є взаємозалежними. Необхідно також встановити чіткі та прозорі критерії фінансових взаємовідносин між центром та регіонами при фінансуванні програм сприяння зайнятості із державного і місцевого бюджетів. Їх відсутність призводить на практиці до посилення нерівності регіонів у доступі до фінансових ресурсів для забезпечення функціонування ринків праці, а також до залежності регіонів від взаємовідносин із центральною владою.

Політика зайнятості буде ефективною, коли всі кошти, незалежно від джерел, будуть використовуватися повною мірою, а в структурі витрат буде переважати фінансування витрат на збереження та створення додаткових робочих місць, організацію власної справи, професійне навчання, перепідготовку та профорієнтацію та інші активні заходи.

Наукове електронне видання

ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(Київ, 17–18 квітня 2024 року)

Видавець і виготовлювач
Державний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156
Тел. (044) 513 74 18
Електронна пошта knute@knute.edu.ua
196E-2024

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 7656 від 05.09.2022